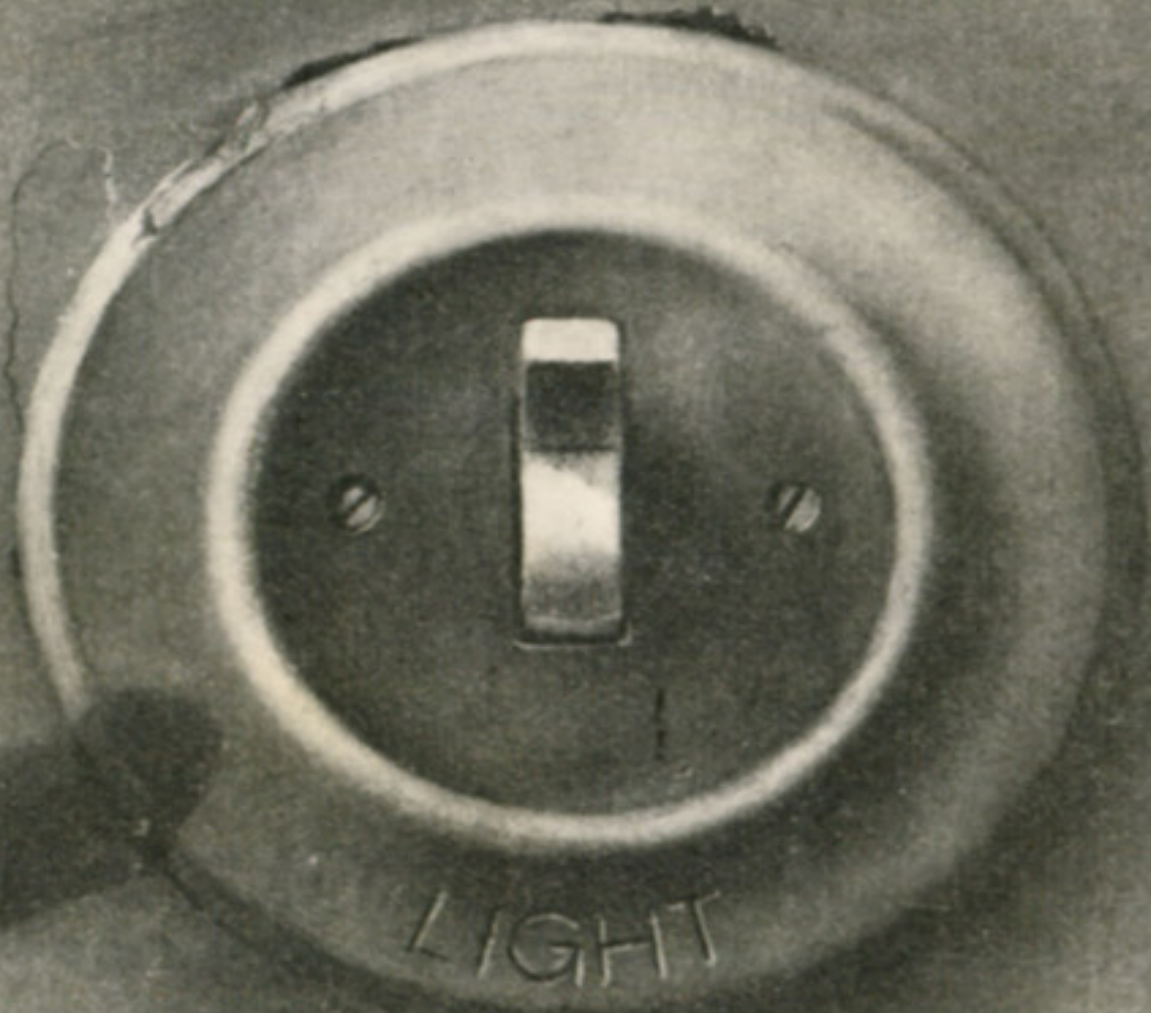

ШЪРУД
АНДЕРСЪН
НЕЗАПАЛЕНИТЕ
ЛАМПИ

НАРОДНА КУЛТУРА

ШЪРУД АНДЕРСЪН НЕЗАПАЛЕНИТЕ ЛАМПИ

Превод: Ани Друмева

chitanka.info

РЪЦЕ

По прогнилата тераса на малка паянтова къща, кацнала на ръба на дърето край градчето Уайнсбърг в Охайо, един нисък и пълен старец крачеше неспокойно напред-назад. Отвъд дългата нива, засята с детелина, но родила само гъсти жълти синапени бурени, той виждаше шосето, по което вървеше каруца, натъпкана с връщащи се от полето берачи на ягоди и малини. Берачите, момци и девойки, се смееха и весело крещяха. Момче в синя риза скочи от каруцата и се опита да смъкне след себе си едно от момичетата, което запищя и шумно запротестира. От краката на момчето се вдигна облак прах и се понесе нагоре към залязващото слънце. Над дългата нива се разнесе тънък момичешки глас: „Хей, Уинг Бидълбаум, я си оправи косата! Пада ти в очите!“ Този глас заповядваше на стареца, който беше плешив и чиито неспокойни ръце шареха по голото бяло чело, като че ли подреждаха гъсти объркани къдрици.

Уинг Бидълбаум, вечно уплашен и обзет от призрачни съмнения, въобще не се смяташе за част от живота на градчето, където живееше вече двадесет години. От всички жители на Уайнсбърг се бе сближил само с един. С Джордж Уилърд, сина на Том Уилърд, собственика на „Ню Уилърд Хаус“, той бе завързал нещо като приятелство и понякога вечер Джордж Уилърд, репортер в „Уайнсбъргски орел“, отиваше по шосето до къщата на Уинг Бидълбаум. И сега, като крачеше напред-назад по терасата с неспокойно движещи се ръце, старият човек се надяваше, че Джордж Уилърд ще дойде да прекара вечерта с него. След като каруцата с берачите отмина, той прекоси нивата с високите синапени бурени, покатери се на дъсчената ограда и неспокойно се загледа към шосето за града. Постоя така, като триеше ръце и гледаше ту нагоре, ту надолу по шосето, а после, обзет от страх, изтича обратно и отново закрачи по верандата на къщата си.

В присъствието на Джордж Уилърд Уинг Бидълбаум, който от двадесет години представляваше загадка за градчето, загубваше част от своята плахост и неясната му личност, потънала в морето на

съмненията, се подаваше из черупката си, за да погледне околния свят. Редом с младия репортер той се осмеляваше да мине денем по главната улица или възбудено да разговаря, крачейки по паянтовата веранда на своята къща. Гласът му, до преди това тих и треперещ, ставаше рязък и силен. Прегърбената фигура се изправяше. С рязка извивка, подобно на риба, хвърлена обратно в река, мълчаливият Бидълбаум започваше да говори, като се опитваше да облече в думи идеите, натрупали се в главата му през дългите години на мълчание.

Уинг Бидълбаум говореше много с ръцете си. Дългите му изразителни пръсти, винаги в движение, винаги търсеци да се скрият в джобовете или зад гърба му, се разперваха открито и се превръщаха в лостове на неговия механизъм за изказ.

Историята на Уинг Бидълбаум е история на едни ръце. Неспокойните им движения наподобяваха плясък на крила на птица, затворена в тясна клетка, и оттук идеше и прозвището му^[1]. Измислил го беше някой от неизвестните градски поети. Ръцете плашеха притежателя си. Искаше му се да ги няма и той с удивление наблюдаваше спокойните, обикновени ръце на другите хора, които работеха редом с него на полето или пък караха сънливи впрягове по селските пътища.

Когато разговаряше с Джордж Уилърд, Уинг Бидълбаум стискаше юмруци и тропаше с тях по масата или по стените на къщата. От това сякаш му поолекваше. Ако пък го връхлиташе желанието да приказва, когато двамата се разхождаха из полето, той намираще някой пън или дъска от ограда и като удряше по тях, заговаряше отново с лекота.

За историята на ръцете на Уинг Бидълбаум може да се напише отделна книга. Ако се напише с добро чувство, тя би разкрила много нови и красиви качества у обикновения човек. Но това е работа за поет. Тук, в Уайнсбърг, тези ръце правеха впечатление единствено със своята енергичност. С тях Уинг Бидълбаум можеше да набере до 140 кварта ягоди на ден. Те станаха негова отличителна черта, източник на славата му. Те прибавиха нова загадъчност към неговата и без това странна и неясна личност. Градчето се гордееше с ръцете на Уинг Бидълбаум така, както се гордееше с новата каменна къща на банкера Уайт и с Тони Тир, дорестия жребец на Уесли Мойър, спечелил есенните надбягвания в Кливлънд.

Що се отнася до Джордж Уилърд, той много пъти бе искал да попита за тези ръце. Понякога го обземаше почти мъчително любопитство. Чувстваше, че има някаква причина за неестествената им енергичност и за желанието им да се скрият от света и затова само растящото му уважение към Уинг Бидълбаум го възпираше да изтърси въпросите, които често се въртяха в главата му.

Веднъж за малко не се изпусна. Един летен следобед двамата се разхождаха из полето и спряха да поседнат на един тревист рид. Целия следобед Уинг Бидълбаум бе говорил вдъхновено. Беше спрял до една ограда и блъскайки по дъските като огромен кълвач, той беше корил Джордж Уилърд заради склонността му да се влияе прекалено много от хората около него. „Съсипваш себе си — викаше той. — Обичаш да бъдеш сам и да мечтаеш, а се страхуваш от мечтите. Искаш да бъдеш като другите в града. Слушаш ги какво говорят и се опитваш да им подражаваш.“

На тревистия рид Уинг Бидълбаум пак се опита да го накара да разбере най-главното. Гласът му стана мек и носталгичен и с въздишка на доволство той се впусна в дълъг и несвързан разказ, подобно на потънал в мечтания човек.

Като в сън Уинг Бидълбаум изрисува пред Джордж Уилърд една картина. На тази картина хората живееха в някаква пасторална златна ера. През просторно, потънало в зеленина поле идваха красиви млади хора, някои пеша, някои на коне. Младите хора се тълпяха около старец, който седеше под едно дърво и им говореше.

Уинг Бидълбаум така се вживя, че забрави ръцете си. Бавно, крадешком те легнаха върху раменете на Джордж Уилърд. В гласа му се появи нова смела нотка. „Трябва да се опиташ да забравиш всичко, което си научил досега — говореше старецът. — Трябва да започнеш да мечтаеш. От днес нататък трябва да запушиш уши за чуждите гласове.“

Уинг Бидълбаум замълча и дълго и настойчиво се вгледа в Джордж Уилърд. Очите му горяха. Повдигна отново ръце, за да погали момчето, и тогава върху лицето му се изписа ужас. За миг конвулсивна тръпка разтърси тялото му. Той скочи и напъха ръцете си дълбоко в джобовете. Сълзи премрежиха очите му. „Трябва да си вървя. Не мога да говоря повече с теб“ — смутено каза той.

Без да погледне назад, старият човек забърза надолу по склона, прекоси ливадите, като остави Джордж Уилърд объркан и изплашен на тревистия рид. Вълна от страх накара момчето да стане на крака и да поеме по шосето към града. „Няма да питам за тези ръце — помисли си той, все още под впечатлението на ужаса, който бе видял в очите на стареца. — Има нещо, но то не ме интересува. Ръцете му го карат да се страхува от мен и всички останали.“

Джордж Уилърд имаше право. Нека за малко надникнем в историята на тези ръце. Може би разказът ни ще вдъхнови поета да възпее забулената чудата истина за въздействието, на което ръцете бяха само трептящи предвестници.

Като млад Уинг Бидълбаум бил учител в някакво градче в Пенсилвания. Тогава не се казвал Уинг Бидълбаум, а носел по-малко звучното име Адолф Майърс. Като Адолф Майърс той бил много обичан от момчетата в неговото училище.

Природата създавала Адолф Майърс да бъде учител на младостта. Бил от онези рядко срещани, недоразбрани хора, които властват с такава мекота, че тя отстрани изглежда простима слабост. Чувствата на такива хора към поверените им питомци не се различават от най-нежния вид женска любов.

И все пак сравнението е грубо. За това е нужен поет. Адолф Майърс се разхождал вечер с момчетата от своя клас или по здрач седял и унесено разговарял с тях на стъпалата пред училището. Ръцете му непрекъснато се движели, галели раменете на момчетата, играели по рошавите им глави. Когато им говорел, гласът му ставал нежен, мелодичен. В него също се усещала ласката. Всичко това, гласът и ръцете, галенето на раменете и докосването на косите представлявало част от усилието на учителя да научи младите глави да мечтаят. Чрез ласката на своите пръсти той изразявал себе си. Бил от онези хора, у които животворната сила не била съсредоточена в едно място. Под ласката на неговите ръце съмнението и безверието напускали главите на момчетата и те започвали също да мечтаят.

После дошло нещастieto. Едно слабоумно момче от училището се влюбило в младия учител. Нощем в леглото то си представяло неопишуеми неща, а сутрин разказвало за тях като за станали. Неестествени, отвратителни обвинения се сипели от отпуснатите му устни. Пенсилванското градче било потресено. Скритите, неясни

подозрения към Адолф Майърс, които хората таяли в себе си, прераснали в убеждение. Трагедията не продължила дълго. Събуждали треперещите момчета и ги разпитвали. „Той ме прегръщаше“ — казвало едно. „Пръстите му винаги играеха с косите ми“ — казвало друго.

Веднъж следобед градският кръчмар Хенри Бредфорд дошъл в училището. Извикал Адолф Майърс на двора и започнал да го налага с юмруци. Докато ударите му се сипели върху уплашеното лице на учителя, гневът му растял. Децата пищели от ужас и тичали като уплашени насекоми наоколо. „Ще те науча аз тебе как се прегръща синът ми, животно такова!“ — крещял с прегракнал глас кръчмарят и уморен от ударите, започнал да го ритва из двора.

Изгонили Адолф Майърс от пенсилванското градче през нощта. Десетина мъже застанали с фенери пред къщата, където Майърс живеел сам, и му заповядали да се облече и излезе. Валяло и един от мъжете носел въже. Искали да обесят младия учител, но нещо във фигурата му, малка, бяла и нещастна, ги умилостивило и те го оставили да избяга. Когато изчезнал в тъмнината, те съжалили за своята слабост, подгонили го, ругаели и хвърляли пръчки и буци кал по фигурата, която плачела и все по-бързо тичала в мрака.

Вече двайсет години Адолф Майърс живееше сам в Уайнсбърг. Беше само на четиридесет години, а изглеждаше на шестдесет и пет. Името Бидълбаум си присвои, видял го изписано на един кашон на някаква товарна гара, когато прекосявал едно градче в Източен Охайо. Имаше леля в Уайнсбърг, старица с черни зъби, която отглеждаше пилета, и живя с нея до смъртта ѝ. Цяла година след станалото в Пенсилвания лежал болен. Когато оздравял, хванал се като надничар из полетата, движел се плахо и винаги криел ръцете си. Макар и не разбрал какво се бе случило, той чувствал, че за всичко са виновни ръцете. Бащите на момчетата непрекъснато говорели нещо за ръцете му. „Пази си ръцете за себе си!“ — крещял кръчмарят, докато буйствал из училищния двор.

Уинг Бидълбаум продължи да крачи напред-назад по верандата на своята къща, докато слънцето се скри и шосето оттатък нивата потъна в сиви сенки. После влезе вътре, отрязва си няколко филии хляб и ги намаза с мед. След като заглъхна шумът от вечерния влак, чиито вагони отнасяха дневната беритба на ягоди, и отново се възцари

тишината на лятната нощ, той отново излезе на верандата. В тъмното не виждаше ръцете си и те се успокоиха. Макар още да копнееше за присъствието на момчето, чрез което изразяваше любовта си към хората, копнежът отново стана част от самотата и очакванията му. Сетне запали лампата, изми няколко изцапани от скромната храна чинии и като разпъна походното легло до вратата за към верандата, се приготви за сън. Няколко разпилени трохи от бял хляб лежаха на измития под край масата. Той постави лампата на ниско столче и започна да събира трохите, като ги слагаше една по една в устата си с невероятна бързина. В яркото светло петно под масата приклеknалата фигура приличаше на свещеник по време на църковна служба. Неспкойните, изразителни пръсти, които проблясваха на светлината, приличаха на пръсти на набожен фанатик, който отброява бързо на десетици зърната на броеницата си.

---

[1] Уинг крило (англ.) — Б.пр. ↑

СЕИТБА

Селяните, които идват да търгуват в нашия град, са част от живота на града. Най-големият пазар е в събота. Много от децата им се учат в градската гимназия.

Такъв е и случаят с Хач Хъчинсън. Макар че неговата ферма, на около три мили от града, е малка, тя е известна като една от най-добре поддържаните и най-добре обработваните в целия наш район. Хач е дребен, кокалест старец. Имението му се намира на Скрач Гравъл Роуд, а натам са все мизерно поддържани стопанства.

Фермата на Хач се откроява. Малката дървена къща е винаги боядисана, стъблата на овощките са варосани, оборът и сайвантът са в добро състояние, а нивите му винаги имат изряден вид.

Хач е на около седемдесет години. Той доста късно навлезе в живота. Баща му, на когото беше преди тази ферма, участва в Гражданската война и се върна у дома тежко ранен, така че, макар да живя дълго след войната, не можеше да работи. Хач беше единствен син, остана вкъщи и се грижеше за стопанството, докато баща му умря. По-късно, когато наближи петдесетте, той се ожени за една учителка на четиридесет и им се роди син. Учителката беше дребна като Хач. След сватбата и двамата останаха верни на земята. Като че ли селският живот им прилегна, както на някои хора прилягат дрехите, които носят. Забелязал съм нещо общо у хората, които са сполучили в женитбата. Постепенно те започват все повече и повече да си приличат. Дори стават еднакви.

Единственият им син Уил Хъчинсън беше дребно, но необикновено яко момче. Учеше в гимназията на нашия град и участваше в нашия бейзболен отбор. Беше винаги весел, закачлив, пъргав и любимец на всички.

Още като малко момче той започна да прави забавни малки рисунки. Имаше дарба. Рисуваше риби, прасета и крави и те приличаха на хората, които познавахме. Никога преди това не съм

предполагал, че хората могат толкова много да приличат на крави или коне, на прасета или риби.

Като завърши градската гимназия, Уил замина за Чикаго, където живееше братовчед на майка му, и се записа в Художествения институт. В Чикаго учеше и друг младеж от нашия град. Всъщност той замина две години преди Уил. Името му е Хал Уейман и беше студент в университета. След като завърши, се върна тук и стана директор на нашата гимназия.

Преди това Хал и Уил Хъчинсън не бяха близки приятели. Хал беше няколко години по-голям от Уил, но в Чикаго те се сприятелили, ходели заедно на театър и както по-късно ми разказваше Хал, двамата често разговаряли надълго и широко.

От Хал разбрах, че в Чикаго, също както тук, Уил веднага станал известен. Той беше хубаво момче и момичетата от Художествения институт го харесвали, а честността му го направила популярен сред младите колеги.

Хал ми разказа, че почти всяка вечер Уил ходел някъде на гости и скоро започнал да продава някои от своите забавни малки рисунки и да печели. Използвали ги за реклама и му плащали добре.

Дори започнал да изпраща пари вкъщи. След като Хал се върна, той доста често отиваше в имението на Хъчинсънови, за да види майката и бащата на Уил. Пеш или с кола, следобед или в някоя лятна вечер, той отиваше там, за да поседи с тях. Разговорът се въртял все около Уил.

Хал разказваше, че е трогателно колко много бащата и майката разчитат на единствения си син, колко много говорят за него, как мечтаят за неговото бъдеще. Те нямаха навика да общуват много-много с хората от града, нито пък със съседите си. Хал казваше, че били от ония, които непрекъснато работят, от зори до късна вечер, дори през лунните нощи, и след като дребната старица приготвяла вечерята, двамата излизали на полето и продължавали да работят.

По това време Хач приближаваше седемдесетте, а жена му ще да е била десетина години по-млада. Хал разказваше, че когато и да отидел във фермата, те веднага оставяли работата си, идвали да поседят с него. Случвало се да работят заедно на някоя нива, но щом го видели да идва, тичали към него. Били получили писмо от Уил. Той пишел всяка седмица.

Дребната стара майка тичала зад бащата. „Имаме ново писмо, мистър Уейман!“, викал Хач, а след него жена му, останала без дъх, повтаряла: „Мистър Уейман, имаме писмо!“

Веднага донасяла писмото и го прочитала на глас. Хал казваше, че писмата били винаги възхитителни. Уил ги изпъстрил с дребни скици. Това били забавни рисунки на хора, с които той е бил или които е виждал, потоците коли на Мичиган авеню в Чикаго, полицаи на улична пресечка, млади стенографи, забързани към някое учреждение. Старците не били ходили в голям град и били любопитни и жадни. Искали Хал да им обяснява рисунките и той казваше, че двамата приличали на малки деца, които искали да научат всяка подробност, която Хал може да си спомни за живота на техния син в големия град. Той винаги ги уговарял да му отидат на гости и прекарвали заедно часове в разговори за това.

„Разбира се — казвал Хач, — не можем да отидем. Как ще можем?“ — продължавал той. От малък живеел в тази ферма. Когато поотраснал, баща му бил инвалид и той трябвало да върти работата. А работата в една ферма, ако се върши както трябва, е много напрегната. През цялото време трябва да се бориш с бурените. А има и добитък, за който трябва да се грижиш. „Кой ще дои кравите ни?“ — питал Хач. Мисълта, че някой друг освен него и жена му може да се докосне до Хъчинсърновите крави, го обиждаше. Докато е жив, не искал никой друг да оре нивите му, да се грижи за житото, да наглежда обора. Така бил привързан към своята ферма! Хал казваше, че това е нещо, което трудно може да се обясни. Струва ми се, че той разбираше двамата старци.

Беше пролет, малко след полунощ, когато Хал дойде у дома, за да ми съобщи новината. На гарата в нашия град имаше нощен телеграфист и Хал получил телеграма. Всъщност тя била адресирана до Хач Хъчинсърн, но телеграфистът я предал на Хал. Уил Хъчинсърн бе мъртъв, убит. После се разбра, че бил някъде на гости с други младежи и сигурно се напили. Както и да е, колата се обърнала и Уил Хъчинсърн загинал. Телеграфистът помолил Хал да предаде съобщението на Хач и жена му, а Уил ме помоли да го придружа.

Предложих да отидем с моята кола, но Хал отказа. „Да вървим пеш“ — каза Хал. Разбрах, че искаше да отложи момента. Тръгнахме пеш. Беше ранна пролет и аз помня всеки миг от този мълчалив вървеж, помня нежните листенца, които тъкмо-що се появяваха по дърветата, помня малките поточета, които пресичахме, и помня как на лунната светлина водата изглежда като жива. Вървахме бавно, без да говорим, не ни се искаше да вървим нататък.

Най-сетне пристигнахме и Хал се упъти към вратата, а аз останах на пътя. Чух далечен лай на куче. Чух детски плач, който идваше от някаква далечна къща. Струва ми се, че след като стигна до вратата на къщата, Хал постоя неподвижно десетина минути, страхувайки се да почука.

После потропа и ударите на юмрука му по вратата ми се сториха ужасни. Като гърмеж от оръдие. Старият Хач отвори и аз чух как Хал му съобщи. Разбрах какво стана. През целия път от града дотук Хал се опитваше да намери думи, чрез които по някакъв по-деликатен начин да предаде известието на старата двойка, но когато настъпи моментът, не успя да направи това. Той изгърси вестта право в лицето на Хач.

Това беше всичко. Старият Хач не каза нито дума. Вратата беше отворена и той стоеше там, на лунната светлина, облечен в смешно дълга бяла нощница. Хал му каза, вратата се затвори с трясък и Хал остана сам.

Постоя малко, после се върна при мен на шосето. „Да-а-а“, каза той. „Да-а-а“, казах аз. Ние останахме там, гледахме и се ослушвахме. От къщата не се чуваше никакъв шум.

И така може би минаха десетина минути, може би половин час, стояхме мълчаливо, ослушвахме се и гледахме, без да знаем какво да правим, но не можехме и да си тръгнем. „Сега сигурно се мъчат да повярват“, прошепна Хал. Разбрах какво искаше да каже. Двамата старци бяха мислили винаги за своя син с езика на живота, а не с езика на смъртта.

Стояхме, гледахме и се ослушвахме. И изведнъж, след доста време, Хал ме бутна по ръката. „Гледай“, прошепна той. От къщата излязоха двете облечени в бяло фигури и се упътиха към обора. Хач беше орал през деня. Беше изорал и браносал една нива близо до обора.

Двете фигури влязоха в обора и малко след това излязоха. Отидоха на нивата, а Хал и аз се промъкнахме през двора до обора, откъдето можехме да наблюдаваме, без те да ни забележат.

Гледката беше невероятна. Старецът беше извадил от обора ръчна сеялка, а жена му носеше торба с пшеничено зърно и там, на лунната светлина в онази нощ, когато получиха известието, те сееха жито.

Страшно беше — да ти се изправи косата. И двамата бяха по нощници. Те засяваха нивата на редове и идваха близо до сянката на обора, където ние стояхме. На края на всеки ред те приклякаха край оградата един до друг и заставаха безмълвни. Всичкото това ставаше мълчаливо. Тогава за пръв път в живота си разбрах нещо и сега не съм съвсем сигурен, че мога да предам това, което разбрах и почувствах онази нощ — искам да кажа, тогава разбрах какво представлява близостта между някои хора и земята — усетих безмълвния зов на двамата старци към земята, докато сееха зърното в нея. Струваше ми се, че те засяват смъртта, за да може отново да поникне животът. Ето, такава нещо си мислех.

А може би те също са искали нещо от земята. Но каква полза от това? Каквото бяха разбрали те за живота в тяхната нива и за смъртта на техния син, не може лесно да се каже с думи. Зная само, че Хал и аз не можахме дълго да издържим на тази гледка, измъкнахме се обратно и се върнахме в града. Навярно Хач Хъчинсън и жена му бяха намерили онова, което бяха търсили онази нощ, защото Хал ми разказа, че когато на другата сутрин отишъл да ги види и уговори с тях пренасянето на мъртвия им син вкъщи, двамата били необикновено спокойни и според Хал напълно се владеели. Хал смята, че бяха разбрали истината. „Имат си фермата, а освен това и писмата на Уил“, каза Хал.

БРАТЯ

Седя в къщата си извън града. Краят на октомври е. Вали. Зад къщата има гора, отпред шосе, а от другата му страна е полето. Местността е осеяна с ниски хълмове, които изведнъж преминават в равнина. На около двадесет мили път през равнината е разположен огромният град Чикаго.

В този дъждовен ден листата на дърветата от отсамната страна на шосето се сипят като дъжд. Жълти, червени и златисти, те падат тежко право надолу. Дъждът грубо ги брули. Отнет им е последният златист полет из небето. През октомври листата трябва да се носят, подети от вихрушка, над полетата. Те трябва да си отиват, танцувайки.

Вчера се събудих на разсъмване и излязох да се разходя. Имаше гъста мъгла и се загубих в нея. Спусках се в долчините, после се връщах към хълмовете и навсякъде мъглата беше като стена пред мен. Дърветата изскачаха изведнъж от нея, внезапно, така както късно нощем човек изведнъж изскача от тъмнината на градската улица, за да попадне в яркия кръг под някоя улична лампа. Отгоре светлината на деня бавно си пробиваше път през мъглата. Мъглата бавно се вдигаше. Върховете на дърветата бавно се поклащаха. Под дърветата мъглата беше гъста, морава. Приличаше на пушек, покрил улиците на фабричен град.

Един старец ме пресрещна в мъглата. Познавам го добре. Хората тук го смятат за ненормален. „Смахнат е“, казват те. Живее сам в малка къща, скрита навътре в гората, и си има кученце, което винаги носи на ръце. Срещал съм го много пъти сутрин да се разхожда по шосето и той ми е разказвал за мъже и жени, които били негови братя и сестри, братовчеди, лели, чичовци, зетьове. Човек се обърква. Съседите му странят от него, затова си избира някое име от вестниците и умът му започва да фантазира. Една сутрин ми каза, че бил братовчед на онзи Кокс, който в момента, когато пиша тази история, е кандидат за президент. Друга сутрин ми каза, че певецът Карузо се оженил за неговата балдъза. „Тя е сестра на моята жена“, каза ми той, като

притискаше малкото кученце към себе си. Сивите му воднисти очи ме гледаха умоляващо. Той искаше да повярвам. „Жена ми беше сладко, стройно момиче — съобщи ми той. — Живеехме в голяма къща и сутрин се разхождахме, хванати за ръце. Сега нейната сестра се омъжи за певица Карузо. Сега той е мой роднина.“

Тъй като някой ми беше казал, че старецът никога не се е женил, тръгнах си учуден. Една ранна септемврийска сутрин го заварих да седи под едно дърво до пътеката, близо до неговата къща. Кучето ме залая, после хукна и се сгуши в ръцете му. По това време чикагските вестници бяха пълни с историята за един милионер, който се скарал с жена си заради връзката си с някаква артистка. Старецът ми каза, че артистката била негова сестра. Той е на шестдесет години, а артистката, за която пишат вестниците, е двадесетгодишна, но старецът ми разказваше за общото им детство. „Няма да повярваш, като ни гледаш сега, но тогава бяхме бедни — каза той. — Истина е това. Живеехме в малка къща на един склон. Веднъж, когато имаше буря, вятърът за малко не отнесе къщата. Страшен вятър беше! Баща ни беше дърводелец и строеше солидни къщи за другите, но нашата къща той не построи много солидно!“ Старецът тъжно клатеше глава. „Моята сестра, артистката, е изпаднала в беда. Къщата ни не е много солидна“, каза той, като поех по пътеката.

Вече един-два месеца чикагските вестници, които пристигат всяка сутрин в нашето село, се занимават с историята на едно убийство. Един мъж убил жена си, и то без всякаква причина. Историята е следната:

Мъжът, когото сега съдят и няма съмнение, че ще го обесят, работел във фабрика за велосипеди, където бил майстор и живеел с жена си и майка ѝ в апартамент на Тридесет и втора улица. Обичал едно момиче, което работело в канцеларията на същата фабрика. То било от някакво градче в Айова и когато дошло в големия град, заживяло при леля си, която след време умряла. За майстора, едър човек със сиви очи, това момиче било най-красивата жена на света. Работела до един прозорец в една странична част на фабриката, нещо като пристройка, а долу в работилницата майсторът работел до друг прозорец. Той седял на бюрото си и в таблици отбелязвал извършената от всеки човек в неговия цех работа. Когато погледнел нагоре, той виждал как момичето работи на своето бюро. Въобразил си, че

момичето е необикновено красиво. Той и не мислел да се сближава с нея, нито пък да печели нейната любов. Гледал я, както се гледа звезда над ниските хълмове през октомври, когато листата на дърветата са червени и златистожълти. „Тя е невинно, девствено създание, мислел си отнесено той. — За какво ли си мисли, докато работи там до прозореца?“

Във въображението си майсторът завеждал момичето от Айова в своето жилище на Тридесет и втора улица при жена си и тъща си. През цялото време в работилницата и вечер у дома си той носел нейния образ в себе си. Докато стоял до прозореца у дома си и гледал релсите на Централната илинойска железница и езерото зад тях, момичето било до него. Долу по улицата вървели жени и във всяка една от тях той откривал нещо от момичето от Айова. Една имала походка като нейната, друга правела някакво движение с ръка, което му напомняло за нея. Всички жени, които виждал, освен неговата собствена и тъща му, приличали на момичето, чийто образ носел в себе си.

Двете жени у дома му го обърквали и смущавали. Изведнъж те станали обикновени и грозни. Особено жена си той чувствал като чужда, неприятна тежест, вкопчила се в тялото му.

Вечер, след прекарания ден във фабриката, той се прибирал у дома си и вечерял. Бил по природа мълчалив и когато не говорел, никой не обръщал внимание на това. След вечеря той и жена му отивали на кино. Имали две деца и жена му чакала трето. Връщали се вкъщи и сядали да починат. Изкачването на двата етажа уморявало жена му. Тя сядала на стол до майка си и пъшкала от умора.

Тъщата била олицетворение на самата доброта. Тя заела мястото на безплатна слугиня в къщата. Когато дъщеря ѝ искала да отиде на кино, тя махвала с ръка и се усмихвала: „Вървете, казвала тя, аз не искам. Предпочитам да остана тук.“ Вземала книга и сядала да чете. Жалкото деветгодишно момче се събуждало и заплаквало, искало гърнето. Тъщата се погрижвала за това.

Мъжът и жена му се прибирали вкъщи, и тримата седели час-два мълчаливо, преди да си легнат. Мъжът се преструвал, че чете вестник. Гледал ръцете си. Макар да ги бил измил грижливо, греста от велосипедните рамки оставала на тъмни ивици под ноктите му. Той си мислел за момичето от Айова, за белите му пъргави ръце, които

танцували по клавишите на пишещата машина. Било му неловко, чувствал се мръсен.

Момичето от фабриката знаело, че майсторът е влюбен в него, и мисълта за това я ласкаела. След смъртта на леля си тя се преместила да живее под наем и вечер сучаела. Макар че майсторът не означавал нищо за нея, тя го използвала посвоему. За нея той станал символ. Понякога влизал в канцеларията и заставал до вратата. Огромните му ръце били покрити с черна грес. Гледала го, без да го вижда. Тя си представяла, че на неговото място стои висок, строен младеж. От майстора тя виждала само сивите му очи, които запламтявали със странен огън. Очите излъчвали страст, кротка и предана страст. Тя чувствала, че няма защо да се страхува от мъж с такива очи.

Тя жадувала за любим със същия поглед в очите. От време на време, може би веднъж на две седмици, тя оставала след другите в канцеларията под претекст, че трябва да довърши някаква работа. През прозореца тя виждала, че майсторът я чака. След като всички си тръгнали, тя заключвала и излизала на улицата. В същия момент и майсторът излизал от фабриката.

Вървели заедно покрай половин дузината сгради, до мястото, където тя се качвала на своя трамвай. Фабриката се намирала в квартала, който наричали Южен Чикаго, и докато вървели, се спускала вечерта. Ниски, небоядисани паянтови къщи се редели покрай улицата и деца с мръсни лица тичали и крещели по прашното платно. Минавали по един мост. Два изоставени шлепа с въглища гниели долу във водата. Той крачел тромаво до нея и се мъчел да скрие ръцете си. Бил ги изжулил грижливо, преди да излезе от фабриката, но ги усещал като тежки, мръсни части от непотребна вещ, които висят от двете му страни. Двамата излизали на разходка само няколко пъти, и то само през това лято. „Горещо е — казвал той. Не й говорел за нищо друго, освен за времето. — Горещо е — казвал той. — Мисля, че ще завали.“

Тя мечтаела за любимия, който някога щял да дойде — висок, рус, млад мъж, богат мъж, с къщи и земя. Работникът, който вървял до нея, нямал нищо общо с представата й за любовта. Разхождала се с него. Чакала в канцеларията, докато другите си отидели, за да се разхожда скришом с него заради неговите очи, заради страстта в очите му — една кротка страст, която се прекланяла пред нея. Тя не се

страхувала от него, нямало от какво. Той никога не би направил опит да я доближи, да я докосне с ръка. Чувствала се сигурна с него.

Вечерта у дома си мъжът стоял под електрическата лампа с жена си и тъща си. В съседната стая спели двете му деца. Скоро жена му щяла да роди още едно. Били с нея на кино и се готвели да си лягат.

Лежал буден и мислел, чувал скръцването на леглото в съседната стая, където тъща му се въртяла между чаршафите. Животът бил затворен кръг. Лежал буден, изпълнен с копнеж, очаквал нещо — но какво?

Нищо. Понякога някое от децата изплаквало. Искало да седне на гърнето. Не му се случвало, нито можело да му се случи нещо ново, необикновено, приятно. Животът бил толкова еднообразен, толкова сив. Каквото и да се случело вкъщи, не можело да го развълнува — било то думите на жена му, случайните ѝ, половинчати изблици на страст, добротата на неговата тъща, която безплатно вършела работата на слугиня.

Той седял в жилището си под лампата, преструвал се, че чете вестник, и мислел. Гледал ръцете си. Те били големи, безформени, били ръце на работник.

Образът на момичето от Айова се разхождал из стаята. Той излизал заедно с нея и мълчаливо вървял по километричните улици. Нямало нужда от думи. Вървял с нея край морето, вървял по някое планинско било. Нощта била ясна и тиха и звездите блестели. Тя също била звезда. Нямало нужда от думи.

Очите ѝ били като звезди, а устните ѝ приличали на меки хълмове, издигнали се над тъмнеещи, осветени само от звезди полета. „Тя е недостижима, далечна е като звезда — мислел си той. — Недостижима е като звездите, но за разлика от тях тя диша, тя живее, тя също като мен има душа.“

Една вечер, преди около шест седмици, мъжът, който бил майстор във фабриката за велосипеди, убил жена си и сега го съдят за убийство. Всеки ден пълнят вестниците с тази история. Вечерта на убийството той, както обикновено, завел жена си на кино и в девет часа си тръгнали обратно. На Тридесет и втора улица, на един ъгъл близо до тяхната къща, от пресечката изскочил човек и бързо се шмугнал обратно. Може би тази случка породила у мъжа идеята да убие жена си.

Стигнаха входа на къщата и влезли в тъмното стълбище. Тогава изведнъж, очевидно без да се замисли, мъжът извадил от джоба си нож. „Ами ако онзи, който избяга зад ъгъла, е искал да ни убие?“, помислил си той. Отворил ножа, замахнал и наръгал жена си. Наръгал я два пъти, дузина пъти — като луд. Чул се вик и тялото на жена му се свлякло.

Портиерът бил забравил да запали газовото осветление във входа. По-късно майсторът решил, че това е причината да извърши убийството, също и тъмната, прокрадваща се фигура на мъжа, който изскочил от онази пресечка и се шумугнал обратно. „Сигурно, казал си той, никога нямаше да направя това, ако беше светло.“

Стоял на стълбището и мислел. Жена му била мъртва и заедно с нея било мъртво и нероденото ѝ дете. От горните етажи се чул шум от отваряне на врати. В следващите няколко минути не се случило нищо. Жена му и детето ѝ били мъртви — това било всичко.

Изтичал по стълбите и трескаво мислел. В тъмното по стълбите той прибрал ножа в джоба си и както се оказало по-късно, по ръцете и дрехите му нямало кръв. По-късно, след като се поуспокоил, той измил внимателно ножа в банята. На всеки разказвал едно и също. „Имаше някакъв бандит — обяснявал той — Изскочи от една пресечка и проследи мен и жена ми до вкъщи. Влезе след нас във входа, там беше тъмно. Портиерът беше забравил да запали газовото осветление.“ Уж се сборичкали и в тъмното жена му била убита. Не разбрал как станало това. „Тъмно беше. Портиерът беше забравил да запали газта“, повтарял той.

Ден-два никой не го разпитвал и той успял да се отърве от ножа. Отишъл надалеч и го хвърлил в реката в южната част на Чикаго, там, където двата изоставени шлепа ръждясвали под моста, под този мост, по който беше вървял в летните вечери до спирката на трамвая с момичето, което беше девствено и чисто, което беше далечно и недостижимо като някаква звезда и все пак беше различно от звезда.

После го арестували и той веднага признал — казал всичко. Казал, че не знае защо убил жена си, и предвидливо не казал нищо за момичето от канцеларията. Вестниците се опитваха да разберат причината за престъплението. Още се опитват. Някой го беше видял да се разхожда вечер с девойката и тя беше въввлечена в аферата, а

снимката ѝ се появи във вестниците. Това беше неприятно за нея, но, разбира се, успя да докаже, че няма нищо общо с майстора.

Вчера сутринта гъста мъгла се спусна над нашето село, което е досами града, и рано сутринта излязох на дълга разходка. Когато се връщах от равнината към нашите хълмове, срещнах стареца, чието родословно дърво имаше толкова много и такива необикновени разклонения. Известно време той вървя редом с мен, сгушил малкото кученце в прегръдките си. Беше студено, кучето скимтеше и трепереше. В мъглата лицето на стареца не се виждаше ясно. Заедно с талазите на мъглата и заедно с върховете на дърветата то бавно се движеше напред-назад. Той говореше за мъжа, който беше убил жена си и чието име се появи по страниците на градските вестници, които всяка сутрин пристигаха в нашето село. Докато вървеше редом с мен, той се впусна в дълъг разказ за времето, когато той и неговият брат, който беше станал убиец, бяха живели заедно. „Той е мой брат“, непрекъснато повтаряше той и клатеше глава. Изглежда, се страхуваше, че няма да му повярвам. Това беше факт, който той трябваше да ми докаже. „Когато бяхме малки, ние живеехме заедно, този човек и аз — започна той отново. — Разбираш ли, заедно играехме в плевника зад бащината ни къща. Баща ни замина по море с един кораб. Затова имената ни се объркаха. Разбираш, нали? Носим различни имена, но сме братя. Имаме един и същи баща. Заедно играехме в плевника зад бащината ни къща. С часове лежахме един до друг в сеното и там беше топло.“

В мъглата крехкото тяло на стареца заприлича на малко чепато дърво. После се превърна в силует, висящ във въздуха. То се люлееше напред-назад като увиснало на бесилка тяло. Лицето му ме умоляваше да повярвам на разказа, който устните се опитваха да разкажат. Всичко, което знаех за отношенията между мъже и жени, се обърка в главата ми. Настана бъркотия. Там на пътя душата на мъжа, който бе убил жена си, влезе в тялото на дребния старец. Душата се опитваше да ми разкаже историята, която никога не можеше да бъде разказана в съдебната зала на града в присъствието на съдиите. Цялата история за човешката самота, за опита да се достигне недостижимата красота се мъчеше да излезе от устните на мънкащия старец, полудял от самотата,

застанал в мъгливото утро до селския път с малко кученце в прегръдките си.

Ръцете на стареца така силно стискаха кучето, че то заскимтя от болка. Тръпка затресе тялото на стареца, сякаш душата му се опитваше да се изскубне от него и да отлети далеч зад мъглата, през полето долу в града при певеца, при политика, при милионера, при убиеца, при неговите братя, братовчеди и сестри долу в града. Желанието на стареца беше страхотно силно и от състрадание моето тяло започна също да трепери.

Ръцете на стареца здраво стискаха малкото кученце и то заскимтя от болка. Пристъпих напред и разтворих ръцете му, кученцето падна на земята и продължи да скимти. Сигурно беше наранено. Може би ребрата му бяха счупени. Старецът загледа лежащото в краката му куче, тъй както работникът от велосипедната фабрика вероятно беше гледал тялото на мъртвата си жена във входа на къщата. „Ние сме братя — отново каза той. — Носим различни имена, но сме братя. Разбираш ли? Баща ни замина по море.“

Седя в къщата си извън града. Вали. Изведнъж хълмовете изчезват пред очите ми и аз виждам равното поле и града отвъд него. Преди час старецът от къщата в гората мина оттук и малкото кученце не беше с него. Може би, докато говорехме в мъглата, той беше изстискал живота от своя придружител. Може би кучето също като жената на работника е вече мъртво. Листата на дърветата покрай моя прозорец падат като дъжд — жълтите, червените и златистите листа падат тежко право надолу. Дъждът грубо ги брули. Отнет им е последният златист полет из небето. През октомври листата трябва да се носят, подети от вихрушката, над полетата. Те трябва да си отиват, танцувайки.

НЕЗАПАЛЕНИТЕ ЛАМПИ

Една неделна вечер в седем часа Мери Кокрън излезе от жилището, където живееше с баща си д-р Лестър Кокрън. Беше юни хиляда деветстотин и осма година и Мери беше на осемнадесет години. Тя се отправи по Тримонт към Мейн стрийт и като пресече железопътната линия, тръгна по Ъпър Мейн, една улица с малки магазинчета и паянтови къщурки, доста тихо и мрачно място в неделните дни, когато наоколо се мяркат съвсем малко хора. Беше казала на баща си, че отива на църква, но нямаше намерение да прави такова нещо. Не знаеше какво иска. „Ще се поскитам сама и ще размишлявам“ — каза си тя, докато вървеше бавно. Мислеше си, че вечерта обещава да бъде прекалено хубава, за да я прекара в задушната църква и да слуша приказки, които очевидно нямат нищо общо със собствените ѝ грижи. В живота ѝ приближаваше прелом и беше време сериозно да помисли за бъдещето си.

Дълбокомисленото, сериозно състояние на духа, в което се намираше Мери, беше предизвикано от разговора, който бе имала с баща си предишната вечер. Без какъвто и да е предварителен разговор той съвсем неочаквано и рязко ѝ каза, че страда от сърдечно заболяване и че всеки момент може да умре. Съобщи ѝ това, докато седяха заедно в лекарския му кабинет, зад който се намираше жилището, в което живееха бащата и дъщерята.

Когато влезе в кабинета и го завари да стои сам, навън вече се здрачаваше. Кабинетът и жилището се намираха на втория етаж на стара паянтова постройка в градчето Хънтързбърг в Илинойс и докато говореше, докторът бе застанал до дъщеря си близо до един от прозорците, който гледаше към Тримонт стрийт. Откъм Мейн стрийт, точно зад ъгъла, се носеше тихата глъчка на съботното оживление на града и току-що бе минал вечерният влак за Чикаго, градът разположен на петдесет мили на изток. Хотелската кола излезе трополейки от Линкълн стрийт и мина по Тримонт към хотела на Лоуър Мейн. Облак прах, вдигнат от конските копита, се разнесе из неподвижния въздух.

Разпокъсана тъпла хора последва колата и редицата от коневръзи беше вече заета от двуколките, с които фермерите и жените им бяха дошли в града, за да прекарат вечерта в пазаруване и приказки.

След като мина и пощенската кола, на улицата излязоха още тричетири двуколки. Млад мъж помогна на любимата си да слезе от една от тях. Държеше я за ръката с подчертана нежност и честата жажда на Мери да бъде нежно докосвана от мъжка ръка я връхлетя точно в същия момент, когато баща ѝ я извести за близката си смърт.

Тъкмо когато докторът започна да говори, Барни Смитфийлд, собственикът на конюшнията, която гледаше към Тримонт стрийт точно срещу къщата, в която живееха Кокрънови, се върна след вечеря на работното си място. Спря се да разкаже някаква история на групата мъже, които се бяха събрали пред вратата на обора; избухна силен смях. Един от уличните безделници, добре сложен млад мъж в кариран костюм, се отдели от останалите и застана пред съдържателя. Беше видял Мери и се опитваше да привлече вниманието ѝ. Той също започна да разказва някаква история и докато разказваше, жестикулираше, ръкомахаше и от време на време хвърляше поглед през рамо да види дали девойката още стои на прозореца и го гледа.

Със студен, спокоен глас доктор Кокрън съобщи на дъщеря си за приближаващата го смърт. Девойката имаше чувството, че всичко, което се отнася до баща ѝ, трябва да бъде студено и спокойно.

— Имам болно сърце — глухо каза той. — Отдавна подозирах, че ми има нещо и в четвъртък, когато бях в Чикаго, се прегледах. Истината е, че всеки момент мога да умра. Нямах да ти кажа, ако нямах пред вид едно — ще ти оставя малко пари и ти трябва да помислиш за бъдещето си.

Докторът пристъпи към прозореца, където, подпряла ръка на перваза, стоеше дъщеря му. Известието я накара да пребледнее, ръката ѝ потрепера. Въпреки явното си хладнокръвие той се развълнува и поиска да я успокои.

— Виж какво — колебливо каза той, — може би все пак всичко ще се оправи. Не се тревожи. Ненаправно съм лекар от тридесет години и знам, че има много празни приказки в тези мнения на експертите. В случай като този, т.е. когато човек е болен от сърце, може да се влачи години наред. — Неловко се засмя. — Чувал съм да

казват, че най-добрият начин да си осигуриш дълъг живот е да си навлечеш сърдечна болест.

С тези думи докторът се обърна и излезе от кабинета си; по дървените стълби той слезе на улицата. Беше искал да прегърне дъщеря си през раменете, докато ѝ говори, но тъй като винаги бе потискал чувствата си в отношенията си с нея, не можа да преодолее тази своя сдържаност.

Мери стоя дълго, загледана към улицата. Младият мъж в карирания костюм, чието име беше Дюк Йетър, беше свършил разказа си; избухна силен смях. Тя погледна към вратата, през която бе излязъл баща ѝ, и я обзе страх. В целия ѝ живот никога досега не бе имало нещо топло и сърдечно. Потрепера, макар че нощта бе топла и с бърз, момичешки жест потърка с ръка очите си.

Жестът беше само израз на желанието да разчисти облака от страх, който бе надвиснал над нея, но беше погрешно изтълкуван от Дюк Йетър, който сега стоеше малко настрана от другите мъже пред конюшната. Когато видя Мери да вдига ръка, той се усмихна и като се огледа бързо, за да се увери, че не го наблюдават, започна да кима с глава и да ѝ маха с ръка, с което искаше да каже тя да слезе долу, за да бъдат заедно.

В неделя вечерта, след като отмина Ъпър Мейн, Мери сви по Уилмът стрийт, улица с работнически жилища. Тази година първата крачка от настъплението на фабриките към прерийните градчета на изток от Чикаго бе стигнала Хънтързбърг. Един чикагски производител на мебели построи завод в заспалото фермерско градче, с надеждата по този начин да се отърве от работническите организации, които бяха започнали да му създават главоболия в големия град. Повечето фабрични работници живееха в евтини, лошо построени паянтови къщи на улиците Уилмът, Суифт, Харисън и Честнът в най-горната част на града. В топлата лятна вечер те бяха излезли на предните веранди на къщите и тълпа деца играеше в прахоляка на улиците. Червендалести мъже в бели ризи, без яки и сака дремеха по столовете или се излежаваха на ивиците трева и на голата земя пред вратите на къщите.

Жените на работниците се бяха събрали на групи и клюкарстваха край оградите, които разделяха дворовете. От време на време някой женски глас се издигаше — рязко и отривисто — над равномерния ручей от гласове, който като ромоляща река течеше по горещите улички.

На пътя се сбиха две деца. Едно широкоплещесто червенокосо момче удари по рамото друго, което имаше бледо лице с остри черти. Дотичаха и други деца. Майката на червенокосото момче сложи край на многообещаващата битка.

— Стига, Джони, казах ти да спреш. Ще ти извия врата, ако не престанеш! — пицеше жената.

Бледото момче се обърна и се отдалечи от противника си. Когато мина покрай Мери Кокрън на тротоара, острите му малки очи, които пламтяха от омраза, я погледнаха.

Мери бързо отмина. Непознатата нова част на родния ѝ град и гълчавата на новия живот, който винаги беше в движение и защитаваше правата си, силно я очароваха. Имаше нещо тъмно и негодуващо в характера ѝ, което я караше да се чувства у дома си на многолюдното място, където животът течеше мрачно, със сблъсъци и с ругатни. Обичайната мълчаливост на баща ѝ и тайната, обвиняла злополучния брак на баща ѝ и майка ѝ, която беше повлияла на отношението на околните към нея, бяха направили живота ѝ самотен и бяха насърчили у нея доста твърда решимост по някакъв свой си начин да си обяснява всяко нещо, което не можеше да разбере.

А зад всички размишления на Мери се криеше силно любопитство и смела решителност за приключения. Тя приличаше на малко горско животно, което пушката на някой спортист бе лишило от майка и което бе принудено от глада да излезе и да търси храна. Двадесетина пъти през тази година тя се бе разхождала вечер сама из новия и бързо растящ фабричен квартал на нейния град. Беше осемнадесетгодишна, а вече приличаше на жена; тя знаеше, че връстничките ѝ не биха посмели да се разхождат сами на такова място. Това чувство я изпълваше с гордост и докато вървеше, тя смело се огледа.

Сред работниците от Уилмът стрийт — мъже и жени, доведени в града от мебелния фабрикант — имаше мнозина, които говореха на чужди езици. Мери се разхождаше сред тях и се наслаждаваше на

звуча на чуждата реч. Разходката из улицата създаваше у нея чувство, че сякаш е напуснала градчето и е тръгнала да пътешества из чужди земи. На Лоуър Мейн стрийт или пък из жилищната част на градчето, където живееха младите мъже и жени, които познаваше открай време, и където живееха търговците, чиновниците, адвокатите и по-заможните американски работници от Хънтързбърг, тя винаги усещаше скрита враждебност към себе си. Враждебността не се дължеше на някаква черта от характера ѝ. Сигурна беше в това. Беше толкова затворена, че те почти не я познаваха. „Това е, защото съм дъщеря на майка си“ — казваше си тя и рядко отиваше в тази част на града, където живееха момичетата от нейната среда.

Мери толкова често идваше на Уилмът стрийт, та много от хората мислеха, че я познават.

— Сигурно е дъщеря на някой фермер, обича често да се разхожда из града — казваха те.

Червенокоса жена с дебели устни, която стоеше пред една къща ѝ кимна. Млад мъж стоеше облегнат на едно дърво на тясната ивица трева край друга къща. Пушеше лула, но когато вдигна поглед и я видя, извади лулата от устата си. Тя реши, че сигурно е италианец — косата и очите му бяха много черни.

— *Ne bella! Si fai un onore a passare di qua*^[1] — извика той, махна с ръка и се усмихна.

Мери стигна до края на Уилмът стрийт и излезе на шосето. Струваше ѝ се, че е минало много време, откакто бе оставила баща си, въпреки че в действителност разходката ѝ беше отнела само няколко минути. Един съборен плевник се беше килнал на върха на нисък хълм, встрани от шосето, а пред него имаше грамадна яма, пълна с обгорели дъски от някогашна селска къща. Купчина камъни, обрасла с пълзящи лози, се издигаше до ямата. Между къщата и обора се намираще изоставена овощна градина, в която растяха купчина преплетени бурени.

Като си пробиваше път през бурените, много от които бяха отрупани с цветове, Мери стигна до един камък, търкулнат до ствола на старо ябълково дърво и седна на него. Бурените почти я скриваха и от шосето се виждаше само главата ѝ. Скрита така в бурените, тя приличаше на яребица, която тича из високата трева и когато чуе непознат шум, спира, вдига глава и предпазливо се оглежда.

Дъщерята на доктора бе идвала и преди това в запустялата стара овощна градина. В подножието на хълма, където се намираще тя, започваха улиците на градчето и докато седеше на камъка, тя чуваше приглушените викове и крясъци, които идваха откъм Уилмът стрийт. Една ограда разделяше градината от нивите по хълма. Мери имаше намерение да остане под дървото до мръкване и да се опита да измисли някакъв план относно своето бъдеще. Мисълта, че баща ѝ скоро ще умре, и се струваше и реална, и нереална, но умът ѝ не можеше да възприеме мисълта за физическата му смърт. Засега смъртта по отношение на баща ѝ не приемаше формата на студено, безжизнено тяло, което трябваше да бъде погребано — напротив, струваше ѝ се, че баща ѝ няма да умре, а ще замине някъде далече. Майка ѝ бе направила това много отдавна. Тази мисъл носеше необикновено, неопределено чувство на облекчение. „Да — каза си тя, — когато му дойде времето, и аз ще поема нанякъде. Ще се махна оттук и ще тръгна по света.“ На няколко пъти Мери бе ходила с баща си в Чикаго и мисълта, че може би скоро ще иде да живее там, я очароваше. Във въображението ѝ се стелеха дълги улици, пълни с хиляди непознати хора. Да върви по такива улици и да прекара живота си сред непознати — това щеше да прилича на прекрачване от безводна пустиня в хладна гора, застлана с нежна млада трева.

В Хънтързбърг винаги бе живяла като под облак, а сега ставаше жена и душният, застоен въздух, който винаги бе дишала, ставаше все по-тягостен и тягостен. Наистина, досега не бяха повдигани конкретни въпроси относно мястото ѝ в живота на тукашното общество, но тя чувстваше, че съществува някакво предубеждение срещу нея. Била бебе, когато баща ѝ и майка ѝ се забъркали в някакъв скандал. Градчето Хънтързбърг се потресло от това и когато беше малка, хората понякога я гледаха с подигравателно-състрадателен поглед.

— Бедното дете. Толкова е неприятна тази история — казваха те.

Веднъж в една облачна лятна вечер, когато баща ѝ бе заминал извън града и тя стоеше самичка в тъмното на прозореца на неговия кабинет, чу мъж и жена на улицата да споменават името ѝ. Двамата се препъваха в тъмнината на тротоара под прозореца на кабинета.

— Тази, дъщерята на доктора Кокрън, е приятно момиче — каза мъжът.

Жената се засмя.

— Порасна вече и започна да привлича погледите на мъжете. По-добре не се заглеждай много в нея. Ще тръгне по лошия път. Каквато майката такава и дъщерята — отвърна жената.

Мери седя десет-петнайсет минути на камъка под дървото в овощната градина, потънала в мисли за отношението на градчето към нея и баща ѝ. „Това трябваше да ни сближи още повече“ — каза си тя и си помисли дали приближаващата смърт ще направи онова, което облакът, надвиснал от години над тях, не бе направил. Сега не ѝ се струваше жестоко, че смъртта щеше скоро да посети баща ѝ. Сега за нея смъртта се бе превърнала в някаква приятна, милозлива фигура с добри намерения. Ръката на смъртта щеше да ѝ разтвори вратите на бащината ѝ къща към живота. С жестокостта на младостта тя помисли първо за авантюристичните възможности на този нов живот.

Мери седеше неподвижно. Насекомите във високите бурени, обезпокоени във вечерната си песен, запяха отново. Една червеношийка прелетя над дървото, под което седеше тя, и издаде ясен, рязък, тревожен писък. Гласовете на хората от новия градски фабричен квартал бавно катереха хълма. Приличаха на камбани на далечна катедрала, която призовава хората на молитва. Като че ли нещо се пропука в момичешките гърди, тя се хвана за главата и започна бавно да се люлее напред-назад. Заплака, без да усеща топли нежни пориви към живеещите в Хънтързбърг мъже и жени.

И тогава откъм пътя някой извика.

— Хей, малката! — се чу глас и Мери бързо скочи на крака. Разнеженото ѝ настроение отлетя като полъх на вятър и на негово място дойде силен гняв.

На пътя стоеше Дюк Йетър, който от безделническата си позиция пред конюшната я бе видял да отива на неделната си разходка и я бе проследил. Докато тя вървеше по Ъпър Мейн стрийт и през новия фабричен квартал, той бе сигурен в победата си. „Не иска да я виждат с мен — беше си казал той. — Чудесно! Много добре знае, че ще тръгна подире ѝ, но не иска да се появявам, докато не се скрие от погледите на приятелите си. Малко е надута и трябва да ѝ се смачка фасонът, но това не ме интересува. Отклонила се е от пътя си, за да ми даде тази възможност, а може би пък само се страхува от татко си.“

Дюк сви от пътя, изкачи се по ниския скат и влезе в овощната градина, но когато стигна купчината покрити с лозя камъни, се спъна и

падна. Изправи се и се засмя. Мери не дочака той да дойде при нея, а тръгна към него и когато смехът му разкъса легналата над градината тишина, тя се втурна напред и с разперена ръка му зашлеви един шамар. Обърна се и тъй като той беше оплел крака в лозите, изтича на пътя.

— Ако тръгнеш подир мен или се опиташ да ме заговориш, ще намеря някой да те убие! — извика тя.

Мери се спусна надолу по хълма към Уилмът стрийт. Откъслечните приказки за майка ѝ, които от години кръстосваха града, бяха стигнали до ушите ѝ. Говореше се, че много отдавна в една лятна нощ майка ѝ изчезнала от града и че някакъв млад негодник, който имал навика да се шляе пред конюшната на Барни Смитфийлд, бил заминал с нея. Сега друг млад безделник се опитваше да я задиря. Тази мисъл я вбеси.

Умът ѝ се луташе в усилие да намери някакво оръжие, с което по-силно да уязви Дюк Йетър. В отчаянието си избра образа на баща си, който бе вече с разрушено здраве и скоро щеше да умре.

— Баща ми само чака случай да убие някой като теб! — извика тя и се обърна към младия човек, който, след като се бе изскубнал от купчината лози в градината, я бе последвал на пътя. — Баща ми само търси да убие някого заради лъжите, които се говорят в този град за майка ми.

След като се беше поддала на импулса да сплаши Дюк Йетър, Мери изведнъж се засрами от избухването си, заплака и бързо продължи нататък. Дюк вървеше след нея с наведена глава.

— Не исках да кажа нищо лошо, мис Кокрън — умоляваше той, — не исках да кажа нищо лошо. Не казвайте на баща си. Само се пошегувах. Повярвайте ми, не исках да кажа нищо лошо.

Светликът на лятната вечер беше започнал да гасне и лицата на хората, събрани на групи край тъмните порти или до оградите по Уилмът стрийт, се превръщаха в нежни малки светли овали. Гласовете на децата поутигнаха и те също се засъбираха на групички. Млъкнаха, когато Мери мина край тях, вдигнаха нагоре лица и втренчено я загледаха.

— Дамата не живее далеч. Сигурно живее наблизно — чу женски глас да казва това на английски.

Когато извърна глава, видя само тълапа от тъмнолики мъже пред една къща. Отвътре се чуваше женски глас, който пееше приспивна песен.

Младият италианец, който преди това я беше закачил и който сега очевидно се отправяше към обичайните си вечерни приключения, мина по тротоара и бързо изчезна в тъмнината. Беше облечен в празничните си дрехи, носеше жокейска шапка и бяла колосана яка, украсена с червена вратовръзка. Ярката белота на яката правеше мургавото му лице да изглежда почти черно. Той се усмихна по момчешки, несръчно повдигна шапка, но не каза нищо.

Мери продължи да гледа назад по улицата дали Дюк Йетър върви след нея, но в бледата светлина не го виждаше. Гневното и раздражително настроение бе отминало.

Не искаше да се прибира, а беше вече късно да иде на църква. От Ъпър Мейн стрийт излизаше къса уличка, която вървеше на изток и доста стръмно се спускаше по хълма до една рекичка с мост, който прекъсваше растежа на града в тази посока. Тя слезе по уличката до моста и в чезнещата светлина се спря да гледа как две момчета ловяха риба в рекичката.

Широкоплещест мъж, облечен в груби дрехи, слезе по уличката, спря на моста и я заговори. За пръв път в живота си тя чу жител на родния ѝ град да говори с топло чувство за баща ѝ.

— Ти си дъщерята на доктор Кокрън, нали? — неуверено попита той. — Навярно не знаеш кой съм аз, но баща ти ме знае. — Той посочи двете момчета, които с въдици в ръка седяха на тревистия бряг на рекичката. — Това са моите момчета и имам още четири деца — обясни той. — Още едно момче и три момичета. Една от дъщерите ми работи в магазин. Голяма е колкото теб.

Мъжът обясни откъде познава д-р Кокрън. Каза, че по-рано работил по фермите, но отскоро се преместил да работи в мебелната фабрика в града. Миналата зима дълго време лежал болен и нямал никакви пари. Докато боледувал, едно от момчетата паднало от горния етаж на плевника и много лошо си разцепило главата.

— Баща ти идваше да ни наглежда всеки ден и той заши главата на моя Том. — Работникът се извърна от Мери и като държеше

шапката си в ръце, загледа момчетата. — Съвсем бях закъсал и баща ти не само се грижеше за мен и момчетата, а и даваше пари на булката да купува от града това, от което имахме нужда — продукти и лекарства. — Мъжът говореше толкова тихо, че Мери трябваше да се наведе напред, за да чува думите му. Лицето ѝ почти докосваше рамото на работника. — Баща ти е добър човек, но ми се струва, че не е много щастлив — продължи той. — Момчето и аз се оправихме и аз дойдох да работя в града, но той не пожела да вземе никакви пари от мен. „Ти знаеш как да живееш с децата и жена си. Знаеш как да ги направиш щастливи. Дръж парите и ги похарчи за тях“ — това ми каза той.

Работникът продължи по моста и покрай брега на рекичката стигна до мястото, където двамата му сина ловяха риба, а Мери се облегна на парапета на моста и загледа бавно движещата се вода. В тъмното под моста водата изглеждаше почти черна и тя си помисли, че така и баща ѝ беше изживял живота си. „Бил е като поток, който винаги е бил на сянка и никога не е виждал слънчева светлина“ — помисли си тя и я обзе страх, че и нейният живот ще премине в тъмнина. Завладя я силно, непознато чувство на обич към баща ѝ, във въображението си тя усети ръцете му около себе си. Като дете непрекъснато беше мечтала за ласката на бащините си ръце и сега тази мечта се върна отново. Дълго стоя на рекичката и реши, че вечерта няма да мине без опит от нейна страна да осъществи старата си мечта. Когато отново вдигна поглед, работникът беше стъкнал досами водата малък огън от съчки.

— Ловим главочи — извика той. — Светлината на огъня ги примамва близо до брега. Ако искаш, ела и опитай късмета си. Момчетата ще ти дадат едната пръчка.

— Не, благодаря, друг път — каза Мери и уплашена, че може изведнъж да се разплаче и че няма да може да отговори, ако мъжът и каже още нещо, побърза нататък.

— Довиждане! — извикаха мъжът и двете момчета. Думите излязоха съвсем спонтанно от трите гърла и прозвучаха остро като тръба, като радостен вик, пронизващ мрачното ѝ настроение.

След като дъщеря му Мери излезе на вечерната си разходка, доктор Кокрън седя сам близо час в кабинета си. Започна да се стъмва

и мъжете, които целия следобед бяха седели на столове и сандъци пред конюшната отсреща, се прибраха да вечерят. Шумът от гласовете стихна и от време на време за пет-десет минути настъпваше тишина. После от някаква далечна улица долетя детски плач. Сетне забиха църковните камбани.

Докторът не беше много спретнат човек и често дни наред забравяше да се обръсне. С дългата си суха ръка погали наболата брада. Болестта му го беше засегнала по-дълбоко, отколкото бе допускарал дори и пред себе си и духът му искаше да излети от тялото. Често, когато седеше така, с ръце, отпуснати на скута, той ги гледаше с детска съсредоточеност. Струваше му се, че принадлежат на някой друг. Настройваше се философски. „Странно нещо е тялото ми. Живял съм тук през всичките тези години и колко малко полза съм имал от него. А сега то ще умре и ще се разложи, без въобще да съм го използвал. Чудя се защо ли не си намери друг обитател. — Усмихна се тъжно на това си хрумване, но продължи по-нататък. — Доста съм мислил за хората, използвал съм тези устни и този език, но и съм ги оставял да мързелуват. Когато моята Елън живееше тук с мен, я накарах да мисли, че съм студен и безсърдечен, а нещо в мен се мъчеше и мъчеше да се освободи.“

Спомни си колко често като млад бе седял мълчалив вечер до жена си в същия този кабинет и как ръцете му копнееха да се протегнат през малкото пространство, което ги делеше, и да докоснат ръцете ѝ, лицето ѝ, косата ѝ.

Всички в града предричаха, че женитбата му ще завърши зле. Жена му беше артистка в една трупа, която дойде в Хънтързбърг и заседна там. По това време момичето се разболя и нямаше пари да плати стаята си в хотела. Младият доктор се погрижи за девойката и когато тя оздравяваше, той я вземаше да пътува с неговата двуколка из селата. Животът ѝ дотогава беше тежък и мисълта за спокойно съществуване в малкия град я привличаше.

После, след сватбата и след раждането на детето тя изведнъж разбра, че не е в състояние да продължи да живее с мълчаливия студен човек. Говореше се, че била избягала с някакъв млад нехранимайко, сина на кръчмаря, който изчезнал от града в същото време, но това не беше вярно. Самият Лестър Кокрън я бе завел в Чикаго и там тя започна работа в една трупа, която заминаваше за далечните западни

щати. Беше я завел до вратата на хотела, пхнал ѝ бе в ръцете пари и мълчаливо, без дори да я целуне за сбогом, се бе обърнал и потеглил обратно.

Докторът стоеше в кабинета си и преживяваше този миг и други подобни мигове, когато е бивал дълбоко развълнуван, а външно — спокоен и хладнокръвен. Мислеше си дали жената е знаела това. Колко пъти си бе задавал този въпрос? След като я остави онази нощ пред вратата на хотела, тя нито веднъж не му писа. „Може би е умряла“ — за хиляден път си помисли той.

Случи се онова, което вече повече от година му се случваше в такива необикновени моменти. В главата на доктор Кокрън споменът за жена му се сля с образа на дъщеря му. Когато в такива моменти се опитваше да раздели двата образа, да ги постави на разстояние един от друг, той не успяваше. Като извиваше леко глава, той си представяше как една бяла момичешка фигура влиза в стаята, където живееше той и дъщеря му. Вратата беше боядисана в бяло и се поклащаше от лекия бриз, който идваше през отворения прозорец. Вятърът меко и безшумно тичаше из стаята и си играеше с някакви хартии, които лежах на бюрото в ъгъла. Чу се мек, шумолящ звук от женска пола. Докторът се надигна и застана треперещ.

— Кой е? Ти ли си, Мери, или ти, Елън? — дрезгаво попита той.

По стълбището, което водеше от улицата, се чу шум от тежки стъпки и външната врата се отвори. Болното сърце на доктора се разтуптя и той тежко се отпусна обратно на стола.

В стаята влезе мъж. Беше един фермер, един от пациентите на доктора и като стигна средата на стаята, той запали клечка кибрит, вдигна я над главата си и поздрави.

— Здравсти — извика той.

Когато докторът се изправи от стола и отговори, той така се стресна, че клечката падна от ръката му и остана да гори бавно до краката му.

Младият фермер имаше яки нозе, които приличаха на две каменни колони, подпрели тежка сграда, и малкият пламък на клечката, която гореше и трептеше от слабия вятър между краката му, хвърляше танцуващи сенки върху стените на стаята. Обърканото въображение на доктора отказа да се освободи от своите видения, които започнаха сега да се подхранват от новата ситуация.

Той забрави присъствието на фермера и въображението му избяга обратно във времето, когато беше женен. Танцуващата по стените светлина му припомни друга танцуваща светлина. Един летен следобед през първата година след женитбата жена му Елън беше дошла с него извън града. Тогава те обзавеждаха жилището си и в една селска къща Елън видя старо огледало, изхвърлено от употреба, което стоеше подпряно на една стена в някаква пристройка. Хареса ѝ заради необикновената изработка на огледалото и жената на селянина ѝ го даде. На връщане тя каза на мъжа си, че е бременна и докторът се развълнува както никога дотогава. Той държеше огледалото на коленете си, а жена му караше и когато му съобщи, че ще имат дете, тя гледеше далеч отвъд нивите.

Колко дълбоко се бе запечатала тази сцена в съзнанието на болния човек! Слънцето залязваше над младите царевични и овесени ниви покрай пътя. Прерийната земя беше черна и понякога пътят минаваше през къси редици дървета, които в чезнещата светлина също изглеждаха черни.

Огледалото на коленете му улавяше лъчите на залязващото слънце и хвърляше голяма златиста топка през полето и в клоните на дърветата. Сега, застанал в присъствието на фермера и докато слабата светлина от догарящата на пода клечка му припомняше другата вечер с танцуващата светлина, той си помисли, че проумява защо не бе успял в женитбата си и в живота. В онази вечер преди много години, когато Елън му съобщи за приближаването на голямото събитие в техния семеен живот, той не отрони нито дума, защото мислеше, че няма думи, с които да изрази своите чувства. Беше си създал някаква самозащита. „Казвах си, че тя трябва без думи да ме разбира и през целия живот си казвах същото нещо за Мери. Бил съм глупак и страхливец. Винаги съм мълчал, защото съм се страхувал да изразя себе си — като някакъв несръчен глупак. Бил съм горд човек и страхливец.“

— Днес ще направя това. Дори и това да ме убие, ще заставя себе си да говоря с момичето — каза той на глас и съзнанието му се върна към образа на дъщеря му.

— А, какво каза? — попита селянинът, който с шапка в ръка стоеше и чакаше да каже защо е дошъл.

Докторът взе коня си от конюшната на Барни Смитфийлд и се отправи извън града, за да помогне на съпругата на фермера, която трябваше да роди първото си дете. Тя беше нежна жена с тесен таз, а детето беше едро, и докторът беше силно възбуден. Той отчаяно се бореше, а жената, която беше уплашена, пъшкеше и се мъчеше. Мъжът ѝ непрекъснато влизаше и излизаше от стаята, появиха се две съседки и застанаха мълчаливи в очакване да помогнат с нещо. Минаваше десет часа, когато всичко свърши и докторът беше готов да се връща в града.

Фермерът впрегна коня му, доведе го пред вратата и докторът подкара, като се чувстваше необикновено слаб и в същото време силен. Колко просто му се струваше сега онова, което трябваше да направи! Навярно дъщеря му ще си е легнала, когато се прибере, но той ще я накара да стане и да дойде в кабинета. Ще ѝ разкаже цялата история на своята женитба и несполуката от нея, без да си спестява нито едно унижение. „Имаше нещо много мило и красиво в моята Елън и трябва да накарам Мери да разбере това. То ще ѝ помогне да стане прекрасна жена“ — помисли той, изпълнен с вяра в силата на своето решение.

Стигна вратата на конюшната в единадесет часа; там седяха и си говореха Барни Смитфийлд, младият Дюк Йетър и двама други мъже. Собственикът на конюшната въведе коня в тъмнината на обора, а докторът постоя малко, облегнат на стената на сградата. Градският нощен пазач застана до групата при вратата на конюшната и между него и Дюк Йетър избухна кавга, но докторът не чуваше острите думи, които летяха напред-назад, нито силния смях на Дюк, с който той отговаряше на гнева на нощния пазач. Бе го обзело необикновено колебливо настроение. Имаше нещо, което той страстно желаше да направи, но не можеше да си спомни какво. Дали това нямаше нещо общо с жена му Елън или пък с дъщеря му Мери? Образите на двете жени отново се сляха в съзнанието му и към тази плетеница се прибави и трети образ, този на жената, на която току-що бе помогнал да роди. Всичко се обърка. Тръгна през улицата към стълбището, което водеше към неговия кабинет, после спря на улицата и се огледа. Барни Смитфийлд тъкмо бе вече прибрал коня му и сега затвори вратата на конюшната, при което висящият отгоре фенер се заклати напред-назад.

Той хвърляше гротескни, танцуващи сенки върху лицата и силуетите на мъжете, които стояха и се караха до стената на конюшната.

Мери седеше до прозореца в кабинета на доктора, чакаше го да се върне. Беше така погълната от собствените си мисли, че не чуваше гласа на Дюк Йетър, който разговаряше с мъжете на улицата.

Когато Дюк се върна на улицата, горещият гняв от днешната вечер се върна и тя отново го видя как с арогантна мъжка увереност в погледа се приближава към нея в градината, но бързо го забрави и продължи да мисли за баща си. Преследваше я един спомен от детството ѝ. Един майски следобед, когато беше на петнадесет години, баща ѝ я покани да го придружи на една вечерна визитация извън града. Докторът отиваше да посети болна жена в една фермерска къща на пет мили от града и тъй като бе валил силен дъжд, шосетата бяха разкаляни. Беше тъмно, когато стигнаха фермерската къща, влязоха в кухнята и ядоха суха храна на кухненската маса. Тази вечер баща ѝ имаше някаква причина да изглежда като момче, беше почти весел. По пътя разговаряха малко. Дори на тази възраст Мери бе висока и фигурата ѝ започваше да прилича на женска. След сухата вечеря в селската кухня той се разходи с нея из къщата и тя седна на една веранда. Баща ѝ постоя малко до нея. Пъхна ръце в джобовете на панталоните си и като отметна глава назад, се засмя почти от сърце.

— Странно ми е като си помисля, че скоро ще станеш жена — каза той. — Когато станеш жена, какво смяташ, че ще се случи, а? Какъв живот ще водиш? Какво те чака?

Докторът приседна на верандата до детето и за миг тя си помисли, че ще я прегърне. След това той бързо се изправи, влезе в къщата и я остави сама в тъмнината.

Като си припомняше тази случка, Мери си спомни освен това, че в онази вечер от детството си тя бе посрещнала мълчаливо приближаването на своя баща. Струваше ѝ се, че тя, а не баща ѝ носеше вина за живота, който бяха водили заедно. Фермерът, когото бе срещнала на моста, не беше почувствал студенина у баща ѝ. Това беше, защото той самият беше топъл и щедър в отношението си към човека, който се бе погрижил за него в час на болест и нещастие. Баща ѝ беше казал, че работникът знаел как да бъде баща и Мери си спомни

с каква топлина двете момчета, които ловяха риба в рекичката, се сбогуваха с нея, когато тя се скри в тъмнината. „Техният баща е знаел как да бъде баща, защото неговите деца знаят как да дават от себе си“ — помисли си виновно тя. Тя също щеше да даде от себе си. Преди края на нощта тя щеше да направи това. В онази далечна вечер, когато се прибираше заедно с баща си, той беше направил друг безуспешен опит да разруши стената, която ги разделяше. Проливните дъждове бяха препълнили рекичките, които трябваше да минават и когато почти бяха стигнали градчето, той спря коня на един дървен мост. Конят нервно подскачаше, баща ѝ здраво държеше юздите и от време на време му говореше. Придошлата река громолеше силно под моста, сред една дълга равна нива до пътя прелялата вода беше образувала езеро. В онзи момент луната беше излязла от облаците и вятърът, който духаше напреко на водата, правеше малки вълни. Езерото от прелялата вода беше покрито с танцуващи светлини.

— Ще ти разкажа за твоята майка и себе си — дрезгаво започна баща ѝ, но в този момент гредите на моста започнаха да пукат застрашително и конят се втурна напред. Бяха стигнали улиците на града, когато баща ѝ успя да овладее уплашеното животно и неговата стеснителна мълчалива природа отново се беше възвърнала.

Мери стоеше в тъмното до прозореца на кабинета и видя баща си да идва по улицата. След като прибраха коня му, той не се качи веднага по стълбите в кабинета, както обикновено, а се помота в тъмното пред вратата на конюшнията. Понечи да пресече улицата, после отново се върна в тъмното.

Сред мъжете, които от два часа седяха и спокойно разговаряха, избухна кавга. Джек Фишер, градският нощен пазач, разказваше на останалите за някаква битка, в която бе участвал през Гражданската война, а Дюк Йетър започна да му се подиграва. Нощният пазач се ядоса. Сграбил тоягата си, той подскачаше напред-назад. Силният глас на Дюк Йетър прекъсваше сърдития глас на жертвата на неговото остроумие.

— Трябваше отстрани да го нападнеш, казвам ти, Джек. Да, господине, отстрани трябваше да нападнеш отстъпващия, и като го нападнеш отстрани, трябва да му смачкаш фасона на говедото. Ако бях на твоето място, щях да направя това — извика Дюк и гръмко се разсмя.

— Щеше да вдигнеш врява, това щеше да направиш — изпълнен с безсилен гняв, отвърна нощният пазач.

Изпратен от смеха на Дюк и компанията му, старият войник отмина по улицата, а Барни Смитфийлд, след като прибра коня на доктора, излезе и затвори вратата на конюшната. Висящият над вратата фенер се люшкеше напред-назад. Доктор Кокрън отново пресече улицата и като стигна стълбите, се обърна и извика на мъжете.

„Лека нощ!“ — весело извика той. Един косъм, раздвижен от лекия вятър, погали бузата на Мери и тя се изправи на крака, сякаш беше докосната от ръка, протегнала се от тъмнината. Стотици пъти беше виждала баща си да се прибира вечер, но никога преди това той не беше казвал нещо на безделниците пред вратата на конюшната. Беше почти сигурна, че не баща ѝ, а някакъв друг човек се качваше сега по стълбите.

Тежките, тътрещи се стъпки силно кънтяха по дървените стъпала и Мери чу как баща ѝ оставя малкото четвъртито лекарско куфарче, което винаги носеше със себе си. Непознатото весело енергично настроение продължаваше, но умът му объркано се бунтуваше. На Мери се стори, че вижда тъмния му силует на вратата.

— Жената роди — каза енергичният глас на площадката пред вратата. — На коя се случи това? Елън ли беше или другата жена, или пък моята малка Мери?

Поток от думи, един протест се изля от мъжките устни.

— Коя роди? Искам да знам. Коя роди? Животът няма край. Защо непрекъснато се раждат бебета? — питаше той.

Устните на доктора отрониха смях, а дъщеря му се наведе напред и сграбчи облегалките на стола си.

— Роди се бебе — отново каза той. — Странно е, че моите ръце помогнаха на бебето да се роди, а през цялото време смъртта стоя до мен.

Доктор Кокрън стъпи на площадката.

— Краката ми са студени и безчувствени от чакането от живота да излезе живот — тежко промълви той. — Жената се бори, а сега аз трябва да се боря.

След тропането с крака и уморените тъжни думи, излезли от устните на болния мъж, последва мълчание. От улицата долетя нов силен залп смях от Дюк Йетър.

След това доктор Кокрън се изтърколи по тесните стълби до улицата. Не издаде стон, чу се само тропането на обувките по стълбите и страшният глух шум от падането на тялото.

Мери не помръдна от стола. Чакаше със затворени очи. Сърцето ѝ биеше до пръсване. Беше я обзела пълна и непреодолима слабост и от главата до краката ѝ пробягваха ситни вълни от чувства сякаш малки същества с меки като козина крака си играеха по тялото ѝ.

Дюк Йетър качи мъртвия човек по стълбите и го постави на леглото в една от стаите зад кабинета. Един от мъжете, който беше стоял заедно с него пред вратата на конюшната, го последва, като притеснено вдигаше и отпускате ръцете си. Между пръстите държеше забравена цигара и нейната светлина танцуваше нагоре-надолу из тъмнината.

---

[1] Хей, хубавице, чест ти прави да минаваш оттук (итал.) — Б.пр. ↑

НЯМАМ ОЩЕ ШЕСТНАДЕСЕТ ГОДИНИ

Тя продължаваше да държи на това. Шепнеше го вечер в обора след прекарания в царевичните ниви ден. Баща ѝ тъкмо доеше една крава. Джон чуваше как млякото удря стените на кофата. Когато шумът спря, трябваше да се скрият в някоя празна конска ясла.

Той притискаше тялото ѝ към дъсчената стена. Усещаше я мека, отпусната в ръцете си. Влюбен ли беше? Не знаеше. Струваше му се, че е влюбен.

През седмиците, докато работеше във фермата на баща ѝ — помагаше при прибирането на есенната царевица — имаше моменти, когато бе искал да се ожени за нея. Каза ѝ го.

— Ще се оженим ли? — попита той.

— Не — отговори тя. — Нямам още шестнадесет години.

— А другото? — каза той.

— Не. И това не — отвърна тя. — Още не — каза тя. — Нямам още шестнадесет години.

Нощем, в леглото, той мислеше за това.

„Много глупаво ще бъде да се ожения сега“ — помисли си той. Нямахме никакви пари, а и не искаше да продължава така — да си остане цял живот ратай.

Тя смайваше с отношението си към всичко това. Бяха разговаряли, Джон твърдо беше поставил въпроса.

— Хайде, нека — казваше той.

— Никой няма да разбере — казваше той.

— Хайде, нека само веднъж — умоляваше той.

Той говореше и говореше, преувеличаваше страданията си, болката си, безсънието си. Заплашваше да си замине.

— Моля те, недей — казваше тя. — Остани. Не е много време. Догодина ще стана на шестнадесет години.

Тя продължаваше да държи на своето. Беше нежна, с яркочервени петна на бледите си бузи. Устните ѝ изкушаваха, очите ѝ изкушаваха.

Беше необикновено пряма, не се изненада от думите на Джон, когато той започна да я увещава. Разбра го веднага.

Тя идваше да работи на полето заедно с Джон и с баща си.

Джон се бе хванал на работа във фермата. Беше есента на същата година, когато през пролетта се бе върнал от Първата световна война.

„Ще работя — помислил си бе той. — Ще започна каквато и да е работа, да кажем, за една година. Няма да харча моите си пари.“

През войната си беше спестил малко пари, скрил ги беше. Те не бяха много.

Войната, пътуванията, непознатите места, планините, морето, фактът, че живееш в чужда страна — всички тези неща го бяха направили неспокоен. Не знаеше какво иска.

— Искам я, но не ми се ще да се връзвам, все още не.

Беше се върнал в родния си град Мичиган заедно с други войници. Посрещнаха ги с почести, а в кметството направиха банкет. Той и другите войници отново бяха наречени герои. Струваше му се, че това са празни приказки. Беше късметлия, не бе участвал в никакви сражения. Беше само на деветнадесет години, а онова момиче от фермата, Лириан, бе едва на петнадесет. Когато след войната се прибра у дома и го обявиха за герой, той разговаря с другите мъже, които бяха служили в армията.

— Всички тези приказки — това е глупост — каза той.

— Дрънкат ни врели-некипели — каза той.

Не можа да намери никаква работа. Когато отиде на фронта, беше зарязал работата си в един автомобилен завод в Детройт. Не искаше да се връща там. В завода работеше на поточна линия.

Работата му беше дошла до гуша. Така казваше.

— Всичко това е глупост — каза той. — Не отидох, за да ставам герой. Заради работата отидох. Не можех да спя добре нощем.

— Добре — говореше той. — Ще се помотая наоколо.

Отначало мислеше да поскита малко. В Мичиган живееше един старец, който беше сакат. Мичиган се намираще близо до по-големия град Каламанзу, където се провеждат големи състезания с двуколки и старецът бил ездач. Сега държеше гараж, но все още имаше две-три добри двуколки. По време на състезание паднал от двуколката и си счупил бедрото. Не го наместили добре. Той ходеше смешно, клатушкайки тялото си.

Веднъж спря Джон на улицата. Преди войната и преди Джон да отиде в Детройт, той беше работил при този човек, чието име беше Ярдли. Тогава Джон беше на шестнадесет години. Стана коняр. Полудял беше по конните състезания.

— Ако искаш пак да работиш при мен, ела — каза му човекът.

Каза, че вече имал двама души в обора си.

— Нямам нужда от друг, поне засега, преди да започнат състезанията, но ако искаш, ела.

— Няма да ти плащам нищо. Можеш да се грижиш за Уот Чанс — каза той.

Уот Чанс беше тротър^[1]. Тригодишен кестеняв жребец. Бърз беше.

— Грижи се за него през зимата и го раздвижвай нагоре-надолу. Работата няма да е много. Не мога да ти плащам нищо, но ще дойдеш да живееш при мен. Ще спиш и ще се храниш при мен.

Ярдли каза, че предлага това на Джон, защото се възхищава от момчетата, които са имали смелостта да отидат и се бият за родината си. Отидоха в обора, Ярдли се клатушкаше зад Джон. Дъвчеше тютюн. Непрекъснато плюеше. Влязоха при коня.

За Джон това беше изкушение. Отиде да погали коня. Прекара ръка по гърба му и надолу по краката. „Бива си го“ — помисли си той.

Спомни си скитането от град на град. След време можеше да стане ездач. Завладя го старата мечта. Ярдли щеше да участва в състезанието на половин миля. С такъв добър кон като Уот Чанс можеха да направят нещо.

Джон имаше малко пари. Колкото да влезе. Можеше да заложи няколко пъти.

Спомни си прекаранията заедно с другите коняри ноци в непознатите градчета. Щяха да пият, щеше да има леки жени. Той стоеше и гледаше коня.

„Не-е — помисли си той. — Трябва да зарежа всичко това.“

„Спортните ездачи — помисли си той, — какво ли могат да постигнат те.“

— Ще помисля. Ще ти кажа — отговори той на Ярдли. Тръгна да се разходи.

„Няма как“ — рече си той. Беше спестил малко пари през войната. Като хлапе по хиподрумите се бе научил да играе на зарове.

Играл беше в лагера, във Франция, на парахода на отиване и на връщане.

Искаше да отиде при Ярдли, но се чувстваше гузен. Заради сестра си. Майката на Джон беше умряла и сестра му се грижеше за семейството.

Баща му беше без работа и сестрата на Джон, три години по-голяма от него, искаше двамата братя на Джон да завършат училище.

„Би трябвало да й кажа за парите, да й ги дам“ — помисли си той.

„Не мога“ — мислеше той.

Струваше му се, че ако даде парите, които бе спечелил на зарове, ще пропадне.

„Да можех да отида на училище сега, поне за две-три години“ — помисли си той.

Можеше да започне търговия, да се издигне. Виждаше се като човек с положение, с пари в джоба и с хубави дрехи на гърба.

„Ако успея да постигна това, тогава ще съм в състояние да направя десет пъти повече за хлапетата“ — помисли си той.

Струваше му се, че всичко зависи от това да получи образование. „Ако не направя това сега, свършено е с мен.“ Ако не получи образование, щеше да си остане такъв, какъвто беше — неудачник, работник, човек, на когото му остава да прекара живота си в калта.

Съществува стълба, която човек трябва да изкачи. Образованието дава възможност за това.

„Добре — каза си Джон. — Но тази година ще жертвам учението. Ще жертвам и онова, което искам да стана — ездач.“ Джон беше завършил основно училище. Имаше намерението по-късно със спестените пари да отиде да учи някъде, например в някое търговско училище.

Той познаваше един младеж, който учеше в зъболекарско училище. Джон мислеше, че би могъл да направи същото. Друг младеж пък учеше в някакво далечно училище за поправка на часовници.

„Така май ще е по-добре“ — помисли си той.

Започваш с поправка на часовници. Спестяваш пари. По-късно отваряш магазин, където ще се продават и бижута. Продаваш пръстени

и часовници. Много вероятно е да се ожениш за някое богатско момиче.

Може би баща ѝ ще бъде онзи, който ще те подкрепи в търговията. Когато въртиш вече собствена търговия, ако искаш, можеш да притежаваш и собствени коне.

Тогава ще наемеш някой да се грижи за магазина. Ти ще ходиш на надбягвания. Ще яздиш собствените си коне.

Една нощ Джон се качи на товарния влак и тръгна да търси работа от град на град. Мислеше си, че ще спечели някакви пари, за да изпрати вкъщи. Много скоро свършиха и малкото, които бяха в джоба му, и трябваше да се захване с каквото и да е. Беше стигнал Охайо, намираще се в едно градче в Охайо. Започна работа при фермера. Режеше царевица. Това беше нова работа за него. Струваше му се доста тежка, но се справяше добре.

Името ѝ беше Лилиан и баща ѝ и майка ѝ бяха възрастни. На Джон му изглеждаха възрастни. Този човек, баща ѝ, работеше на изполица. Навремето имал собствена ферма, но както той каза на Джон, не му провървяло и я загубил.

Жена му беше дребна, със светли очи: като на Лилиан — си мислеше Джон.

Майката беше прегърбена по особен начин. „Сигурно са женени отдавна“ — помисли си Джон. Той винаги правеше така, чудеше се на хората, мислеше за тях. „Чудно ми е, дали когато човек остарее и живее с жена си, му е весело“ — помисли си той. Те имаха четири деца, трите от тях бяха големи и всичките бяха женени. Бяха се разпръснали. Лилиан разказа всичко това на Джон, когато идваше на полето, където той режеше царевица.

Хареса му от пръв поглед. „О, господи! Страшно ми харесва!“ — помисли си той. Беше дребна, но можеше да реже царевица като мъж. Беше срамежлива и в същото време смела. Изглеждаше слаба, а всъщност беше силна. Работата беше нова за Джон и тя непрекъснато му показваше как да работи. Съществуваше някакъв ритъм. Скоро се научаваш да си почиваш, без да спиращ.

Трябваше да реже високата царевица, да я носи на кръстеца. Придържаше я с едната ръка, а с другата въртеше ножа. За да се справи

с това, трябваше по определен начин да държи тялото си, за да балансира тежестта. Ако знаеш как, става два пъти по-лесно. Тя показа на Джон как да прави това.

Двамата разговаряха, разговаряха. Когато баща ѝ беше при тях и работеше с тях, те работеха мълчаливо, той непрекъснато я гледаше, а и тя него, а когато баща ѝ отиваше в обора или в къщата, те си говореха. Това беше нещо ново за Джон. Наблюдаваше я. „Чудно ми е дали ще се съгласи“ — мислеше си той.

„Не изглежда толкова малка“ — мина му през ума. Веднага разбра, че и тя го харесва.

Разговаряха нощем. Нощите бяха лунни.

— Хайде да идем да поработим малко — казваше тя. Не се бяха уговаряли Джон да работи нощем, но той отиваше. С удоволствие отиваше.

Баща ѝ, фермерът, не идваше нощем. Казваше, че е уморен. Казваше, че старее. Веднъж тя разказа на Джон за една от сестрите си, която бе омъжена и живееше с мъжа си, железничар, в друг град. Сестрата беше петнадесет години по-голяма от Лилиан.

— Тя се омъжи на петнадесет години, но аз няма да направя това — каза тя. Джон искаше да попита дали сестра ѝ не се бе омъжила принудително. Не посмя. — Как мислиш, защо съм дошла на този свят толкова късно? — попита тя. Зададе въпроса на Джон и се засмя.

— Според мен са били доста стари за тази работа — каза тя.

Непрекъснато говореше на Джон разни дързости.

Вечер, докато работеха на лунна светлина в царевичната нива, разговаряха през цялото време. На Джон тя не му се струваше малка. „Може би защото се е родила толкова късно“ — мислеше си той. Мислеше си, че тялото ѝ е хубаво като на жена. Изглеждаше необикновено зряла за годините си.

Работеха заедно на една голяма нива и в част от нея царевицата бе вече орязана. Можеха да виждат отвъд голото място. По земята лежаха жълти тикви. Отвъд голото място, където лежаха кръстците, имаше гора. Джон изпитваше необикновеното чувство, сякаш е сам с нея на място, където преди не е стъпвал човек. „Нещо като в райската градина“ — помисли си той. Винаги когато беше с нея на полето, далеч от къщата, особено вечер, чуваше необикновени звуци, понякога духаше вятър. Листата по клоните се извъръщаха към стволите.

Падаха. Вятърът ги гонеше из голото стърнище. Приличаха на тичащи дребни създания. „Чудно ми е защо я пускат“ — мислеше си той. Мислеше, че може би искат да я омъжат. „Тогава сигурно ще трябва да остана при тях и да работя за нищо, както при Ярдли“ — мислеше си той. Беше му разказала за сестра си. „Хващам се на бас, че затова се е омъжила за железничаря“ — каза си той.

Говореше и за листата, които се гонеха по земята.

— Гледай! — каза ѝ той.

Натрупаната на кръстци царевица го накара да си спомни живота в армията. Оттатък голото място, където царевицата беше вече орязана, се виждаха нивите на другите ферми. Наоколо беше равно. Дватама виждаха орязаната вече и натрупана на кръстци царевица по другите ниви.

Джон непрекъснато ѝ говореше. Никога преди не бе говорил така. Говореше за кръстците, които стояха на лунната светлина. Казваше, че приличат на войска. Когато заговореше, ставаше по-смел. Докато не започнеше да говори, не можеше да я докосне, едва след това можеше.

Тази нощ не работиха много. Отиде при нея и я прегърна през раменете. Той беше доста висок, а тя — ниска. Стойки така, той ѝ говореше за сухите листа, които се гонят по земята, и за лекото им шумолене. Представяше си, че има друг свят извън този, в който живееха, свят на малки живи същества, мъже и жени като тях, но малки.

— Не по-големи от ей толкова на — каза той. Показа ѝ пръста си до най-горната свивка. Започна да фантазира. Каза ѝ, че малките хора живеели денем в гората, че се криели там.

— Виж, сега излизат да играят — каза той. — Те са мъже и жени като нас, но не се женят.

Две сухи листа прехвъркваха покрай тях.

— Гледай — каза той. Те стояха мълчаливи. Прекъснаха работата и отидоха до оградата. Беше я прегърнал. Накара я да сложи глава на рамото му. Главата ѝ едва стигаше дотам. Ножовете, с които режеха царевицата, паднаха на земята.

Той говореше ли, говореше. Разказа и за живота в армията, за нещата, които бе видял.

После ѝ разказа за момичето, с което веднъж прекарал.

— Бях по-малък от теб тогава — започна той. Каза ѝ, че тя била от някакво малко градче. — Бях на конни състезания. Един по-голям от мен, който работеше с нашия екип, ми намери момиче.

Каза ѝ, че то дошло с една своя приятелка вечерта на панаира, където били те. Другият отстъпил едно от момичетата на Джон да го заведе в някоя празна конска ясла.

Разказа ѝ какво чувствал тогава, как не можел да говори с момичето, колко бил възбуден.

— Беше ми за първи път — каза той. Тръпка премина по тялото ѝ и той я притисна по-силно.

Продължи да говори, прегръщайки я и съвсем не се чувстваше така, както с момичето в обора.

— Страхувах се от нея, а от тебе не — каза той.

— Приятно ли беше? — попита тя и той отговори, че било приятно.

Такава си беше тя. Струваше му се, че отговаря напълно на изискванията му — умът ѝ, цялата, — нито се страхуваше, нито се срамуваше.

— Когато стана на шестнадесет години, ще го направя — каза тя. — Няма да чакам повече.

Между тях нещо се бе родило и продължаваше да присъства. Присъстваше на лунната светлина, когато двамата замръкваха в царевичната нива. В обора. Нощем горе в къщата. Той се качваше при нея. Качваше се бос. Баща ѝ хъркаше, майка ѝ хъркаше. Изчакваше да чуе хъркането и се качваше при нея.

Стаята ѝ се намираще на горния етаж.

Баща ѝ и майка ѝ спяха долу. Тя му каза, че може да се качва при нея. Бяха му дали стая на долния етаж.

— Качи се при мен. Искам да се качиш — каза тя.

Джон мислеше, че ще полудее. Беше силен. Работата никак не го уморяваше.

„Ще ѝ предложи да се оженим“ — помисли си той.

После си помисли: „Не! Няма!“, но го направи и тя се засмя.

— Не, няма да стане — каза тя.

Беше доволен, че родителите ѝ са бедни. Приличаха толкова много на неговите, си помисли той. Непрекъснато си мислеше, че ако се оженят, той никога вече няма да може да отиде на училище и няма да може да се издигне.

За това не ѝ каза нищо. Когато не беше с нея, насаме, ставаше като луд. Но когато беше с нея в обора — докато баща ѝ доеше кравите — и силно я прегръщаше, или на полето, или когато се качваше нощем при нея, го обземаше необикновено спокойствие.

Тя бе постлала до леглото си на пода едно одеяло. Каза му, че може да легне на него.

— В това няма нищо лошо — каза тя.

Каза, че даже и да имало, това не я интересувало. Тя лягаше на ръба на леглото си. Леглото беше ниско. Тя се надвесваше над него. Ръцете ѝ бяха малки и твърди.

— Кажй нещо — казваше тя и понякога той наистина заговорваше.

— Както там при листата, когато се гонят около нас — казваше той.

Той лежеше така и шепнеше, понякога тя се навеждаше и се целуваха. Искаше му се да я дръпне надолу, да я накара да дойде при него, да се бори с нея, докато тя се предаде, но някаква необяснима причина го възпираше да направи това.

Той говореше ли, говореше. Никога преди това не бе говорил по този начин. Не можеше да каже кое от всичкото, което ѝ казваше, беше истина, кое — измислица.

Понякога я умоляваше, ставаше неспокоен, но тя успяваше да го успокои.

— Не мога. Нямам още шестнадесет години — казваше тя.

Казваше му, че трябва да изтече почти цяла година, преди да може да направи това. Усмиваше се нежно.

— Ако искаш, стой и чакай, ако не — замини и се върни — казваше тя.

— Ако заминеш и не се върнеш навреме... — смееше се тя.

Смехът ѝ го успокояваше. Приличаше, мислеше си той, на стена. „Няма смисъл да се опитвам да пробия стена“ — мислеше си той. Понякога вечер се качваше безшумно горе и дълго говореше, а после се натъжаваше. Сълзи напиреха в очите му.

— Моля те, моля те — казваше той.

— Успокой се — отговаряше тя. — Когато стана на шестнадесет години.

Непрекъснато повтаряше това. Думите ѝ звучаха в главата му като песен. Трябваше да се откаже от намерението си. Стоя, докато издържа, после избяга. Бе слязъл от стаята ѝ. Нощта беше лунна и студена. Лежал бе на одеялото до леглото ѝ.

— Когато стана на шестнадесет години.

— Когато стана на шестнадесет години.

Беше млад и една година му се струваше безкрайно дълго време. Ако можеше да бъде през цялото време с нея, ден и нощ близо до нея, тогава можеше да издържи.

През нощта се прибра в стаята си и разбра.

„Това е, защото не приличам на нея — помисли си той. — Тя може да чака, а аз не мога.“

Облече се и тихо се измъкна от къщата. Тръгна по окъпаното в лунна светлина шосе.

Тя притежаваше нещо здраво като стомана, а той — не. Баща ѝ му дължеше малко пари, които той не получи, но това не го интересуваше. Когато стигна шосето, изведнъж се почувства горд. „Успях да се овладея“ — си помисли накрая и гордо закрачи напред.

„И все пак, тя няма още шестнадесет години“ — помисли си той.

---

[1] Тротър — състезателен кон, който бяга тръс — Б.пр. ↑

ДРУГАТА СМЪРТ

Там стояха двата дъбови дънера, стигащи до коляното на не особено висок човек и отрязани съвсем равно. За двете деца те станаха предмет на удивление. Гледали бяха как отсичат двете дървета, но бяха избягали точно тогава, когато дърветата падаха. Не мислеха, че двата дънера ще останат там; дори не ги и погледнаха. След това Тед каза на сестра си Мери, имайки предвид дънерите:

— Интересно дали кървят като крака, както когато хирургът отрязва крака на някой мъж.

Той беше слушал разни истории от войната. Един ден някакъв човек бе дошъл във фермата на гости на един от работниците; пришълецът бе участвал в Световната война и бе загубил едната си ръка. Той стоеше и разказваше нещо в един от оборите. Когато Тед си каза приказката. Мери изведнъж заговори. Тя не бе имала късмет да бъде в обора, когато едноръкият мъж си разказвал историята и сега завивдаше.

— Защо пък не крак на жена или на момиче? — попита тя, но Тед отговори, че това е глупост.

— Никой не реже краката или ръцете на жените и момичетата — заяви той.

— Защо пък не? Искам да знам защо не! — продължаваше да настоява Мери.

Добре щеше да е да бяха останали, докато сечеха дърветата онзи ден.

— Можехме да отидем и да пипнем местата — каза Тед.

Той мислеше за дънерите. Дали щяха да бъдат топли? Щяха ли да кървят? Те отидоха и пипнаха местата по-късно, но беше студен ден и дънерите бяха студени. Тед настояваше на своето, че режат ръцете и краката само на мъжете, но Мери се сети за автомобилните катастрофи.

— Не можеш да мислиш само за войни! Случват се и автомобилни катастрофи — заяви тя, но Тед държеше на своето.

И двамата бяха деца, но нещо по особен начин ги правеше възрастни. Мери беше на четиринадесет, а Тед на единадесет години, но Тед не беше здрав и това ги изравняваше. Бяха деца на заможен фермер от Вирджиния, който се казваше Джон Грей, и живееха в местността, наречена Сините хребети, в Югозападна Вирджиния. Там се простираше широка долина, наречена Богатата долина, с железница и малка рекичка, която течеше през нея, а на север и на юг се виждаха високи планини. Тед страдаше от някаква сърдечна болест, нещо като порок, последица от тежка форма на дифтерит, който прекарал като осемгодишен. Беше слабичък, в него нямаше сила, но беше необикновено подвижен. Лекарят казваше, че може всеки момент да умре, че може просто да падне мъртъв на земята. Този факт го бе сближил особено много със сестра му Мери. Той бе събудил силно и непоколебимо майчинско чувство у нея. Цялото семейство, съседите от близките ферми в долината и дори другите деца от училището, където те учеха, чувстваха, че нещо свързва двете деца.

— Вижте ги как вървят — казваха хората. — Сигурно им е много приятно да са заедно, но са толкова сериозни. Все пак като че ли при тези обстоятелства това е съвсем нормално.

Разбира се, всички знаеха за болестта на Тед. Това беше променило Мери. На четиринадесет години тя беше едновременно и дете, и възрастна жена. Женското у нея непрекъснато и в най-неочаквани моменти бликаше навън. Тя разбираше брат си Тед. Защото той беше такъв, какъвто беше, имаше такова сърце, — сърце, което можеше всеки момент да спре да бие като отсечена фиданка. Останалите в семейството на Грей, тоест по-големите — майката, бащата и по-големият брат, който бе вече на осемнадесет години — съзнаваха, че нещо свързва двете деца, че между тях съществува нещо, както си и беше, но какво точно, не можеха да определят. Хората от собственото ти семейство са склонни всеки момент да ти сторят необикновени, понякога и болезнени неща. Трябва да ги наблюдаваш. И двамата, и Тед, и Мери, бяха разбрали това.

Братът Дон приличаше на бащата, още на осемнадесет години той изглеждаше почти възрастен мъж. Беше от онзи тип, за когото хората казват: „Добър мъж. От него ще стане добър, солиден, надежден мъж.“ Като млад бащата никога не бе пил, никога не бе тичал след момичета, никога не бе буйствал. В неговата младост в Богатата

долина имаше доста на брой необуздани младежи. Някои от тях бяха наследили големи ферми и ги бяха изгубили на комар, в пиянство, в забавления с бързи коне, в истории с жени. Това се бе превърнало почти в традиция във Вирджиния, но Джон Грей беше човек на земята. Такъв си беше целият род. Из долината имаше и други големи говедовъдни ферми, собственост на семейството Грей.

Всички казваха, че Джон по природа е човек свързан с добитъка. Разбираше от говеда за угодяване, от едрата порода, от така наречената порода за износ, умееше да ги подбере и храни, за да натрупат месо. Той знаеше как и къде да намери млади животни от подходящата порода, които да пусне из своите пасбища. Земята наоколо бе покрита с т.нар. „синя трева“. Угоените говеда отиваха на пазара направо от пасбището. Фермата на Грей обхващаше над хиляда и двеста акра, повечето от които бяха покрити със „синя трева“.

Бащата бе човек на земята, гладен за земя. Започнал беше с малко добитък и малка ферма, наследена от баща му, някъде около двеста акра, която се намираше до тогавашната голяма ферма на Аспинуъл и след като бе започнал, не се спря да прибавя нова земя. Непрекъснато късаше парчета от земите на Аспинуъллови, които бяха луди по коне и бяха екстравагантни. Мислеха се за вирджински аристократи и имаха, както не много скромно изтъкваха те, старо родословно дърво, семейни традиции, непрекъснато посрещаха гости, държаха бързи коне, прахосваха пари в залагания на конни състезания. Джон Грей вземаше от земята им веднъж двадесет акра, друг път тридесет, друг път петдесет, докато накрая прибра старата къща на Аспинуъллови и взе за жена една от дъщерите, която не беше млада и не беше от най-красивите. По това време фермата на Аспинуъл я имаше, я нямаше сто акра, но той продължи, година след година, винаги внимателен и пресметлив, треперещ над всяко пени, не губеше нито цент и прибавяше ли, прибавяше към онова, което представляваше сега стопанството на Грей. Предишната Аспинуъллова къща беше голяма стара тухлена постройка, с камина във всяка стая, и беше много удобна.

Хората се чудеха защо Луиза Аспинуъл се омъжи за Джон Грей, но както се чудеха, така и се подхилкваха. Всичките дъщери на Аспинуъл бяха добре образовани, всичките бяха учили в колежи, но Луиза не беше много хубава. След женитбата тя се разхубави, стана

почти красива. Както всички знаеха. Аспинуъллови бяха чувствителни по природа, наистина бяха хора от първа ръка, но мъжете им не се свъртаха около земята, за разлика от мъжете в рода на Грей. В цялата тази част на Вирджиния хората отдаваха заслуженото на Джон Грей. Уважаваха го.

— Няма грешка — казваха те. — Честен е до побъркване. Има усет за добитъка, такъв си е!

Той можеше само с едно прокарване на голямата си ръка по хълбока на млад вол да каже с точност почти до фунт колко ще тежи на кантара и можеше само да погледне някое теле или годинак и да каже: „Бива го“ — и така беше. Младото животно си е младо животно. От него не се иска нищо друго, освен да прави месо.

Дон беше най-големият син на семейство Грей. Очевидно той беше предопределен да бъде Грей, да бъде като баща си. Дълго време той беше звезда на местния физкултурен клуб и даже като деветдесетгодишен беше печелил награди на изложби на добитък. Дванадесетгодишен, той бе произвел без чужда помощ, вършейки всичко сам, от един акър земя повече шиници зърно от всички останали момчета в щата.

Всичко това правеше Мери Грей да изглежда непонятна, дори странна, тъй като беше твърде чувствителна, едновременно и стара, и млада, и усещаше нещата. Вземете Дон, по-големия брат, голям и силен като бащата, и малкия брат Тед. Както обикновено става в нормалния живот, щеше да е съвсем естествено и правилно за нея да отдаде своето момичешко възхищение на Дон, но тя не правеше това. По някаква причина Дон почти не съществуваше за нея. Той стоеше някъде извън нея, докато Тед, на вид най-слабият от семейството, бе за нея всичко.

И все пак Дон съществуваше, едър, спокоен, явно сигурен в себе си. Бащата бе започнал като млад скотовъдец с 200 акра, а сега имаше хиляда и двеста. Какво ли щеше да направи Дон Грей, когато станеше самостоятелен? Макар да не казваше още нищо, той знаеше, че иска да бъде самостоятелен. Искаше да управлява, да бъде господар сам на себе си. Баща му предложи да го изпрати да учи в земеделски колеж, но той отказа.

— Не, тук мога да науча повече — отказа той.

Вече съществуваше съперничество между бащата и сина, което никога не излизаше на повърхността. То се отнасяше до начина на действие, до решенията, които трябваше да се вземат. Досега синът винаги отстъпваше. Така е в едно семейство — малки обособени групички в по-голямата група, ревност, скрита омраза, тихи негласни битки — между майката и бащата, Мери и Тед, Дон и бащата, майката и двете по-малки деца. Гледис, момиченце на шест години, което обожаваше брат си Дон, и двегодишния Хари.

Що се отнасяше до Мери и Тед, те живееха в свой свят, но този свят не беше създаден без борба. Въпросът беше, че към Тед, чието сърце всеки момент можеше да спре, се отнасяха с голяма загриженост. Само Мери разбираше колко много го ядосва и обижда това.

— Не, Тед, не прави това.

— Не, Тед, бъди внимателен.

Понякога Тед пребледняваше и се разтреперваше от яд, загдето Дон, бащата и майката, загдето всички се отнасят към него по този начин. Нямаше значение какво иска да прави — да се учи да кара една от двете коли на семейството, да се катери, за да търси птичи гнезда, или да се надпреварва с Мери. Естествено, след като живее във ферма, той искаше да се опита да обяди малко жребче, да го хване, да го оседлае, да излиза с него.

— Не, Тед, не бива.

От работниците във фермата и от момчетата в местното училище той се бе научил да ругае.

— По дяволите! — казваше той на Мери. Единствена Мери разбираше какво го вълнува, но тя не можеше да изкаже това с думи дори пред себе си. Това бе едно от нещата, което, макар да беше дете, я правеше да изглежда възрастна, то я отделяше от останалите в семейството, създаваше у нея необикновена решителност. „Те не трябва да правят така — улавяше се да си казва. — Те не трябва да правят така.“

„Дори и да му остават само няколко години живот, те не трябва да отнемат онова, което му остава. Защо трябва да го карат да умира непрекъснато, ден след ден?“ Тези нейни мисли не бяха толкова ясни. Тя негодуваше срещу останалите. Приличаше на войник, застанал на стража край Тед.

Двете деца все повече и повече се затваряха в собствения си свят и само веднъж това, което чувстваше Мери, излезе на повърхността. Случи се с майката.

Един ден в началото на лятото Мери и Тед играеха на дъжда. Стояха на една веранда отстрани на къщата, където от стрехите се лееше вода. В ъгъла на верандата се бе образувала голяма вада и първо Тед, а после и Мери заджапаха из нея, връщаха се обратно на верандата с мокри дрехи и водата на потоци се стичаше от мокрите им коси. Студената вода по телата им под дрехите ги радваше и те се заливаха от смях, когато майката се показва на вратата. Тя погледна Тед. В гласа ѝ се усещаше страх и безпокойство.

— О, Тед, знаеш, че не бива да правиш това, не бива.

Само това. Останалото се подразбра. На Мери не каза нищо. Това беше всичко. „О, Тед, не трябва да правиш това. Не трябва да тичаш, да се катериш по дърветата, да яздиш коне. Най-малкото сътресение може да предизвика онова.“

Старата история се повтаряше и, разбира се, Тед разбра за какво става дума. Пребледня и се разтрепера. Защо другите не разбираха, че за него това беше сто пъти по-лошо? В онзи ден, без да отговори на майка си, в дъжда той избяга от верандата към оборите. Искаше да се скрие от всички. Мери знаеше какво изпитва той.

Изведнъж тя стана възрастна и се ядоса. Майката и дъщерята стояха една срещу друга и се гледаха, жената приближаваше петдесетте, а момичето беше на четиринадесет години. Това променяше нещата в семейството. Мери го разбираше, но чувстваше, че трябва да направи нещо.

— Би трябвало повече да го разбираш, майко — сериозно каза тя. Тя също беше пребледняла. Устните ѝ трепереха. — Не трябва да правиш повече така. Никога вече не прави това!

— Кое, детето ми? — В гласа на майката се усещаше учудване и леко раздразнение.

— Непрекъснато да го караш да мисли за това — отговори Мери. Доплака ѝ се, но не се разплака.

Майката разбра. Настъпи необикновено напрежение преди Мери да си тръгне към оборите в дъжда. Майката искаше да се нахвърли срещу дъщеря си, да я удари може би за това, че се бе осмелила да бъде толкова дръзка. Дете като нея да решава нещата — да се осмелява

да кори майка си. Думите ѝ казваха много повече — дори това, да позволят на Тед да умре бързо, изведнъж, по-добре тази смърт, отколкото страхът от внезапната смърт, за която непрекъснато му напомняха. В думите на детето се съдържаха житейските мъдрости: „За какво си струва да живееш? Смъртта ли е най-страшното нещо?“ Майката се обърна и мълчаливо влезе в къщата, а Мери бързо намери Тед в оборите. Той стоеше в една празна конска ясла, беше се облегал на стената и гледаше втренчено. Не последваха никакви обяснения.

— Да-а! — каза Тед, а Мери отговори:

— Хайде, Тед!

Трябваше да направят нещо по-опасно дори от играта на дъжда. Дъждът вече отминаваше.

— Хайде да се събуем — каза Мери.

Да ходи бос, беше едно от забранените за Тед неща. Събуха си обувките и като ги оставиха в обора, отидоха в овощната градина. Долу в градината имаше една вада, която се вливаше в реката и сега сигурно щеше да е преляла. Те нагазиха в нея и изведнъж Мери се подхлъзна и падна и Тед трябваше да я издърпа навън.

Тогава тя заговори.

— Казах на майка — каза тя, гледайки сериозно.

— Какво? — каза Тед. — Ей, аз май те спасих от удавяне — добави той.

— Така е — каза Мери. — Казах ѝ да те остави на мира. — Изведнъж стана гневна. — Всички трябва да направят това. Всички те трябва да те оставят на мира — каза тя.

Помежду им имаше връзка. Тед направи своето. Той имаше въображение и можеше да измисли много опасни за него неща. Сигурно майката бе разказала на бащата и на Дон за случая. В семейството се появи ново отношение към тях, престанаха да се занимават с двамата и този факт като че ли разкри пред двете деца нови хоризонти в живота. Като че ли нещо се разтвори пред тях. Бяха си създали свой вътрешен свят, той се пресъздаваше всеки ден, в него се появи нов вид сигурност. На двете деца се струваше — макар да не можеха да облекат чувствата си в думи — че се намират в свят, който сами си бяха създали и усещайки там нова сигурност, те можеха изведнъж да погледнат навън и по нов начин да видят какво става там в света, който принадлежеше на другите.

Това беше свят, за който трябваше да мислят, да го наблюдават, това беше също така свят на драмата, на драмата на човешките отношения, беше свят извън техния собствен, беше светът на семейството, на фермата, на къщата... В една ферма пристигат за угояване телета и годинаци, големи тежки говеда се отправят към пазара, млади жребци биват приучвани за работа или за езда, късно през зимата се раждат агнета. Човешката страна на живота беше още по-сложна, често пъти непонятна за едно дете, но след разговора с майката на верандата на къщата през онзи дъждовен ден на Мери ѝ се струваше сякаш тя и Тед си бяха създали ново семейство. Всичко във фермата, в къщата и в оборите стана по-хубаво. Усещаха нова свобода. Двете деца вървяха по селския път късно следобед на връщане от училище. По пътя вървяха и други деца, но те оставаха зад тях или ги изпреварваха. Крояха планове за бъдещето.

— Когато порасна, ще стана медицинска сестра — казваше Мери.

Може би неясно си спомняше медицинската сестра от близкия град, която идваше да стои у тях, когато Тед биваше много болен.

Тед казваше, че при първа възможност — това щеше да стане все пак преди да достигне сегашната възраст на Дон — той ще напусне дома си и ще замине някъде на запад... надалеч, казваше той. Искаше да стане каубой или да обядва полудиви коне, или нещо друго, а ако не можеше да стане такъв, щял да стане машинист. Железницата, която минаваше през Богатата долина, пресичаше фермата на Грей в единия ѝ край и понякога следобед те гледаха влаковете отдалече, виждаха пушека, който се издигаше нагоре. Чуваха слабия боботещ шум и в ясни дни можеха да видят летящите бутални лостове на локомотивите.

А що се отнася до двата дънера в полето близо до къщата, те бяха единственото, което остана от двата дъба. Децата помнеха дърветата. Те бяха отсечени през един ден в началото на есента.

Къщата на Грей имаше отзад веранда — това беше същата къща, която някога принадлежеше на семейството на Аспинуъл, — а от верандата започваше пътека, която водеше надолу към един заслонен с плочи извор. Оттам тръгваше малко поточе, което течеше към края на полето покрай двата големи обора, пресичаше една ливада, за да се влее в друга малка рекичка, която във Вирджиния наричаха „ръкав“.

Двете дървета стояха наблизко едно до друго отгатак водоскока и оградата.

Бяха яки дървета, корените им бяха вкопчани в плодородната винаги влажна почва, едно от тях имаше голям клон, който слизаше ниско до земята, така че Тед и Мери можеха да се катерят по него и оттам по друг клон да се прекачат на другото дърво. Есен, когато другите дървета отпред и отстрани на къщата ронеха листата си, по двата дъба оставаха кървавочервени листа. В облачните дни те имаха цвета на съсирена кръв, но когато грееше слънце, дърветата пламтяха на фона на далечните хълмове. Листата здраво се държаха, шепнеха и говореха при всеки порив на вятъра, сякаш самите дървета си приказваха.

Джон Грей беше решил да отсече дърветата. Отначало решението му не бе категорично.

— Струва ми се, че трябва да ги отсека — съобщи той.

— Но защо всъщност? — попита жена му. За нея дърветата означаваха много. Засадени били точно на това място от дядо й, каза тя, и с това той търсел точно определен ефект. — Знаеш колко са хубави есенес на фона на хълмовете, когато ги гледаш от верандата.

Тя говореше за дърветата, които, вече големи, били пренесени от една далечна гора. Майка й често и бе разказвала за това. Нейният дядо имал особено отношение към дърветата.

— Един Аспинуъл би направил това — каза Джон Грей. — Около къщата има достатъчно голям двор и достатъчно много дървета. Те не хвърлят сянка нито върху къщата, нито върху двора. Един Аспинуъл ще си направи целия този труд заради някакви дървета и ще ги засади там, където иначе може да поникне трева.

Той внезапно се бе решил, полуоформеното му решение се бе затвърдило. Може би бе слушал прекалено много за Аспинуълони и техния начин на живот. Разговорът за дърветата се състоя на масата, докато обядваха, и Тед и Мери чуха всичко.

Разговорът започна на масата и продължи по-късно навън, в задния двор на къщата. Жената беше излязла след мъжа си. Той винаги ставаше от масата мълчаливо и рязко, изправяше се бързо и излизаше тежко, като затваряше вратата след себе си с трясък.

— Недей, Джон — каза жената, докато стоеше на верандата и говореше на мъжа си.

Беше студен ден, но грееше слънце и дърветата пламтяха като огромни факли на фона на далечните поля и хълмове. По-големият син на семейството, младият Дон, който физически приличаше толкова много на бащата и очевидно приличаше по всичко на него, излезе от къщата заедно с майката, последван от двете деца — Тед и Мери. Отначало Дон мълчеше, но след като бащата не обърна внимание на протеста на майката, а се отправи към оборите, той заговори. Това, което той изрече, очевидно беше решаващото, което направи бащата непоколебим.

Двете деца — бяха застанали отстрани, стояха едно до друго, наблюдаваха и слушаха — разбираха, че става нещо. Те имаха своя си детски свят. „Оставете ни на спокойствие и ние ще направим това.“ Сигурно тази мисъл не е била толкова ясна по онова време. Какво се бе случило на двора през онзи следобед Мери разбра по-късно, когато порасна. В онзи момент само внезапно изпита изострено чувство на отчужденост, почувства само как се издига стена между нея и Тед и останалите. Още тогава видя бащата в нова светлина, а също Дон и майката.

В отношенията между хората съществуваше някаква рушителна сила. В онзи ден тя бе почувствала всичко това неясно — тя и Тед винаги го бяха долавяли, — но го осмисли дълго време след това, след като Тед бе мъртъв. Ето я фермата, която баща ѝ бе спечелил от Аспинуълви — с повече постоянство, с повече хитрост. Във всяко семейство става така — чуват се отделни фрази и така полека-лека се създава цялостно впечатление. Бащата Джон Грей беше човек на успеха. Беше спечелил. Беше собственик. Той беше главнокомандващият човекът, който можеше да прави каквото си иска. Тази сила се бе разпростряла и бе покрила не само човешкото съществуване на останалите, инстинктите, желанията, стремежите на останалите... без може би самият той да е разбирал това... тя дори далеч бе надхвърлила всичко това. Странно, това бе и силата на живота и на смъртта. Такива ли бяха мислите на Мери Грей в онзи момент? Може би не... Все пак съществуваше нейното особено положение, нейната връзка с брат ѝ Тед, който скоро щеше да умре.

Собственост, която дава необикновени права, надмошние — на бащи над деца, на мъже и жени над земя, къщи, фабрики в градове и полета.

— Ще отсека дърветата в тази овощна градина. Раждат ябълки, но не от сорта, който ми е нужен. Вече не могат да се печелят пари от този сорт ябълки.

— Но, сър... вижте... погледнете тези дървета на фона на хълмовете, на фона на небето.

— Глупости. Сантименталности.

Глупаво би било да се мисли, че бащата на Мери Грей е човек без чувства. Здравата беше се борил през целия си живот, сигурно като млад бе живял без нещата, които е искал да има, за които страстно е жадувал. Някой трябва да управлява нещата в този живот. Собствеността означава сила, означава правото да кажеш „направи това!“ или „направи онова!“. Ако дълго и трудно си се борил за нещо, то ти става безкрайно сладко.

Съществуваше ли някаква омраза между бащата и по-големия син на семейството Грей? „Ти си този, който също като мен притежава вътрешната сила. Ти си млад, а аз остарявам.“ Възхищение, примесено със страх. Ако притежаваш сила, не трябва да се страхуваш.

Младият Дон приличаше необикновено много на бащата. Имаше същите бръчки около устата, същите очи. И двамата бяха здравеняци. Вече млад мъж, той имаше походката на бащата, като него блъскаше вратите. Притежаваше същата удивителна липса на деликатност в мисълта и в обноските — тежест, която пробива път, която създава ценности. Когато се ожени за Луиза Аспинуъл, Джон Грей беше вече зрял мъж, беше тръгнал по пътя към успеха. Такива мъже не се женят рано и необмислено. Сега вече приближаваше шестдесетте и идваше времето на сина, който толкова много приличаше на него, който притежаваше същата сила.

И двамата бяха влюбени в земята, бяха влюбени в собствеността. „Това е моята ферма, моята къща, моите коне, моят добитък, моите овце.“ Скоро, най-много десетина-петнадесет години, и смъртта щеше да споходи бащата. „Виж, ръцете ми не държат вече добре. Всичко ще ми се изплъзне.“ Той, Джон Грей, не бе спечелил всичко това много лесно. Коствало му беше много търпение, много постоянство. Никой освен него не знаеше това така добре. Пет, десет, петнадесет години работа и пестене, за да може парче по парче да вземе имението на Аспинуълони. „Глупаци! Представяха се за аристократи, пилееха земята, веднъж двадесет акра, веднъж тридесет, веднъж петдесет.“

Отглеждаха коне, които не можеха да изорат един-единствен акър земя.

Те бяха грабили и земята, не ѝ се бяха отплатили с нищо, не бяха направили нищо, за да я обогатят, да я засият. Мислеха си така: „Аз съм Аспинуъл, благородник. Не трябва да си мърся ръцете с ралото.“

„Бяха глупаци, които не знаят какво е да притежаваш земя, да имаш собственост, пари — това значи отговорност. Именно те са хора второ качество.“

Беше взел за жена една от тях и както се оказа, тя беше най-добрата, най-симпатичната и в края на краищата най-красивата от всички.

А ето сега сина му, застанал в този момент редом с майката. И двамата бяха слезли от верандата. За него щеше да бъде естествено и правилно — такъв, какъвто вече беше и какъвто щеше да стане — да притежава и да командва от своя страна.

Разбира се, и останалите деца ще имат своите права. Но ако имаш в себе си маята (Джон Грей усещаше, че синът му Дон я има), имаше начин и това да се уреди. Можеш да ги откупиш от другите, да се споразумееш с тях. Оставаха Тед, а той нямаше да живее, Мери и двете по-малки деца. „По-добре е за теб, ако трябва да се бориш.“

Всичко това — извода от внезапното противопоставяне между бащата и сина — дъщерята, която беше още почти дете, постепенно осъзна по-късно. Дали драмата се бе зародила, когато е било посято семето, или по-късно, когато растението поникнало от земята и пъпките се разтворили, или дори още по-късно, когато зреели плодовете? От една страна, съществуваха Грейови с техните възможности — бавни, пестеливи, можещи, решителни, търпеливи. Защо те бяха заели мястото на Аспинуъллови в Богатата долина? Кръвта на Аспинуъллови течеше също в двете деца Мери и Тед.

Имаше един от Аспинуъллови — както го наричаха „вуйчо Фред“, брат на Луиза Грей, — който понякога идваше във фермата. Беше доста странен на вид, висок възрастен мъж със заострена брада и с мустаци, беше някак си непрегледно облечен, но винаги с неуловимия полъх на своята класа. Идваше от съседния окръжен град, където сега живееше при една от дъщерите си, омъжена там за търговец. Беше възпитан, вежлив старец, който винаги застиваше в необикновено мълчание в присъствието на сестриния си мъж.

В онзи есенен ден синът Дон стоеше близо до майката, а двете деца Мери и Тед стояха настрана.

— Недей, Джон — повтори Луиза Грей. Бащата, който се беше запътил нататък към оборите, спря.

— Да, смятам да ги махна.

— Не, няма да направиш това — изведнъж заговори младият Дон. Изражението на очите му беше необикновено твърдо. Изведнъж онова, което съществуваше между двамата мъже, излезе наяве: „Аз притежавам...“ „Аз ще притежавам.“ Бащата се извърна, погледна остро сина си, после го игнорира.

Майката продължи да умолява.

— Но защо, защо?

— Правят много сянка. Тревата не расте.

— Но ние имаме толкова много трева, толкова много акри с трева.

Джон Грей отговаряше на жена си, но от време на време поглеждаше към сина си. Между тях летяха неизказани думи.

„Аз притежавам. Аз командвам тук. Какво искаш да кажеш с тези думи?“

„Да, така е. Ти притежаваш сега, но скоро ще притежавам аз.“

„Но първо ще те пратя по дяволите.“

„Глупак! Вече не можеш! Вече не можеш!“

Никоя от горните мисли не беше изречена тогава и по-късно дъщерята Мери не можеше да си спомни думите, които си размениха двамата мъже. Изведнъж внезапна решителност обзе Дон, може би внезапната решителност да застане зад майката, даже може би нещо друго — някакво чувство, породено от Аспинуълловата кръв в младия Дон — за миг любовта към дърветата измести любовта към тревата, тревата, която щеше да угои добитъка...

Носител на спортни награди, рекордьор по отглеждане на царица, познавач на добитъка, влюбен в земята, влюбен в собствеността.

— Няма да направиш това — отново каза Дон.

— Няма да направя какво?

— Няма да отсечеш онези дървета!

Бащата не отговори веднага, а се отдели от малката групичка и се отпрати към оборите. Слънцето продължаваше весело да грее. Духаше

лек остър студен вятър. Двете дървета приличаха на запалени факли на фона на далечните хълмове.

Беше пладне. Във фермата работеха двама мъже, и двамата млади, които живееха в малката пристройка зад оборите. Единият от тях, със заешка устна, беше женен, а другият, доста красив мълчалив младеж, живееше при него. Те току-що бяха привършили обеда и отиваха към един от оборите. Беше започнало, прибирането на есенната царевица и щяха да режат царевица на една далечна нива.

Бащата отиде в обора и се върна с двамата мъже. Носеха брадви и един дълъг трион.

— Искам да отсечете онези две дървета. — Имаше нещо — някаква сляпа, дори глупава решителност у Джон Грей. И в този момент жена му, майката на неговите деца... Никое от децата не можа никога да разбере колко такива моменти бе изживяла тя. Беше се омъжила за Джон Грей. Той беше нейният мъж.

— Ако направиш това, татко... — започна сдържано Дон.

— Правете каквото ви казвам! Отсечете онези две дървета.

Това бе адресирано към двамата работници. Този със заешката устна се засмя. Смехът му приличаше на магарешки рев.

— Недей — каза Луиза Грей, но този път тя нямаше пред вид съпруга си. Пристъпи към сина си и го хвана за ръката. — Недей.

„Не го ядосвай. Не ядосвай моя мъж.“ Можеше ли едно дете като Мери Грей да разбере това? Време е нужно, за да може човек да разбере онова, което животът предлага. Животът бавно се разкрива пред човека. Мери стоеше до Тед, чието лице беше бледо и напрегнато. Смъртта го дебнеше. Всеки момент. Всеки момент. „Стотици пъти съм преживявала това. Мъжът, за когото се омъжих, беше успял по този начин. Него нищо не може да го спре. Омъжих се за него. Децата ми са негови. Ние, жените, избираме подчинението. Това е моя работа, повече, отколкото твоя, Дон, сине мой.“

Всяка жена държеше на своето — семейството се създаваше около нея.

Синът не виждаше нещата през нейните очи. Той отблъсна майка си, която го държеше за ръката. Луиза Грей беше по-млада от мъжа си, но ако той приближаваше шестдесетте, тя беше на около петдесет години. В онзи момент изглеждаше нежна и крехка. В онзи момент в

поведението ѝ имаше нещо... Не беше ли това, въпреки всичко, въпрос на кръв, на Аспинуълловата кръв?

Може би не съвсем ясно, но в този момент детето Мери разбра. Жените и техните мъже. За нея по онова време съществуваше само един мъж — детето Тед. По-късно си спомни как той тогава гледаше, любопитно-сериозното, зряло изражение върху младото му лице. По-късно си спомни, че в погледа му личеше дори някакво презрение към двамата, бащата и брата, сякаш си казваше онова, което в действителност не можеше да каже — беше много млад: „Ще видим. Това е вече нещо. Тези глупаци — баща ми и брат ми. Аз няма да живея дълго. Но докато съм жив, ще направя каквото мога.“

Братът Дон пристъпи до мястото, където бе застанал баща му.

— Ако направиш това, татко... — отново подхвана той.

— Какво?

— Ще си отида от фермата и няма да се върна.

— Добре. Върви си.

Бащата се упъти към двамата мъже, които бяха започнали да режат дърветата, като всеки от тях се бе заел с по едно дърво. Младият мъж със заешката устна продължаваше да се смее и смехът му приличаше на магарешки рев.

— Престани да се смееш! — остро каза бащата и смехът изведнъж спря.

Синът Дон закрачи почти безцелно към оборите. Наближи единия от тях и изведнъж спря. Майката, пребледняла, почти тичешком влезе в къщата.

Синът се върна обратно към къщата, мина покрай двете по-малки деца, без да ги погледне, но не влезе вътре. Бащата не го погледна. Колебливо той тръгна по пътеката, която водеше към предната страна на къщата, мина през портата и пое по пътя. Пътят вървеше няколко мили през долината, после завиваше и като пресичаше планината, стигаше до окръжния град.

Стана така, че само Мери видя сина Дон, когато се върна във фермата. Бяха минали три-четири напрегнати дни. Може би през цялото време майката и синът бяха поддържали тайна връзка. В къщата имаше телефон. Бащата прекарваше целия ден на полето, а

когато беше в къщата, мълчеше. През деня, когато Дон се върна и бащата и синът се срещнаха, Мери се намираще в един от оборите. Беше необикновена среща.

Синът се върна, както Мери по-късно си мислеше, доста сконфузен. Бащата излезе от една конюшня. Беше товарил със зърно впрегнатите коне. Нито бащата, нито синът забелязаха Мери. До обора беше спряла кола, тя се беше вмъкнала на шофьорското място, държеше кормилото и се правеше, че кара.

— Е? — каза бащата. Даже и да е чувствал превъзходство, не показва това.

— Да — отговори синът. — Върнах се.

— Виждам — каза бащата — Ние режем царевица. — Запъти се към вратата на обора и спря. — Скоро това ще бъде твое — каза той. — Тогава господар ще бъдеш ти.

Каза само това и двамата мъже се разделиха — бащата тръгна към далечните ниви, а синът — към къщата. Мери беше съвсем сигурна, че и след това не си казаха повече.

Какво беше искал да каже бащата?

„Когато стане твое, тогава ще бъдеш господар.“

За детето това беше прекалено много. Но постепенно научава. Това означаваше:

„Предстои ти да командваш и за теб сега е нужно да отстояваш себе си.

Мъжете като нас не могат да си губят времето с нежности. Някои мъже са създадени да командват и останалите трябва да се подчиняват. Можеш да ги накараш да се подчиняват на теб. Това е един вид смърт.

Нещо у теб трябва да умре, преди да притежаваш и да командваш.“

Очевидно съществуваше повече от един вид смърт. На Дон Грей предстоеше един вид смърт, а на малкия брат Тед предстоеше може би скоро друг вид.

В онзи ден Мери избяга от обора, страшно много искаше да излезе на светло, и дълго време след това не се опитваше да разбере какво се бе случило. Но тя и брат ѝ Тед, преди той да умре, често разговаряха за двете дървета. В един студен ден отидоха и пипнаха дънерите, но те бяха студени. Тед продължаваше да настоява, че режат краката и ръцете само на мъжете, а тя протестираше. Продължаваха да

вършат неща, които бяха забранени на Тед, но никой не им се караше и когато една или две години по-късно умря, той умря през нощта в леглото си.

Но докато беше жив, както след това си мислеше Мери, той изпитваше необикновено чувство на свобода, нещо, което му принадлежеше, което му беше приятно, правеше го щастлив, че го притежава. Това беше — както си мислеше тя, — защото той щеше да умре от своята си смърт и никога нямаше да отстъпи, както направи брат му — за да бъде сигурен в собствеността, в успеха, в своето време за командване — той никога нямаше да се изправи срещу неуловимата и ужасна смърт, която беше дошла при неговия по-голям брат.

ТЪЖНИТЕ СВИРАЧИ

За семейството на Уил това беше бедствена година. Апълтънови живееха на една от крайните улички в Бидуел и бащата на Уил беше бояджия. В началото на февруари, когато дебел сняг покриваше земята, а покрай къщите виеше остър студен вятър, майката на Уил внезапно умря. Тогава той беше на седемнадесет години и беше доста едър за възрастта си.

Майката умря ненадейно, без предупреждение, както сънен човек убива муха в душната стая през лятото. Един февруарски ден, след като бе простряла прането в задния двор, тя влезе през кухненската врата на къщата на Апълтънови, започна да топли дългите си, покрити със сини вени ръце над кухненската печка, като гледаше децата с полускритата си срамежлива усмивка — беше такава, каквато трите деца я знаеха, — а само седмица по-късно, вкочанена от смъртта, лежеше в ковчегата си там, където според мъглявото определение на семейството ѝ беше „другата стая“.

След това, когато дойде лятото и семейството с мъка се опитваше да се приспособи към новите условия, ги сполетя нова беда. До този момент по всичко личеше, че на Том Апълтън, бояджията, му предстоеше успешен сезон. Двете момчета Фред и Уил щяха да бъдат негови помощници тази година.

Трябва да ви кажа, че Фред беше само на петнадесет години, но с бърза и пъргава ръка помагаше почти във всяка работа. Например, когато трябваше да се слагат тапети, той беше този, който нанасяше лепилото, напътстван от някоя тросната дума на баща си.

Том Апълтън скачаше от стълбата и изтичваше до дългата дъсчена маса, където бяха проснати тапетите. Харесваше му да има двама помощници около себе си. Навярно тогава човек има чувството, че е начело на нещо, че ръководи работата. Грабваше четката с лепило от ръката на Фред.

— Недей да пестиш лепилото! — викаше той. — Плесни го така. Размажи го — ето. Трябва да си сигурен, че ще отиде до всички

краища.

Беше толкова топло, уютно и приятно да лепиш тапети в къщите през март и април. Когато навън беше студено или дъждовно, в новопостроените къщи палеха печки, а в онези, които бяха вече обитаеми, хората опразваха стаите, които трябваше да се тапицират, разстилаха вестници върху килимите и покриваха останалите мебели с чаршафи. Навън можеше да вали дъжд или сняг, но вътре беше топло и уютно.

По онова време на Апълтънови им се струваше, че сякаш смъртта на майката ги бе сближила повече. И Фред, и Уил чувстваха това, но като че ли Уил го осъзнаваше по-добре. Семейството беше в доста тежко финансово положение — погребението на майката им бе струвало много пари, затова разрешиха на Фред да отсъства от училище. Той беше доволен. Когато работеха в някоя къща, понякога там имаше други деца, които се връщаха от училище късно следобед и през вратата наблюдаваха как Фред размазва лепилото върху разкроените тапети. Четката му шляпаше, но той не ги поглеждаше. „Махайте се, хлапета такива!“, мислеше си той. Това беше мъжка работа и той бе годен за нея. Уил и баща му стояха на стълбите и внимателно слепяха отделните парчета по таваните и стените.

— Пасва ли там долу? — питаше с рязък глас бащата.

— Добре е, продължавай — отговаряше Уил.

След като парчето тапет беше вече на мястото си, Фред изтичваше и с малък дървен валяк оправяше гънките. Колко му завиждаха децата от къщата! Щеше да мине много време преди някое от тях да напусне училището и да върши мъжка работа като Фред.

А след това, вечерта, връщането у дома беше също приятно. Уил и Фред си имаха бели комбинезони, които бяха вече покрити със засъхнало лепило и с петна от боя и видът им бе съвсем професионален. Те не ги сваляха от себе си, а навличаха отгоре палтата си. Ръцете им също бяха спечени от лепилото. Лампите на главната улица бяха запалени и минаващите мъже заговаряха Том Апълтън. В града го наричаха Тони.

— Здравей, Тони! — извикваше някой търговец.

Лошото беше, мислеше си Уил, че баща му не се държи малко по-достойно. Видът му беше доста момчешки. Юношите, които растат и стават мъже, не обичат бащите им да имат момчешки вид. Том

Апълтън свиреше на корнет в бидуелския оркестър, но не вършеше тази работа много добре — по-скоро оплескваше нещата, когато трябваше да изпълни кратко соло — но останалите оркестранти го обичаха толкова много, че никой не казваше лоша дума. Освен това той говореше за музиката и за устните на корнетиста така авторитетно, та всеки мислеше, че го бива много.

— Образован е. Ако искате да знаете, Том Апълтън знае много. Много е симпатичен — говореха винаги помежду си останалите членове на оркестъра.

По дяволите! Все някога човек трябва да стане мъж. Когато нечия жена е умряла съвсем наскоро, добре ще е той да върви по главната улица с повече достойнство, поне за момента.

Том Апълтън посвоему кимаше на хората, които срещаше по улицата, сякаш казваше: „Сега хлапетата са с мен и няма да си кажем нищо, но нали прекарахме дяволски хубаво вечерта миналата сряда, а? Мълчи, стари приятелю! Не казвай нищо. Чакат ни още много веселби. Бъди сигурен, че следващия път, когато бъдем заедно, пак ще се разпуснем.“

Уил започваше да се дразни от нещо, без да знае точно от какво. Баща му спираше пред месарницата на Джейк Ман.

— Момчета, вие се прибирайте! Кажете на Кейт, че нося месо. Идвам веднага — казваше той.

Купуваше месото, а после се отбиваше в кръчмата на Алф Гейджър да пийне едно хубаво силно уиски. Вече нямаше от кого да се страхува, че дъхът ще го издаде, когато по-късно се прибере у дома. Не че жена му някога му бе казвала нещо, когато искаше да пийне — но всеки знае как се чувства един мъж, когато вкъщи го чака жена.

— Ей, здрасти, Билдъд Смит, как е куцията ти крак? Ела да обърнеш едно с мен. Беше ли на последното ни свирене по главната улица и чу ли ни как свирехме новия галоп? Чудесно парче е! Търки Уайт изпълни солото на тромбон просто великолепно.

Уил и Фред бяха вече отминали главната улица и Уил извади от джоба на комбинезона си малка извита лула и я запали.

— Басирам се, че ако ми се отдаде случай, мога да облепя таван без помощта на баща ми — каза той.

Сега, когато баща му вече го нямаше, за да го притеснява с липсата си на достойнство, той се чувстваше облекчен и щастлив. Все

пак друго си беше да можеш да изпушиш една лула без смущение. Когато майката беше жива, винаги ги целуваше, когато вечер се прибираха вкъщи и трябваше много да се внимава с пушенето. Сега беше друго. Да станеш мъж, значи да приемеш зрелостта с нейните задължения.

— Не ти ли става лошо? — попита Фред.

— Не-е — презрително отвърна Уил.

Новата беда сполетя семейството към края на август, точно когато предстоеше есенната работа и перспективите бяха също добри. А.П. Ригли, бижутерът, бе току-що построил голяма нова къща и обор във фермата, която беше купил предишната година. Намираше се на миля извън града, на Търнър Пайк.

Това обезпечаваше работа на Апълтънови за зимата. Къщата трябваше да се боядисва три пъти отвън, да се свърши цялата работа вътре и да се сложат две бои на обора — още повече, че двете момчета щяха да работят заедно с бащата и щяха да получават редовни надници.

Само мисълта за работата, която предстоеше вътре в къщата, пълнеше устата на Том Апълтън със слюнка. През цялото време говореше за това, вечер обичаше да сяда отпред в двора, да повика някой съсед и да подхване разговор за това. Как леко боравеше само с бояджийския език! Вратите и шкафовете трябваше да имитират потъмнял дъб, предната врата щеше да бъде вълнист клен, а щеше да има и черен орех. Нямаше друг бояджия в града, който като Том да може да имитира различните видове дървета. Достатъчно беше само да му покажеш дървото или просто да му обясниш — дори нямаше смисъл да му го показваш. Достатъчно беше да му кажеш какво искаш. Разбира се, нужни бяха и съответните инструменти, но дадеш ли му ги, не ти остава нищо друго, освен да си тръгнеш и да оставиш всичко на него. Страшен беше! Когато А.П. Ригли му предостави новата си къща, с това показа, че е човек, който си знае работата.

А що се отнасяше до практическата страна на въпроса, всеки в семейството знаеше, че работата при Ригли означаваше осигурена зима. Това не бяха само предположения, както когато се работеше по споразумение. Работата щеше да се плаща на ден, а и момчетата щяха да получават надници. Това означаваше нови костюми за момчетата, нова рокля, а може би и шапка за Кейт, плащането на наема за къщата

през цялата зима, картофи в мазето. С една дума, това означаваше сигурност.

Вечер, понякога Том вадеше инструментите си и ги разглеждаше. Разстилаше на кухненската маса четки и приспособления за фладерно боядисване и Кейт и момчетата се събираха около нея. Фред отговаряше за чистотата на четките и като ги вземаше една по една, Том прокарваше пръсти по тях, а после ги движеше напред-назад по дланта си.

— Тази е от камилски косми — каза той, като избра една мека четка с фини косми и я подаде на Уил. — Платил съм за нея четири долара и осемдесет цента.

Уил я галеше с длан също като баща си, после я взимаше Кейт и правеше същото.

— Мека е като котешки гръб — казваше тя.

Уил си мислеше, че това е доста глупаво сравнение. Той мечтаеше за деня, когато щеше да има собствени четки, стълби и кутии, щеше да може да ги показва на хората, и си припомняше разни думи, които бе запомнил от баща си. Четката имаше „пета“ и „пръсти“. Лакът се „наливаше“ отгоре. Уил вече знаеше много думи от своя занаят и нямаше да говори като онези простаци, които само за пари от време на време се занимаваха с бояджийство.

В онази фатална вечер се подготвяше изненада за господин и госпожа Бардшеър, които живееха на Пайъти Хил, от другата страна на пътя, срещу Апълтънови. Това бе добре дошло за Том Апълтън. Той обичаше да участва в подготовката на подобни работи.

— Хайде, ще я шашнем! Те ще разтребват къщата си след вечеря и Бил Бардшеър ще бъде по чорапи, а старата Бардшеър ще мие съдовете. Нищо не очакват и изведнъж се появяваме ние, облечени в празничните си дрехи. Ще си взема корнета и ще го надуя. „Какво е това, бога ми?“ Виждам как Бил Бардшеър скача и започва да ругае, мислейки, че сме тълпа хлапета, дошли да го безпокоят, както в навечерието на празника на вси светии или нещо подобно. Вие вземете само нещо за ядене, а аз ще направя кафето у дома и ще го донеса топло. Ще взема две големи канчета и ще направя страшно много.

В къщата на Апълтънови беше голяма суетня. Том, Уил и Фред боядисваха една плевня на около три мили от града, но в четири часа прекъснаха работа и Том накара сина на фермера да ги откара до града.

Той самият трябваше да измие съдовете, да се изкъпе на чешмата в пристройката, да се избърсне и да направи всичко като в неделя. След като свърши всичко това, видът му стана повече момчешки, отколкото като на мъж.

После семейството седна да вечеря и малко след шест всичко беше готово, но Том не смееше да се появи навън преди да се е стъмнило. Не искаше Бардшеърови да го видят така нагласен. Имаха годишнина от сватбата и можеха да се досетят. Той продължи да се суети из къщата, като от време на време хвърляше по един поглед през прозореца към къщата на Бардшеърови.

— Като децата си — каза му Кейт и се засмя.

Понякога тя му говореше така и след като му каза това, той се качи горе, извади корнета си и го наду толкова тихо, че едва се чуваше на долния етаж. Когато свиреше така, не можеше да се разбере колко лошо свири той, за разлика от случаите, когато оркестърът вървеше по главната улица и той трябваше да изпълнява някакво соло. Седеше замислен горе в стаята. Когато Кейт му се присмя, му се стори, сякаш жена му е отново при него, жива. Очите ѝ блестяха по същия срамежлив, саркастичен начин.

Да, това беше първото му излизане след смъртта на жена му и някои хора щяха може би да си помислят, че е по-добре да си остане вкъщи — и щеше наистина да е по-добре. Докато се бърснеше, се поряза и му потече кръв. Малко след това слезе долу, застана пред огледалото, което висеше над кухненския умивалник, и избърса леко петното с мокрия край на една хавлиена кърпа.

Уил и Фред се въртяха наоколо.

Умът на Уил работеше, а сигурно и на Кейт. „Хм, дали са поканени само възрастни хора? Дали пък няма да има някоя и друга вдовица, за да бъдат повече хора?“

Кейт не искаше в кухнята да ѝ се пречка друга жена. Тя беше на двадесет години.

„И добре ще е да не говорят разни глупости за деца без майки“, каквито Том обичаше да приказва. Дори Фред си помисли това. В къщата витаеше леко негодувание срещу Том. То приличаше на вълна, която не вдига много шум, а просто леко се изкачва по нисък пясъчен бряг.

„Вдовиците обичат да ходят на такива места, а после, разбира се, всички се прибират по двойки.“

И Кейт, и Уил си представяха една и съща картина. Късно вечерта е и двамата си представяха как гледат през прозореца на първия етаж на Апълтъновата къща. Гостите излизат от къщата на Бардшеърови и Бил Бардшеър изпраща гостите. Той е успял да се измъкне за миг и да облече празничните си дрехи.

Всички излизат на двойки. „Ето я сега онази жена, вдовицата госпожа Чилдърс“. Женила се е два пъти, двамата и съпрузи са умрели и сега живее някъде на Моми Пайк. „Кое ли кара една жена на нейната възраст да се държи толкова глупаво? Как може една жена да продължава да изглежда млада и красива, след като е погребала двама мъже? Хората говорят, че дори докато последният ѝ мъж бил жив...“

„Кой знае дали това е вярно, но кое ли я кара да се държи по този начин и да говори такива глупости? Ето я с лице обърнато към светлината да казва на стария Бил Бардшеър: «Лека ноц, да спиш в кош!»“

„Ето, това може да очаква човек, когато на баща му липсва чувство на достойнство. А сега милият глупак Том, подскачайки като хлапе, излиза от къщата на Бардшеърови и изтичва направо към госпожа Чилдърс. «Мога ли да ви изпратя?» — пита той, а всички се усмихват многозначително. Кръвта ти се смръзва, като виждаш такова нещо.“

— Хайде, пълнете канчетата! Кейт, да напълним старите канчета за кафе! Бандата ще се появи всеки момент! — извика Том смутено, подскачайки енергично из стаята, като разкъса веригата от мисли в къщата.

Случи се следното. Веднага щом се стъмни и всички се бяха събрали отпред в двора на Апълтънови. Том излезе, като си науми да носи едновременно и корнета, и двете големи канчета с кафе. Защо ли не остави кафето за после? Хората стояха в тъмното, чуваше се онзи тих шепот и хихикане, които са обичайни за тази част на деня — тогава Том подаде глава от вратата и извика: „Да тръгваме!“

После сигурно беше съвсем откачил, защото изтича обратно в кухнята, грабна двете канчета с кафе, като в същото време държеше и

корнета си. Разбира се, в тъмното се спъна, падна и, разбира се, врялото кафе се изля отгоре му.

Беше ужасно. Врялото кафе вдигна пара под дрехите му, той лежеше и виеше от болка. Настана суматоха. Той се извиваше и виеше, а хората се въртяха в тъмното около него като побъркани. Дали пък не беше това някаква шега, която той, шантавият, бе измислил в последната минута? Том го биваше да измисля разни щуротии. „Трябва да го видите някоя съботна вечер долу при Алф Гейджър да имитира как Джо Дъглас се е покатерил на някой клон и как реже клона под себе си и изражението на лицето на Джо, когато клонът започва да пука. Ако го видите как имитира това, ще се пукнете от смях.“

— Господи! Какво да правим? — Това беше Кейт Апълтън, която се опитваше да разкъса дрехите на баща си, плачеше и хълцаше, и младият Уил Апълтън, който блъскаше хората настрана.

— Хей, човекът пострада! Какво стана? Боже мой! Извикайте лекар! Изгорен е, страшна работа!

В началото на октомври Уил Апълтън седеше във вагона за пушачи на дневния влак, който свързваше Кливлънд и Бъфало. Целта му беше Ери в Пенсилвания и той бе взел пътнишкия влак в Ащабула, щата Охайо. Защо отиваше тъкмо в Ери, не можеше да обясни. Във всеки случай отиваше да търси работа в някоя фабрика или по доковете там. Навярно решението да замине за Ери беше моментно хрумване. Ери не беше голям град като Кливлънд или Бъфало, или Толедо, или Чикаго, или който и да е друг от другите големи градове, където можеше да намери работа.

В Ащабула той влезе в купето и се настани до един дребен старец. Дрехите му бяха мокри и измачкани, а косата му, веждите и ушите бяха почернели от въглищен прах.

В този момент той изпитваше някакво горчиво отвращение към родния си Бидуел. „По дяволите! Човек не може да намери там никаква работа — поне за през зимата.“ След нещастията с баща му, което осуети всички семейни планове, през септември той поработи из фермите. Известно време работи с вършачи, после ряза царевица. Всичко беше наред. Изкарваш си по долар и половина плюс храната и тъй като човек работи през цялото време с работни дрехи, не износва

своите. И все пак времето, когато човек можеше да изкара някакви пари в Бидуел, отмина, а и изгарянията по тялото на баща му бяха доста сериозни и той щеше да лежи месеци наред.

Един ден, след като бе обикалял цяла сутрин от ферма на ферма, без да намери работа, премисли, върна се вкъщи и каза на Кейт:

— По дяволите всичко!

Нямаше намерение да тръгва веднага, мислеше си да постои седмица, може би две. Щеше да ходи вечер в града, облечен в новите си дрехи, и да се перчи. „Здрасти, Хари! Какво ще правиш зимата? Аз мисля да отида към Ери в Пенсилвания. Предлагат ми работа в една фабрика там. Е, хайде, ако не се видим, довиждане.“

Изглежда, Кейт не бе разбрала това и като че ли страшно бързаше да го отпрати. Жалко, че не бе малко по-милостива. Все пак Кейт имаше право — несъмнено си имаше доста грижи. След разговора им тя само каза:

— Да, мисля, че е най-добре да заминеш.

И бе излязла да смени превръзките по краката и гърба на Том.

Бащата седеше върху възглавници на един люлеещ се стол в гостната стая.

Уил се качи горе и прибра нещата си, работните си дрехи и няколко ризи в един вързоп. След това слезе и излезе да се разходи — тръгна по пътя, който водеше извън града и на едно мостче спря. Бе стигнал мястото, където той и другите деца идваха да плуват през летните следобеди. Дойде му нещо наум. В бижутерския магазин на Поси работеше един младеж, който понякога в неделните вечери идваше при Кейт. „Дали пък Кейт не иска да се жени?“ Ако беше така, неговото заминаване сега може би бе добре дошло за нея. Не беше мислил за това преди. Този следобед съвсем изневиделица целият свят извън Бидуел му се стори огромен и страшен и няколко невидими сълзи се появиха в очите му, но той успя да ги преглътне. Известно време устата му се отваряше и затваряше по необикновен начин, като уста на риба, която току-що си извадил от водата и държиш в ръка.

Когато се върна вкъщи за вечеря, нещата се бяха пооправили. Беше оставил вързопата си на един стол в кухнята и Кейт го бе увила погрижливо и беше сложила вътре много неща, които той бе забравил. Баща му го извика в гостната.

— Добре си решил, Уил. Всеки млад човек трябва да се позавърти из света. Когато бях на твоите години, и аз направих същото — каза Том малко надут.

Вечерята бе сложена и имаше ябълков сладкиш. Това бе лукс, който Апълтънови може би не трябваше да си позволяват по онова време, но Уил знаеше, че Кейт го бе изпекла следобеда — може би по този начин тя показваше чувствата си. Двете големи парчета, които изяде, подобриха настроението му.

Времето мина неусетно, стана десет часът и трябваше да тръгва. Искаше да пътува с товарен влак — имаше един за Кливлънд, който тръгваше в десет часа. Фред си бе легнал, а баща му спеше на люлеещия се стол в гостната. Взе вързопа си, а Кейт си сложи шапката.

— Ще те изпратя — каза тя.

Уил и Кейт вървяха мълчаливо по улиците до мястото, където в сянката до склада на Уейли трябваше да чака, докато мине товарният влак. По-късно, когато мислите му го връщаха в онази вечер, той бе доволен, че беше по-висок от Кейт, макар тя да беше три години по-голяма от него.

Колко ясно си спомни всичко, което се случи след това. Когато влакът пристигна, той се промъкна в един празен вагон за вглящица и се сви в ъгъла. Над себе си виждаше небето и когато влакът спираше в разни градчета, имаше опасност вагонът, в който се бе скрил, да бъде изтеглен на страничен коловоз и оставен там. Железничарите минаваха по пътеките край вагона, викаха се един друг и фенерите хвърляха малки снопчета светлина в тъмнината.

Колко черно е небето! Скоро започна да вали. Костюмът му щеше да се изпоплеска. Въпреки всичко човек не може така направо да попита сестра си дали ще се жени. Ако Кейт се омъжеше, тогава и баща му щеше да се ожени втори път. Това е съвсем нормално за една млада жена като Кейт, но един мъж на четиридесет да мисли за женитба — по дяволите! Защо Том Апълтън нямаше повече достойнство? Все пак Фред бе още малък и влизането вкъщи на една жена като негова майка — това сигурно щеше да е добре за него.

През цялата нощ в товарния влак Уил си мисли много за женитбата — разни смътни мисли идваха и си отиваха, като птици, които излитат и се връщат в някой храст. Този въпрос, тази сделка между мъж и жена — това не го засягаше, поне засега. Въпросът да

имаш дом — това беше нещо друго. Домът е нещо, което винаги носиш със себе си. Когато отиваше да работи за цяла седмица в някоя ферма и нощем спеше на чуждо място, къщата на Апълтънови винаги се мяркаше като картина някъде дълбоко в съзнанието му, къщата на Апълтънови и Кейт, която се движеше из нея. Била е в града, върнала се е и сега се качва по стълбата. Том Апълтън се суети из кухнята. Той обичаше да похапва преди лягане, но сега предпочиташе да се качи в стаята си. Обичаше да изпушва една лула преди да заспи, а понякога изваждаше корнета си и изсвирваше една-две нежни, тъжни ноти.

В Кливлънд се измъкна от товарния влак и прекоси града с трамвай. По това време работниците отиваха във фабриките и сред тях никой не го забеляза. Ако дрехите му бяха измачкани и изцапани, то и техните не бяха в по-добро състояние. Работниците бяха мълчаливи, гледаха в краката си или през прозорците. По улиците, по които минаваше трамваят, стояха дълги редици фабрики.

Имаше късмет и в осем часа хвана друг товарен влак от едно място, наречено Колинсууд, но в Ащабула реши, че е по-добре да слезе от товарния и да вземе пътнишкия влак. Ако трябваше да живее в Ери, то щеше да е по-добре да пристигне с платен билет и в поджентълменски вид.

Докато седеше във вагона за пушачи, той не се чувстваше много като джентълмен. Въглищният прах бе проникнал в косата му, а дъждът го бе размил в дълга мръсни ивици надолу по цялото му лице. Дрехите му бяха много изцапани и се нуждаеха от чистене и изчеткване, а хартиеният пакет, в който бе увил работните си дрехи и ризите си, бе скъсан и мръсен.

През прозореца на влака се виждаше сиво небе и сигурно през нощта щеше да стане студено. Може би щеше да завали студен дъжд.

Имаше нещо особено в градовете, през които минаваше влакът — всичките къщи във всичките градове изглеждаха студени и отблъскващи. Проклети да са! В Бидуел — преди онази вечер, когато баща му се изгори така лошо, защото пощуря по тържеството в чест на стария Бил Бардшеър, — всички къщи приличаха на топли и уютни

гнезда. Когато беше сам, той се разхождаше из улиците и си подсвиркуваше. Нощем от прозорците на къщите струеше топла светлина. „Ето къщата на Джон Уайът, каруцаря. Жена му има гуша. Там, в оня обор, старият доктор Мъсгрейф държи стария си дръглив бял кон. Видът му е като на дявол, но да знаеш, още го бива.“

Уил се сви на седалката. Старецът до него беше нисък, почти колкото Фред и беше облечен в някакъв странен костюм. Панталоните бяха кафяви, а сакото на сиви и черни карета. На пода, до краката му, стоеше малък кожен калъф.

Много преди човекът да го заговори, Уил знаеше какво ще се случи. Непременно щеше да излезе, че човек като него свири на корнет. Беше стар на години, но у него нямаше никакво достойнство. Уил си спомни как баща му маршируваше с оркестъра по главната улица на Бидуел. Представете си някакъв празник, например Четвърти юли, и всички са навън, а Том Апълтън се фука и надува докрай корнета си. Дали хората по улицата усещаха колко лошо свири той и дали пък някакъв заговор не възпираше възрастните хора да не се споглеждат усмихнато? Въпреки сериозността на положението на лицето на Уил се появи усмивка.

Дребният мъж до него се усмихна в отговор.

— Да-а, — започна той и без да може нещо да го спре, стремително се впусна в разговор за недоволството, което изпитва от живота. — Пред теб, младежо, стои човек в затруднено положение.

Старецът се опита да се усмихне на думите си, но от това не излезе почти нищо. Устните му трепереха.

— Прибирам се у дома като куче, с подвита между краката опашка — рязко извести той.

Старецът се колебаеше как да постъпи. Срещнал беше във влака млад човек и жадуваше за общуване, а човек печели благоволенieto на другите, когато е весел и малко забавен. Когато във влак се срещат непознати хора, те си разказват истории. „Впрочем, господине, онзи ден чух нещо интересно. Може би не сте го чували. Става дума за някакъв миньор в Аляска, който от години не бил виждал жена.“ Започваш така, а след това, разбира се, заговаряш за себе си и за своите грижи.

Но старецът искаше направо да се впусне в своята си история. Говореше, изговаряше тъжни, отблъскващи думи, а в очите му грееше особена умоляваща, нежна усмивка. „Ако думите, които излизат от устата ми, те дразнят или ядосват, не им обръщай внимание. Веселяк съм, нищо, че съм стар и не ме бива вече“ — говореха очите му. Очите бяха бледосини и воднисти. Колко необикновено изглеждаха те на лицето на един старец! Подхождаха за някое изгубено куче. Усмивката не беше истинска усмивка. „Не ме подритвай, млади човече! Ако не можеш да ми дадеш нищо за ядене, то поне ме погали по главата. Покажи поне, че имаш добри намерения. Достатъчно много са ме ритали.“ Беше толкова ясно, че очите говореха с някакъв си свой език.

Уил усети как се усмихва съчувствено. Истина беше, че имаше нещо кучешко у дребния старец и Уил остана доволен от себе си, че толкова бързо бе усетил това. „Човек, който умее да вижда с очите си, сигурно въпреки всичко се оправя в живота“ — помисли си той. Мислите му се отклониха от стареца. В Бидуел живееше стара жена сама с едно овчарско куче. Всяко лято тя решаваше да подстриже козината му и в последния момент, след като започваше, се отказваше. Сграбчваше дълги ножици и започваше от хълбоците. Ръцете ѝ леко трепереха „Да продължа или не?“ Две минути след това спираше. „Грозно ще изглежда“ — помисляше тя, оправдавайки своята нерешителност.

По-късно, когато настъпваха горещините, старицата отново вземаше ножицата. Кучето чакаше търпеливо, но след като отрязваше дълга широка ивица на гърба му, тя отново спираше. Струваше и се, че като стриже хубавата му козина, отрязва сякаш част от самото куче. Не можеше да продължи. „Ето, изглежда по-грозно от преди“ — казваше си тя. Прибираще решително ножицата и цялото лято кучето ходеше объркано и малко засрамено.

Уил продължи да се усмихва, мислейки за кучето на старицата, после отново погледна към своя спътник във влака. Пъстрият костюм на стареца го правеше да прилича малко на наполовина остриганото куче. И двамата имаха същия объркан засрамен вид.

Сега Уил бе започнал да използва стареца за собствените си цели. Нещо у него напираше да излезе навън, но той самият не искаше това — все още не. Откакто бе напуснал дома си, фактически след деня, когато се прибра от полето и сподели с Кейт намеренията си да

тръгне по света, той преследваше някаква цел. Докато мислеше за дребния старец и за наполовина подстриганото куче, не трябваше да мисли за себе си.

Спомни си един летен следобед в Бидуел. Старицата, собственичката на кучето, стоеше на верандата на къщата си, а кучето бе изтичало към портата. През зимата, когато отново му порасне козината, то би се разляло и би вдигало голям шум, ако някое момче мине покрай оградата, но в онзи момент просто лавна, изръмжа и веднага млъкна. „Изглеждам ужасно и отгоре на всичко привличам вниманието върху себе си“ — като че ли внезапно бе решило кучето. Изтича яростно към портата, зина да излае, а после съвсем ненадейно реши друго и с подвига между краката опашка се затътри бавно към къщата.

Уил продължи да се усмихва на мислите си. За пръв път, откакто бе напуснал Бидуел, му стана наистина весело.

Сега старецът разказваше за себе си и за своя живот, но Уил не слушаше. Вътре в младежа се бяха пресекли потоци от импулси и той приличаше на човек, застанал мълчаливо в коридора на някоя къща, заслушан в два гласа, идващи отдалече. Гласовете идваха от две отдалечени една от друга стаи и той не можеше да реши кой глас да слуша.

Разбира се, старецът, също като баща му, беше корнетист — свиреше на корнет, който държеше в малкия протрит кожен калъф на пода.

Вече на средна възраст и след като умряла първата му жена, той се оженил повторно. Имал малко състояние и в момент на безразсъдство отишъл и прехвърлил всичко на втората си жена, която била петнадесет години по-млада от него. Тя взела парите, купила голяма къща в индустриалния район на Ери и я превърнала в пансион.

И старецът се почувствал изоставен, във всеки случай не се чувствал у дома си. Просто така се случило. Трябвало да се мисли за наемателите, трябвало да бъдат изпълнявани техните желания. Жена му имала двама сина, вече големи мъже, и двамата работели във фабрика.

Всичко изглеждало наред, поне външно — синовете си плащали наема редовно. Трябвало да се мисли и за техните желания. Обичал, преди да си легне вечер да посвири малко, но това можело да пречи на

останалите в къщата. Човекът съвсем се отчаял и тъй като по цял ден мълчал и гледал да не пречи, се опитал да започне работа в някоя фабрика, но не го взели. Пречели посивелите му коси. И така един ден просто заминал, отишъл в Кливлънд, където се надявал да започне работа в някой оркестър или пък в някое кино. И това не станало. Сега се връщал в Ери при жена си. Бил ѝ писал и тя му отговорила да се върне вкъщи.

— Не ме взеха в Кливлънд не защото съм стар, а защото устните ми вече не са в ред — обясни той. Сбръчканите му старчески устни трепереха малко.

Уил продължаваше да мисли за кучето на старицата. Без да иска устните му трепереха заедно с устните на стареца.

Какво ставаше с него?

Стоеше в коридора на някаква къща и чуваше два гласа. Нима се опитваше да запуши уши за единия от тях? Дали вторият глас, този, който се бе мъчил да не чува целия ден и цялата нощ преди това, дали той не бе свързан с раздялата му с родния дом в Бидуел? Присмиваше ли му се този глас, като му казваше, че сега той е висящо във въздуха същество, че няма опора под краката си? Страхуваше ли се? От какво се страхуваше? Толкова много искаше да стане мъж, да стъпи на краката си, а какво ставаше с него сега? От възмъжаването ли се страхуваше?

Той отчаяно се бореше. В очите на стареца имаше сълзи и Уил също заплака тихо, а това беше единственото нещо, което чувстваше, че не трябва да прави.

Старецът продължаваше да говори, разказваше историята на своите тревоги, но Уил не чуваше думите му. Борбата вътре в него ставаше все по-отчетлива. Съзнанието му се бе хванало здраво за детството, за живота в Апълтъновия дом в Бидуел.

Ето го сега Фред, той застана в полето на спомените му с оня триумфален поглед в очите, който се появяваше, когато други момчета го гледаха как върши мъжка работа. Цял низ от образи мина покрай очите на Уил. Той, баща му и Фред боядисаха един обор, двете момчета на фермера бяха дошли отнякъде и наблюдаваха Фред, който бе на стълбата и нанасяше боята. Извикаха му нещо, но Фред не отговори. Изфука им се по свой си начин — плесна боята, извърна глава и се изплю на земята. Том Апълтън погледна Уил и в ъглите на

бащините очи и в очите на сина заигра усмивка. Бащата и по-големият син бяха двама мъже, двама работници, които споделяха приятни малки тайни. Двамата гледаха Фред с любов. „Милият! Мисли се вече за мъж!“

А сега Том Апълтън стои в кухнята на своя дом, четките му са разпръснати по кухненската маса. Кейт ги гали с длан. „Мека е като котешки гръб“ — казва тя.

Нещо сграбчи Уил за гърлото. Като насън видя сестра си Кейт да се разхожда в неделя вечерта по улиците с онзи младеж, който чиракуваше в бижутерския магазин. Отиваха на църква. Това, че тя е с него означаваше навярно създаването на нов дом, означаваше краят на Апълтъновия дом.

Уил започна да се измъква от мястото си до стареца във вагона за пушачи. В купето бе станало почти тъмно. Старецът продължаваше да говори, като непрекъснато повтаряше историята си.

— А може би въобще нямам свой дом — говореше той.

Щеше ли Уил да се разплаче във влака, на едно непознато място, пред много непознати хора? Опита се да говори, да каже нещо обикновено, но устата му само се отваряше и затваряше, като уста на извадена от водата риба.

Влакът бе влязъл в едно депо и не се виждаше нищо. Ръката на Уил конвулсивно посегна в тъмнината и легна върху рамото на стареца.

После влакът внезапно спря и двамата останаха полупрегрнати един срещу друг. Когато спирачът запали лампите в купето, сълзите в очите на Уил се виждаха ясно, но тогава се случи най-хубавото нещо на света. Старецът, който бе видял сълзите на Уил, ги помисли за сълзи на съчувствие към своя нещастен живот и в сините му воднисти очи се появи благодарност. Случваше му се за пръв път в живота му. В една от паузите, преди още да започне да разказва за живота си, Уил бе казал, че отива в Ери, за да се опита да намери работа в някоя фабрика, и когато слязоха от влака, старецът се притисна до рамото на Уил.

— Би могъл да дойдеш да живееш у нас — каза той.

Надежда озари погледа на стария човек. Ако можеше да го заведе в къщата, при младата си жена, тогава и мракът на завръщането му щеше някак си да просветлее.

— Идваш с мен. Това е най-доброто, което ще направиш. Просто идваш с мен — умоляваше той и здраво държеше Уил.

Бяха минали две седмици и погледнато от страни, с очите на хората около него, Уил бе вече свикнал с новия си живот на фабричен работник в град Ери, щата Пенсилвания.

Една съботна вечер се случи онова, което подсъзнателно бе очаквал и от което се бе страхувал, когато се качи на товарния влак при склада на Уейли в Бидуел. Получил беше писмо от Кейт, съдържащо големи новини.

В момента на раздялата, преди да се свие в ъгъла на празния вагон за въглища, той се надвеси, за да хвърли последен поглед към сестра си. Тя стоеше мълчаливо в сянката на склада, но тъкмо преди влакът да потегли, пристъпи към него и светлината на една отдалечена улична лампа освети лицето ѝ.

Но лицето ѝ не доближи до Уил, а си остана неясно очертано на неясната светлина.

Устните ѝ ли мърдаха в усилие да му каже нещо или това бе игра на далечната слаба и примигваща светлина? В семействата на трудовите хора драматичните и жизненоважни моменти минават в мълчание. Малко се казва в момент на смърт и на раждане. Жена на работник е родила дете и той влиза в стаята. Тя лежи с малкия червен вързоп живот до себе си и мъжът ѝ застава смутено до леглото. Нито той, нито жена му могат да се погледнат в очите, „Пази се, майко. Почини!“

В тъмното при склада в Бидуел Кейт бе пристъпила няколко крачки към Уил и бе спряла. Между релсите и склада имаше тясна ивица трева и тя стъпи върху нея. Трепереха ли в този момент устните ѝ като пред последно сбогом? Някаква уплаха бе обзела Уил и навярно Кейт бе чувствала същото. В онзи момент тя изцяло се бе превърнала в майката, която изпраща детето си, и това, което трябваше да се каже, остана неизказано. Имаше нещо, което тя не смееше да му каже. Силуетът ѝ сякаш се люлееше в тъмнината и очите на Уил я виждаха като нежно, неясно създание.

— Довиждане — бе прошепнал той в тъмнината и навярно и нейните устни бяха изrekli същите думи. Извън тях съществуваше само тишината и тя бе останала в тишината, докато влакът изгромоля нататък.

А сега, в тази съботна вечер, Уил се бе прибрал от работа и бе заварил писмото на Кейт, което казваше онова, което не бе могла да изрече в нощта на неговото заминаване. В събота затваряха фабриката в пет часа и той се прибра с работните си дрехи и се качи в стаята си. Беше намерил писмото на малката счупена масичка под съскащата газена лампа до входната врата и с писмо в ръка се качи по стълбите. Прочете писмото със страх, сякаш чакаше някаква ръка да се протегне от бялата стена и да го удари.

Състоянието на баща му се подобряваше. Дълбоките изгаряния, на които им трябвало много време, за да оздравеят, вече минавали и докторът казал, че нямала вече опасност от инфекции. Кейт намерила нов успокоителен лек. Вземали се клонки от млад бряст и се накисвали в мляко, докато омекнели. Когато мажела с това изгарянията, Том спял нощем по-добре.

А що се отнася до Фред, Кейт и баща ѝ решили отново да го пратят в училище. Не било редно момчето да пропусне възможността да получи образование, а освен това нямало никаква работа. Може би щял да помага в някой магазин в събота следобед.

Една жена от Благотворителното дружество имала дързостта да отиде у Апълтънови и попитала Кейт дали семейството има нужда от помощ. Кейт успяла да се овладее, била любезна, но ако жената научела мислите ѝ, ушите ѝ щели да горят цял месец. Представи си само!

Хубаво бил направил Уил, че изпратил картичка веднага щом пристигнал и започнал работа в Ери. А що се отнасяло до изпращането на пари вкъщи — за семейството щяло да бъде добре да получава това, което можел да отделя, но той не трябвало да се лишава от нищо.

„Имаме добър кредит в магазините. Оправяме се нормално“ — гордо съобщаваше Кейт.

После бе добавила онова, което не можа да му каже вечерта на тръгване. Отнасяше се за нея и бъдещите ѝ планове. „Вечерта, когато заминаваше, исках да ти кажа нещо, но ми се стори глупаво да ти го казвам толкова рано.“ Но все пак Уил трябвало да знае, че през

пролетта тя има намерение да се омъжи. Искала Фред да дойде да живее с нея и съпруга ѝ. Щял да продължи да ходи на училище, а може би щели да успеят да го пратят да учи в колеж. Един от семейството трябвало да има прилично образование. След като Уил бил навлязъл в живота, тя нямало защо да чака повече.

Уил седеше в малката си стая на тавана на голямата дървена къща, сега собственост на стария корнетист от влака и държеше в ръцете си писмото. Стаята беше на третия етаж, под покрива в едно от крилата на къщата, и до нея имаше друга малка стая, в която живееше самият старец. Уил бе наел стаята, защото беше много евтина и можеше да плаща наема, храната и прането, да изпраща на Кейт по три долара седмично и му оставаше още по един долар за харчене. Купуваше си малко тютюн и от време на време ходеше на кино.

— Ъ-ъх!

Докато Уил четеше писмото, устните му издадоха слаб грухтящ звук. Седеше на стол, облечен в омазнените си работни дрехи и там, където пръстите му държаха белите листа на писмото, оставаха малки мазни петна. А ръцете му леко трепереха. Изправи се, изля кана вода в един бял леген и започна да мие лицето и ръцете си.

Още не се беше облякъл, когато му дойде гостенин. По коридора се чу шум от тътрене на уморени крака и корнетистът плахо надникна през вратата. Умоляващият поглед на куче, който Уил бе забелязал още във влака, беше още в очите му. Сега той възнамеряваше нещо, един вид лек бунт срещу жена си в къщата, и искаше от Уил морална подкрепа.

Вече цяла седмица почти всяка вечер идваше на приказки в стаята на Уил. Искаше две неща. Искаше му се вечер в стаята си да посвири на своя корнет и искаше да има малко пари в джоба си.

Имаше чувството, че Уил, новодошлият в къщата, е негова собственост, че не принадлежи на жена му. Вечер той често говореше на сънливия млад работник, докато очите на Уил се затваряха и той захъркваше. Старецът сядаше на единствения стол в стаята, а Уил седеше на ръба на леглото, докато старческите устни разказваха приказката за отминалата младост и се хвалеха. След като тялото на Уил се отпуснаше на леглото, старецът се изправяше и с котешки

стъпки започваше да се движи из стаята. Въпреки всичко не трябваше да говори толкова високо. Заспал ли е Уил? Корнетистът изправяше рамене и смели думи полушепнешком излизаха от устата му. Вярно е, че е глупак, загдето бе прехвърлил парите на жена си, но тя не е виновна, че го бе използвала. За сегашното си положение не можеше да обвинява никого освен себе си. Това, което му липсваше от самото начало, бе смелостта. Задължението на мъжа е да бъде мъж, мислеше си той и нямаше съмнение, че пансионът носеше добри доходи и той трябваше да получава своя дял. Добре, жена му беше добро момиче, но когато се стигнеше до това, сякаш всички жени губеха представа за мястото на мъжа в живота.

— Трябва да говоря с нея — да-а, господине, направо ще ѝ го кажа. Може да бъде малко груб, но моите пари поддържат тази къща и си искам моя дял от печалбата. Стига вече глупости! Разплащай се, казвам ти — шептеше старецът и от ъглите на сините си воднисти очи надничаше към силуета на спящия върху леглото младеж.

Сега старецът отново стоеше на вратата и гледаше неспокойно. Звънецът, който съобщаваше, че вечерята е готова, иззвъня настоятелно и те тръгнаха надолу. Отпред вървеше Уил. На дълга маса в трапезарията вече се бяха събрали неколцина мъже, а откъм стълбите идваше шум от още стъпки.

Две дълги редици млади работници ядяха мълчаливо. В съботната вечер две дълги редици млади работници ядяха в мълчание.

След вечерята и само тази вечер всички тези млади мъже щяха за малко да избягат долу в града, долу в осветената част на града.

Стиснал облегалката на стола, Уил седеше на мястото си.

Имаше какво да правят мъжете в съботната вечер. Работната седмица бе свършила и в джобовете им дрънкаха пари. Младите работници се хранеха мълчаливо и един по един забързваха надолу към града.

Кейт, сестрата на Уил, щеше да се омъжи през пролетта. Разходките ѝ по улиците на Бидуел с младия чирак от бижутерския магазин бяха довели до нещо.

Младите работници от фабриките в Ери, щата Пенсилвания, облечени в най-новите си дрехи, се разхождаха из осветените улици на

Ери в съботните вечери. Отиваха в парковете. Някои стояха и разговаряха с момичета, докато други се разхождаха с момичета. Имаше и такива, които отиваха в кръчмите. Мъжете се събираха на бара. „Проклет да е моят майстор! Ще му прасна един по мутрата, ако продължава да се държи така нахално.“

А един младеж от Бидуел седеше на масата в един пансион в Ери, щата Пенсилвания, и пред него стоеше пълна чиния с месо и картофи. Стаята тънеше в мрак. Беше тъмно и мрачно и сивите тапети бяха покрити с черни ивици. По стените играеха сенки. От двете страни на младежа седяха други млади хора — ядяха мълчаливо, бързо.

Уил рязко се изправи и се упъти към вратата, която водеше навън, но останалите не му обърнаха никакво внимание. Не ги интересуваше дали ще си изяде месото и картофите. Домакинята, съпругата на стария корнетист, прислужваше на масата, докато мъжете се хранеха, но сега бе отишла в кухнята.

За останалите в стаята с изключение на стария корнетист нямаше никакво значение дали Уил ще бъде тук, или не. Той беше млад работник, а на такива места младите работници идваха и си отиваха.

Един мъж с широки рамене и черни мустаци, малко по-възрастен от останалите, вдигна поглед от чинията си. Той сръга съседа си.

— Новият бързо се е закачил, а? — усмихнато каза той. — Няма време за ядене. Ей, много рано си е направил среща — чака го някоя фуста.

От мястото си точно срещу Уил корнетистът го видя да става и очите му, пълни с безпокойство, го проследиха. Той разчиташе да прекара вечерта в приказки, да разказва на Уил за своята младост, да му се хвали по своя си свенлив, колеблив начин. Уил бе стигнал вратата, която водеше навън, и в очите на стареца започнаха да се събират сълзи. Устните му отново затрепераха. При най-малкото вълнение очите му се напълваха със сълзи и устните му се разтрепераха. Нямаше нищо чудно, че не можеше вече да надува корнета си в някой оркестър.

Уил бе вече навън в тъмното, а за стария корнетист вечерта беше провалена и къщата се превърна в изоставено празно място. Имаше

намерението тази вечер да бъде откровен в разговора си с Уил и най-важното, искаше да говори за новото си поведение, което се надяваше да демонстрира пред жена си по въпроса за парите. Обсъждането на този въпрос с Уил щеше да му вдъхне нова смелост, щеше да го направи по-решителен. Ако къщата, сега пансион, е купена с негови пари, той би трябвало да получи някакъв дял от печалбата. А печалба сигурно имаше. Защо ще държиш пансион без печалба? Жената, за която се бе оженил, не беше глупачка.

Дори когато човек остарее, му трябват малко пари. Ето, стар човек като него има приятел, млад човек и от време на време му се иска да каже на приятеля си: „Ела, приятелю, да пийнем по една бира. Знаем едно хубаво място. Да пийнем по бира и да отидем на кино.“

Корнетистът не можа да изяде месото и картофите си. Известно време гледа над главите на останалите, после се изправи и тръгна към стаята си. Жена му излезе в коридора след него, където започваха стълбите.

— Какво ти е, скъпи, болен ли си?

Той не я погледна и бавно, тежко затропа нагоре по стълбите.

Уил бързо вървеше по улиците, но не надолу към ярко осветената част на града. Пансионът се намираше на една фабрична улица и като се упъти на север, пресече няколко железопътни релси и тръгна към доковете, разположени на брега на езерото Ери. Трябваше да се справи с някои лични въпроси, да ги осмисли. Дали щеше да успее?

Отначало вървеше бързо, после забави хода си. Наближаваше краят на октомври и във въздуха се усещаше остър лъх на скреж. Уличните лампи бяха нарядко и той потъваше в тъмнината и изплуваше от нея. Защо изведнъж всичко около него му се струваше странно и недействително? В Бидуел си беше забравил палтото и трябваше да пише на Кейт да му го изпрати.

Сега почти бе стигнал доковете. Не само нощта, а и собственото му тяло, настилката под краката му и далечните звезди на небето — дори фабричните сгради, край които минаваше — му изглеждаха странни и недействителни. Струваше му се, че може да протегне ръка и да я промуши през стените, както човек промушва ръка в мъгла или в пушек. Всички хора, които Уил срещна, му се сториха особени и се

държаха по странен начин. От тъмнината пред него изплуваха тъмни фигури. До една фабрична стена бе застанал мъж — съвсем безмълвен, неподвижен. Имаше нещо почти невероятно в поведението на такива хора и в чудатостта на часовете, които изживяваше. Приблужи съвсем близо до неподвижния мъж. Човек ли беше това или сянка на стената? Животът, който трябваше да води сега сам, се бе превърнал в необикновено, ужасяващо нещо. Може би целият живот представляваше такова нещо — безкрайно и пусто.

Стигна мястото, където оставяха корабите на док, и застана с лице към високия като стена борд на един кораб. Той изглеждаше мрачен и изоставен. Когато се обърна, усети, че по пътя вървят мъж и жена. Дълбокият прах приглушаваше шума от стъпките им, не можеше нито да ги види, нито да ги чуе, разбра, че бяха там. Мярна му се някаква част от женска дреха, нещо бяло, а мъжката фигура изглеждаше като тъмна маса на фона на тъмнината на нощта.

— Хайде — дрезгаво прошепна мъжът, — не се страхувай. Няма да ти се случи нищо лошо.

— Мълчи — отвърна женският глас и се чу остър смях. Фигурите се изгубиха в тъмнината. — Не знаеш какво приказваш — отново се чу женският глас.

Сега, след като бе получил писмото на Кейт, Уил престана да бъде момче. Разбира се, да бъдеш момче, без това да има нещо общо със случая, означава да бъдеш свързан с нещо, а сега тази връзка беше прекъсната. Той беше изхвърлен от гнездото и изхвърлянето му от гнездото беше нещо невъзвратимо. Лошото бе, че престана да бъде момче, преди да стане мъж. Беше висящо във въздуха същество. Нямахме къде да стъпи.

Стоеше в тъмната сянка на кораба и леко, неестествено потръпваше с рамене, които бяха станали почти рамене на мъж. Нямахме вече защо да си спомня вечерите в Апълтъновата къща, които прекарваше заедно с Фред и Кейт и за това, как баща му разстила четките по кухненската маса, нямахме защо да си спомня шума от стъпките на Кейт, когато късно вечер след разходката с чирака тя се качваше по стъпалата на Апълтъновата къща. Какъв е смисълът да се опитва да се развлича със спомена за овчарското куче в едно градче в Охайо, което треперещата ръка на плахата старица бе направила за смях?

Сега стоеше лице в лице със зрелостта — стоеше сам. Само да можеше да намери къде да стъпи, и щеше да преодолее чувството си, че пропада в пространството, в безкрайната пустота.

„Зрелост. — Думата звучеше странно в главата му. — Какво ли означава тя?“

Уил се опита да види себе си като мъж, като човек, вършещ във фабриката работата на мъж. Във фабриката, където сега работеше, също нямаше къде да опре крака. Цял ден стоеше до една машина и пробиваше дупки в желязото. Друго момче му носеше малки, къси, безлични парчета желязо в четвъртита вагонетка. Той ги вземаше едно по едно и поставяше точно под бургията. Дърпаше една ръчка, бургията се спускаше и се впиваше в парчето желязо. Вдигаше се лека, подобна на пушек пара, а след това пускаше малко масло на мястото, където пробиваше бургията. След това отново вдигаше ръчката. Дупката бе пробита и безличното парче желязо биваше хвърлено в друга четвъртита вагонетка. То нямаше нищо общо с него. Той нямаше нищо общо с това желязо.

През обедната почивка във фабриката той излизаше да се поразходи, да се понапече на слънцето. Вътре мъжете седяха на пейки и обядваха от готварските казани. Някои си миеха ръцете, други не обръщаха внимание на такива подробности. Хранеха се мълчаливо. Един едър мъж се изплю на пода и разтърка с крак плюнката си. Идваше вечерта и той се прибираще от работа, за да вечеря с други мълчаливи мъже, а след това един обичащ да се хвали старец идваше в стаята му на приказки. Лежеше на леглото си и се опитваше да слуша, но скоро заспиваше. Хората приличаха на парчетата желязо, в което пробиваше дупки — някой ги местеше от една кутия в друга. Той нямаше нищо общо с тях. Те нямаха нищо общо с него. Животът се превръщаше в наниз от дни, може би целият живот бе такъв — просто наниз от дни.

„Зрелост!“

Дали човек се местеше от едно място на друго? Не бяха ли младостта и зрелостта две къщи, които човек обитава в различен период от живота си? Ясно беше, че сестра му я очаква нещо значително. Преди това тя беше девойка с двама братя и един баща и живееше заедно с тях в една къща в Бидуел, щата Охайо.

После идваше ден, когато се превръщаше в нещо друго. Омъжваше се и отиваше да живее в друга къща заедно със съпруга си. Сигурно щяха да ѝ се родят деца. Ясно беше, че Кейт бе получила нещо, беше протегнала ръце и беше сграбчила нещо определено. Кейт бе прескочила ръба на семейното гнездо, но краката ѝ веднага бяха стъпили върху друг клон от дървото на живота — женската зрелост.

Както стоеше в тъмнината, нещо стисна гърлото на Уил. Той отново се бореше, но срещу какво? Нямахше къде да се премести. Имаше къща, където живееше, и изведнъж, неочаквано тя се разпадна. Стоеше на ръба на гнездото, оглеждаше се, а една ръка се протегна от топлината на гнездото и го изблъска в пространството. Нямахше къде да стъпи. Беше висящ във въздуха човек.

Какво стана — голям мъж, висок близо шест фута, а да плаче като дете в тъмната сянка на един кораб! Изпълнен с решимост, той излезе от тъмното, тръгна из многобройните фабрични улички и пое по една улица с къщи. Мина покрай една бакалница и като погледна вътре, видя от часовника на стената, че е десет часът. Двама пияни излязоха от една къща и застанаха на малката веранда пред вратата. Единият от тях се хвана за парапета на верандата, другият го дърпаше за ръката.

— Пусни ме! Всичко е наред! Остави ме на мира — мърмореше единият и се държеше за парапета.

Уил се върна в общежитието и уморено заизкачва стъпалата. По дяволите! Човек може да издържи на всичко, стига само да знае какво го чака!

Запали лампата и приседна на ръба на леглото си. Старият корнетист го връхлетя неочаквано, приличаше на малко животно, което се бе скрило под някой храст край пътека в гората да дебне жертвата си. Влезе в стаята на Уил с корнет в ръка и погледът в очите му беше почти смел. Застанал здраво на старите си нозе в средата на стаята, каза решително:

— Ще свиря! Не ме интересува какво казва тя, аз ще свиря!

Доближи корнета до устните си и изсвири две-три ноти — толкова тихо, че даже Уил, който седеше близо до него, едва го чу. Сетне очите му запремигаха.

— Устните ми не ги бива — рече той. Подаде корнета на Уил. — Свири ти! — каза той.

Уил седеше на ръба на леглото и се усмихваше. Една мисъл се въртеше в главата му. Не беше ли това мисълта, която щеше да му донесе успокоение? Ето, в стаята пред него стоеше мъж, който въпреки всичко не беше мъж. Той беше дете, каквото беше и Уил. Той винаги е бил такова дете и щеше да си остане дете. Човек не трябва да се страхува. Деца има навсякъде. Ако си дете, изгубено в огромното празно пространство, най-малкото ще намериш друго дете, с което да разговаряш. Хората умеят да разговарят, може би щеше да успее да проумее нещо за вечното детство — своето и на другите.

Мислите на Уил не бяха много ясни. Но изведнъж се почувства уютно и приятно в малката стая най-горе в пансиона.

А старецът отново заразказва за себе си. Искаше да защити своята мъжественост.

— Стоя тук, горе — обясняваше той, — и не слизам да спя долу при жена ми, защото не искам. Това е единствената причина. Ако искам — мога. Тя има бронхит, но не казвай никому. Жените не обичат такива работи. Тя не е толкова лоша. Мога да правя каквото си поискам.

Той продължи да настоява Уил да вземе корнета и да посвири. Показваше голямо нетърпение.

— Вярно е, че не можеш да свириш — не знаеш как, но това няма значение — каза той. — Въпросът е да стане шумно, адски шумно, надувай силно!

На Уил отново му се доплака, но чувството за безкрайност и самота, което усещаше откак се бе качил на влака онази нощ в Бидуел, го нямаше. „Не мога винаги да бъда бебе. Кейт има право да се омъжи“ — помисли си той и доближи корнета до устните си. Изсвири, нежно две-три ноти.

— Не така, казвам ти, не така. Не така! Надувай! Не се страхувай! Разбери, искам ти да направиш това. Вдигни страшен шум. Разбери, тази къща е моя. Не трябва да се страхуваме. Можем да правим каквото си искаме. Продължавай! Вдигай дяволски шум! — продължаваше да умолява старецът.

МЪЖЪТ, КОЙТО СТАНА ЖЕНА

Баща ми имаше малка дрогерия в нашето градче в Небраска, което приличаше толкова много на хилядите други градчета, където след това съм бил, че няма никакъв смисъл да се мая и да губя и вашето, и моето време, опитвайки се да ви разказвам за него.

И така, станах продавач в дрогерията, а след смъртта на баща ми продадохме магазина и майка взе парите и замина на запад при сестра си в Калифорния, като ми остави четиристотин долара, с които да направя първите си стъпки в самостоятелния живот. Тогава бях само на деветнадесет години.

Дойдох в Чикаго, където известно време работих като продавач в дрогерия, а после, тъй като здравето ми внезапно се влоши, може би защото самотата в града, гледката и миризмата на дрогерията ми бяха дошли до гуша, реших да се впусна в това, което тогава ми се струваше голямо приключение, и за известно време станах скитник, хващах се на работа, когато нямах пари, а останалото време прекарвах в безцелно шляене на открито или пътувах с товарни влакове нагоре-надолу из страната и се опитвах да опозная света. Няколко пъти даже крадох нощем в уединените градчета — веднъж един доста хубав костюм, който някой бе оставил да виси на въжето за пране, друг път чифт обувки от една кутия в товарния вагон, но непрекъснато треперех, че ще ме хванат и затворят и разбрах, че да успея като крадец, не е работа за мен.

Най-хубавото изживяване от този период на моя живот беше, когато по едно време работех като коняр или гледач на състезателни коне и именно тогава срещнах един младеж, горе-долу на моята възраст, който по-късно стана доста известен писател.

Младежът, за когото става дума, беше започнал работа като коняр на хиподрум, за да внесе в живота си нещо парадно, забележително, както той обичаше да казва.

Тогава той не беше женен и не беше известен като писател. Това, което искам да кажа е, че беше свободен и ми се струва, че и той като

мен харесваше хората, които висяха по хиподрума — „слухарите“, които гледаха да научат предварително кой ще спечели състезанието, конярите, ездачите, негрите и тези, които залагаха. Ако сте се въртели около пистите, ще знаете каква пищна и самонадеяна тълпа са те, може би най-добрите лъжци, които някога съм срещал, те не пестят парите си и не ги е еня за морала, за разлика от повечето дрогеристи, галантерийни търговци и онези, които бяха приятели на баща ми в нашето градче в Небраска, те не падат на колене, нито се кланят на онези, които смятат за по-издигнати, по-богати или по-влиятелни от себе си.

Това, което искам да кажа, е, че те бяха една независима пасмина, от онези, които пращат по дяволите или канят на чаша уиски и когато някой от тях спечелваше бас или както казвахме „ги зашеметяваше“, докато имаше пари, те бяха за него просто боклук. Никой крал, или президент, или производител на сапун, тръгнал на пътешествие със семейството си из Европа, не можеше да прахоса повече, отколкото всеки от тях с големия си диамантен пръстен, с диамантената подкова на вратовръзката си и с всичко останало.

Харесвах много цялата тази проклета компания, а и той също.

За известно време той беше коняр на скопения жребец Лъмпи Джо, собственост на Алфред Креймборг, висок мъж с черни мустаци, и правеше всичко възможно да се докара за истински коняр. Случи се така, че през същата тази есен попаднахме в една и съща обиколка на западнопенсилванските панаири и през хубавите вечери прокаравахме доста време в разходки и разговори.

Да предположим, че е понеделник или вторник вечерта и конете ни са вече прибрани да нощуват. Състезанията започваха по̀ към края на седмицата, обикновено в сряда. Винаги имаше неголямо заведение, наречено трапезария, държано в повечето случаи от Женското християнско въздържателно дружество на градчетата, и отивахме да хапнем там, където само за двадесет и пет цента получавахме доста добра храна. Поне ние я мислехме за добра.

Винаги правех така, че сядах до този младеж, който се казваше Том Мийнс, и след като приключвахме с яденето, се връщахме да хвърлим по един поглед на нашите два коня и когато пристигахме там, Лъмпи Джо обикновено дъвчеше сеното си в яслата, а Алфред

Креймборг стоеше там, сучеше мустаци и гледаше тъжно като болен жерав.

Но в действителност той не беше тъжен.

— Вие, момчета, сигурно искате да слезете в града при момичетата. Мен, стария човек, не ме бива вече за тази работа и отдавна съм приключил с това. Вървете. Така и така ще стоя тук, та ще хвърлям по едно око на вашите коне — казваше той.

И ние тръгнахме, само че не за града, за да се опитаме да намерим някои от градските момичета, които нямаше да ни откажат, тъй като бяхме пришълци и хора от хиподрума, а излизахме извън града. Понякога попадахме в хълмиста местност и луната светеше. Листата капеха и покриваха пътя и докато вървахме, ги вдигахме заедно с прахта.

Да ви кажа истината, мисля, че започнах да обичам Том Мийнс, който беше пет години по-голям от мене, макар че тогава не бих се осмелил да призная това. Американците са свенливи и плахи, за да говорят подобни неща и един тукашен мъж не се осмелява да признае, че обича друг мъж, те се страхуват да признаят такова нещо дори и пред себе си. Предполагам, че се страхуват, да не би другите да си помислят, че това означава нещо друго, което съвсем не е така.

И все пак ние се разхождахме, някои от дърветата бяха вече голи и приличаха на хора, застанали тържествено до шосето, заслушани в онова, което си говорехме. Само че аз не говорех много. Повечето време говореше Том Мийнс.

Понякога се връщахме на хиподрума много късно, луната се бе скрила и беше тъмно. Тогава често обикаляхме пистата, понякога по цяла дузина пъти, преди да пропълим в сеното, за да си легнем.

Том говореше винаги на две теми — писане и състезателни коне, но повечето за състезателните коне. Спокойните звуци по хиподрумите, миризмата на коне и нещата, които ги съпровождаха, изглежда го възбуждаха.

— По дяволите, Херман Дъдли! — избухваше изведнъж той. — Престани да ми говориш. Знам какво мисля. Живял съм повече от теб и съм видял маса хора. Нито един мъж, жена, дори собствената ти майка, не са толкова прекрасни, колкото един кон, искам да кажа, породист кон.

Понякога продължаваше в този дух дълго време, говорейки за хората, които бе видял и за техните особености. Той искаше да стане писател и това, което казваше беше, че когато стане такъв, иска да напише как един породист кон препуска, тича в тръс или ходи. Дали е направил това, не мога да кажа. Писал е много, но аз не разбирам много от тези работи. Във всеки случай мисля, че не го е направил.

Но когато заговаряше на тема коне, нямаше равен на себе си. Ако не беше той, никога нямаше да изпитвам сегашните си чувства към конете, нито пък наполовина щях да изпитвам удоволствието от пребиваването си при тях. Често по цял час говореше за конските тела, за умовете и желанията им като за човешки същества.

— Боже мой, Херман! — казваше често той, като ме сграбчваше за ръката. — Не ти ли се надига нещо в гърлото? Искам да кажа, когато един добър кон, моят Лъмпи Джо, например, загубва в началото кураж и приближава, виждаш, че вече е пред финала, знаеш как блъска сърцето му, как не се страхува и знаеш, че няма да позволи да го изпреварят — не те ли сграбчва нещо, не те ли разтърсва?

Ето така говореше той, а след това понякога заговаряше за писането и отново се разгорещаваше по същия начин. Имаше определени схващания за писането, върху които не съм се замислял много, но въпреки това може би приказките му, които влизаха в главата ми, ме доведоха до желанието самият аз да започна да пиша тази история.

Имам едно изживяване от онова време по хиподрумите, което някакво вътрешно чувство ме кара да ви го разкажа.

Не знам защо, но просто трябва. Ще представлява онова, каквото предполагам, е изповедта за един добър католик, или казано още по-добре, ще прилича на почистването на стаята, в която живееш, ако си ерген, каквото бях дълго време. Стаята е доста разхвърляна, леглото не е оправяно няколко дни, по пода лежат дрехи и вещи, дори под леглото. Тогава изчистваш всичко, постилаш нови чаршафи, събираш всички дрехи, клякаш на земята и изжулваш пода до такава чистота, та да можеш да ядеш на него, после излизаш на разходка, а когато след време се прибереш, стаята ти мирише приятно, чувстваш се освежен, а и отвътре ти е по-хубаво.

Това, което искам да кажа, е, че съм носил тази история вътре в себе си и често съм я сънувал, дори след като се ожених за Джеси и бях щастлив. Понякога даже изкрещявах нощем и затова си казах: „Ще я напиша тази проклета история“; и ето я и нея.

Есента беше дошла и когато сутрин изпълзвахме изпод завивките, постлани върху сеното в малките плевници над конюшните и подавахме глави навън, бяла слана покриваше земята. Заедно с нас се будеха и конете. Знаете как е по хиподрумите — малките конюшни с мъничките плевници над тях са наредени в редици и всяка от тях има по две врати, едната до гърдите на коня и друга върху нея, която се затваря само нощем и в лошо време.

Сутрин горната врата се отваря широко и се закача и конете подават глави навън. Бяла слана покрива тревата в сивия овал, образуван от пистите. Обикновено екипът се състоеше от шест, десет, дори дванадесет коня, понякога има и готвач — негър, който готви на открито огнище пред редицата от конюшни и да кажем, че сега приготвя нещо и конете гледат с големите си красиви очи и цвилят, а един жребец гледа през вратата на своята конюшня и среща сладкия поглед на някоя кобила и изпраща своя фанфарен зов, чува се мъжки смях, наоколо няма никакви жени, наоколо няма дори и следа от тях, на всеки му се иска да се смее и обикновено го прави.

Чудесно е, но не знам дали е било така преди да срещна Том Мийнс и да чуя да говори за всичко това.

По времето, когато ми се случи това, за което се опитвам да ви разкажа, Том вече не беше при мен. Седмица преди това собственикът му Алфред Креймборг бе прехвърлил коня си Лъмпи Джо на панаирите из Охайо и повече не срещнах Том из хиподрумите.

Из конюшните вървеше приказка, че Лъмпи Джо, дългокрак кафяв жребец, съвсем не се казвал Лъмпи Джо, а че незаконно се въртял из панаирите и предишната година си създал славата на бърз кон в Айова и нагоре в северозападните щати и че Алфред Креймборг попаднал на него, крил го цялата зима, довел го на пенсилванските панаири под това име и уредил въпроса с документите.

Нищо не знам по този въпрос и никога не съм питал Том за това, но каквото и да е било, и той, и Лъмпи Джо, и Креймборг си бяха вече отишли.

Струва ми се, че винаги ще помня онези дни и нощните разговори с Том и как преди това в ранните септемврийски вечери седяхме пред конюшните и Креймборг седеше на един обърнат сандък, подръпваше дългите си черни мустаци, като тананикаше понякога някаква песничка, чиито думи не можеше да разбере никой. Беше нещо за дълбок кладенец и за малка сива катеричка, която се катери по стените му; той никога не се смееше, нито се усмихваше много често, но в сериозните му сиви очи имаше нещо, дори не светлинка, а нещо много по-нежно от нея.

Чуваха се приглушените гласове на останалите, а ние с Том мълчахме. Той никога не говореше, както умееше, освен когато бяхме сами.

Единствено заради него — ако прочете някога моя разказ — ще спомена, че по време на единственото голямо състезание, в което взехме участие, в Рийдвил в Пенсилвания, видяхме самия Поп Джиърс, големия ездач. Държеше конете си далеч от пистите, където ние държахме нашите. Смятам, че човек като него имаше възможност да избира най-добрите места за своите коне.

Една вечер отидохме там и се повъртахме наоколо и видяхме самия Джиърс да седи на един сандък пред конюшната и да потупва с камшик по земята. По хиподрумите го наричаха „мълчаливеца от Тенеси“ и той мълчеше, поне онази вечер. Това, което можахме да направим, беше да поседим и да погледаме близо половин час, след което си тръгнахме и през онази нощ Том приказва по-добре от всеки друг път. Каза, че мечтата в живота му била да дочака Поп Джиърс да умре и след това да напише книга за него и в нея да разкаже, че има поне един американец, който да не е побъркан от желанието да забогатее, да стане собственик на голяма фабрика или пък да бъде някаква друга страхотна личност.

— Мисля, че му стига да седи така и да чака великия миг на своя живот, когато ще води някой бърз кон по пистата, когато той, проклетникът, ще може да даде всичко от себе си на съществото под него — каза Том и тъй като беше много развълнуван, започна да циври.

Вървахме покрай оградата от вътрешната страна на хиподрума, беше се стъмнило, на някои от околните дървета някакви птички, може би врабци, вдигаха весел шум, чуваше се жуженето на насекомите, а там, на запад, откъдето прозираше още малко светлина, между някакви

дървета във въздуха танцуваха пращинки. Том каза това за Поп Джиърс, макар че според мен по-скоро мислеше за себе си, за това какъв иска да бъде, а не е, после застана до оградата и започна някак да циври и аз започнах също да цивря, въпреки че не знаех за какво.

А може би все пак знаех. Предполагам, че когато станеше писател Том искаше да чувства онова, което е чувствал старият Поп, когато конят му прави последна обиколка пред финала и ако е искал да изведе коня си отпред, е трябвало да го направи точно тогава. Това, което Том каза беше, че всеки мъж може да почувства подобно нещо, докато жените могат да направят това само с главата си. Той често говореше такива неща за жените, но въпреки това по-късно се ожени за една от тях.

Но да се върнем на моята история. След като Том си отиде, екипът коне, с които бях, продължи да обикаля хубавите малки пенсилвански градчета. Собственикът ми, необикновено раздразнителен човек някъде от Охайо, който бе потрошил много пари по коне, но непрекъснато се надяваше да си ги върне с някой голям удар, имаше добър късмет през този сезон. Конят, за който се грижех, петгодишен яко скопен жребец, побеждаваше доста често и с част от неговите печалби той купи тригодишен черен състезателен жребец, който се казваше Мой човек. Името на скопения беше Изяж ги, тъй като, когато по време на състезание излизаше вече на правата отсечка пред финала, собственикът ми, почти полудял от възбуда, крещеше така, че се чуваше на миля и половина.

— Бягай! Изяж ги, момчето ми! Изяж ги! — викаше той и затова, когато спипа този добър жребец, го бе нарекъл така.

Скопеният наистина беше бърз кон. Както момчетата на хиподрума обичаха да казват, „той бързо ги настигаше и умело ги избутваше“ и наистина беше от онези коне, за които казваме „състезателен кон по природа“, най-вече заради скоростта, която дигаше, а и не му бяха нужни много тренировки.

— Това, което трябва да направиш, е да го пуснеш на пистата, и той ще полети — казваше винаги моят собственик на другите, когато искаше да се изфука с коня си.

Та както виждате, след като Том си замина, няхах много работа вечер и тогава дойде новият тригодишен жребец заедно с коняря си, негър на име Бърт.

Беше ми много симпатичен, а и аз на него, но не беше същото както при Том и мен. Станахме приятели и предполагам, че Бърт щеше да направи за мен това, както и аз за него, каквото Том и аз не бихме направили един за друг.

Но с един негър не можеш да станеш добър приятел, както би могъл с един бял. За това има някаква причина, която не можеш да разбереш, но е така. Толкова много е говорено за разликата между бели и черни, че и двамата се смуцават и мисля, че и Бърт, и аз знаехме това, та се чувствах доста самотен.

Когато бях млад, ми се случи нещо, и то на няколко пъти, причината за което не успях да разбера. Сега понякога си мисля, че причината за това беше, че почти бях станал мъж, а все още не бях имал връзка с жена. Не знам защо съм такъв. Не мога да моля жена. В живота си съм опитвал много пъти, но всеки път, когато съм правил това, резултатът е бил все един и същ.

Разбира се, сега с Джеси е съвсем друго нещо, но за времето, за което разказвам, Джеси беше далеч от мен и трябваше да ми се случат много неща, преди да я срещна.

Както можете да си представите, по хиподрумите онези, които са коняри, жокеи и пришълци не минават без жени. Няма и защо. Във всеки град има отракани момичета, които се навъртат около такова място. Според мен те си мислят, че се занасят с мъже, които водят романтичен живот. Такива момичета ще минат покрай конюшните и ако ги погледнеш както трябва, ще се спрат и ще те заговорят за коня ти. Ще погледнат с малките си ръце конските ноздри и тогава настъпва моментът за теб — ако не си човек като мен, който не може да запази самообладание, — тогава е моментът да се усмихнеш и да кажеш „Здрасти, малката!“ и да си определиш среща с някоя от тях вечерта в града. Не можех да направя това, макар че всевишният знае колко много и колко често се опитвах да направя това. Да кажем, дойде някое само момиче, нежно създание, дава ми да разбера, че ме харесва, опитвах ли, опитвах, но дума не излизаше от устата ми. Том, а след това и Бърт са ме подигравали за това, но си мисля, че дори и да можех да заговоря някоя от тях и да ѝ определя среща, нямаше да излезе нищо. Сигурно щяхме да се разхождаме из града и да се измъкнем в тъмното натам, където градът свършва, и тогава тя щеше да ме събори с някоя дебела сопа, преди да се опитам да направя нещо.

И така, свикнал бях с Том и с разговорите ни, а Бърт, разбира се, си имаше свои приятели сред черните. Станах мързелив и безучастен към всичко и работата ми натежа.

Такова беше положението. Понякога, късно следобед, след като състезанията свършиха и тълпите се разотиваха, просто седях под някое дърво. Винаги имаше много мъже и момчета, чиито коне не бяха участвали в дневните състезания и те седяха или стояха пред оборите и си говореха.

Чувах ги известно време, а после гласовете им сякаш се отдалечаваха. Предметите, които виждах, също се отдалечаваха. Ако на стотина метра от мен се намираще някое дърво, то просто се отделяше от земята и отлиташе като трънче. Ставаше все по-малко и по-малко, отлиташе към небето и изведнъж — тряс! — се връщаше към мястото си и отново започвах да чувам гласовете на разговарящите мъже.

През онова лято, което прекарах с Том, нощите бяха прекрасни. Обикновено се разхождахме до късно и разговаряхме и чак тогава пропълзявах горе в дупката и заспивах. След като оставах сам, увит в одеялото си, винаги усещах, че нещо от приказките на Том е останало в главата ми. Мисля, че той умееше с думите си да рисува картини и тези картини оставаха при мен, така както Бърт винаги говореше за пържолите. „Дай ми хубави свински пържоли, те се лепят за ребрата“ — казваше Бърт и същото се отнасяше и до приказките на Том. Той раздвижваше нещо вътре в теб, то продължаваше да се движи и умът ти се забавляваше с него, подобно на разходка из непознат град и разглеждане на забележителностите му, а когато след това си легнеш, сънуваш приятни сънища и на сутринта се събуждаш в добро настроение.

После той си отиде, нещата се промениха и аз изпаднах в трудното положение, което описах. Нощем в сънищата си продължавах да виждам женски тела, женски устни и други неща, а сутрин се събуждах изтощен.

Бърт се държеше много добре с мен. След състезание винаги ми помагаше да успокоя Изяж ги и сам той вършеше нещата, които изискваха повече вещина и бързина, като например да изглади превръзките на краката на коня, да провери дали ремъкът е затегнат

правилно и дали иглата на всяка катарама е пъхната в правилната дупка, преди конят да излезе на състезателната писта.

Бърт разбираше, че с мен става нещо и положи много усилия шефът да не разбере това. Когато шефът се въртеше наоколо той постоянно ме хвалеше.

— Това е най-умният хлапак, с когото някога съм работил по хиподрумите — обичаше да казва той и се хилеше, а в същото време аз не струвах и пукната пара.

Когато работиш с коне, има едно нещо, което винаги отнема много време. Късно следобед, след като конят ти се е състезавал и след като си го измил и изтрил, той трябва да повърви бавно, за да се успокои и да не получи мускулна треска. Започнах да върша тази работа с двата коня, а Бърт вършеше по-важните неща. Това му спестяваше време да си приказва или да хвърля зарове с другите негри, за което нямах нищо против. Дори ми беше приятно, защото след трудно състезание Мой човек беше много кротък, даже и наоколо да имаше кобили.

Вървиш ли, вървиш, въртиш се в малък кръг, главата на коня е до рамото ти, животът около теб продължава да си тече и имаш странното чувство, че сякаш не си част от него. Може би никой не е усещал това, което усещах тогава, освен момчетата, които не са станали още мъже и които като мен не са имали нищо общо с момичета или с жена — ама наистина да са имали нещо с тях, искам да кажа, докрай. Чудил съм се дали момчетата преди да се омъжат, или както ние казваме, преди „да са загрели номера“, са изпадали в подобно състояние.

Стига, разбира си, да си спомням добре, тъй като тогава не мислех много по този въпрос. Често, ако Бърт не ми извикваше да ми напомни, забравях да вечерям, а понякога той забравяше и отиваше в града с някой от другите негри и аз не се сецах за това.

Оставах с коня и бавно, бавно обикалях в кръг. Хората се разотиваха, някои пеша, други с каруци и фордове се отправяха към фермите си. Из въздуха се носеха облаци прах, отминаваха на запад към града и през прахта слънцето залязваше като червена огнена топка. Само няколко часа преди това цялата тълпа беше възбудена и всеки крещеше. Да предположим, че моят кон е бил на пистата този следобед и аз съм седял пред трибуните, наметнат с конското одеяло, сигурно до Бърт, и когато конете вече излизат пред финала,

собственикът ми започва да крещи със странния си писклив глас, който като че ли се извисява над всички останали викове от трибуната. Гласът му непрекъснато повтаряше: „Бягай, изяж ги, изяж ги, момчето ми!“, както той обикновено правеше и сърцето ми биеше така силно, че едва дишах, а Бърт се навеждаше напред, чупеше пръсти и мърмореше:

— Хайде, сладурче! Давай напред! Хайде, маминото! Изяж ги, момчето ми!

Сега всичко това беше приключило и останалите наоколо говореха тихо. И Изяж ги — разхождах го бавно в малкия кръг, за да се успокои постепенно, както казах преди това — и той също беше различен. Може би бе почти разбил сърцето си, за да мине финала пръв и сега всичко у него беше спокойно и уморено, горе-долу така се чувствах и аз в онези дни, само че бях уморен, но не и спокоен.

Спомняте си, дето ви казах, че винаги обикаляхме в кръг, обикаляхме, обикаляхме, обикаляхме. Струваше ми се, че нещо в мен също започваше да се върти, върти, върти. Понякога слънцето правеше това, понякога дърветата или пък облаците прах. Понякога, за да се движа както трябва, трябваше да внимавам къде стъпвам, ако не исках да се клатя като пиян.

Започнах да изпитвам странно чувство, което трудно бих могъл да опиша. То е свързано с живота на коня и с моя. Напоследък съм си мислил, че може би негрите ще разберат по-добре това, което се опитвам да ви кажа, отколкото някой бял. Искам да кажа нещо, което се отнася до хората и животните, нещо което ги разделя и което може да се случи само на един бял, когато се е отклонил малко от основата си, както предполагам, бях аз тогава. Сигурно много от онези, които са се занимавали с коне, са го усещали. Може би е нещо такова — не ви ли се струва, че може да бъде онова, което ние белите получаваме, мислим толкова много за него, гордеем се с него, а в края на краищата дали изобщо си струва?

Нещо в нас иска да бъде голямо, велико и важно и ни пречи да бъдем като конете, кучетата, или пък птичките. Да кажем, че Изяж ги е спечелил този следобед състезанието. Това му се случваше често през онова лято. Е, добре, той не беше нито горд, както бих бил аз на негово място, нито дори скромен. Беше просто самият той, вършеше всичко с някаква простота. Ето, такъв беше Изяж ги и аз усещах това у него,

докато го разхождах бавно в падащата тъмнина. Не мога да обясня как, но някак си го разбирах, а и той мен. Често спирахме без причина и той доближаваше ноздрите си до моето лице.

Понякога ми се искаше той да е някое момиче или аз да съм момиче, а той мъж. Странно е да казвам това, но е факт. Присъствието му до мен за толкова дълго време и по толкова спокоен начин ме поизлекува малко. Често пъти след подобна вечер, спях добре и не сънувах онези неща, за които ви споменах.

Но не бях излекуван, а и не можех да бъда излекуван. Наглед тялото ми беше наред, в добро състояние, но ми липсваше живост.

Есента вървеше към своя край и ние пристигнахме в последния град, където трябваше да се състезаваме, преди собственикът ми да прибере конете за зимата в родния си град, някъде отвъд границата на щата Охайо, и хиподрумът се намираше на един хълм или по-скоро на едно високо плато над града.

Мястото не беше от най-добрите, бараките бяха разнебитени, а пистите лоши, особено на завоите. Веднага щом пристигнахме и се настанихме, започна да вали и продължи така цяла седмица, така че панаирът трябваше да бъде отложен.

Тъй като кесииите не бяха много пълни, много собственици си заминаха веднага, но нашият остана. Собствениците на панаира плащаха разноските независимо от това дали щеше да има състезания през другата седмица, или не.

През цялата седмица двамата с Бърт нямахме много работа, освен сутрин да ринем тора от оборите, да чакаме дъжда да спре за малко, за да разходим конете по калните писти, после да ги изчистим, да ги завием с одеяла и да ги сръгаме обратно в оборите.

Това беше най-тежкото време за мен. Бърт не беше толкова зле, тъй като наоколо се навъртаха дузина-две негри и вечер, даже в студения дъжд, те слизаха в града и се прибираха късно, пеейки и бърборейки.

И една вечер тогава се забърках в историята, за която се опитвам да ви разкажа.

Беше събота вечер и сега, когато си спомням за това, ми се струва, че всички освен мен бяха напуснали хиподрума. Надвечер един

след друг конярите наминаха към моя обор и ме попитаха дали ще ходя някъде. След като им казах, че ще стоя тук, всеки от тях ме помоли да наглеждам и неговия кон.

— Просто наминавай натам от време на време, малкият — казваше всеки от тях. — Искам да прескоча до града за час-два.

Отговарях с „да“ и с „разбира се“ и съвсем скоро стана тъмно, тъмно като в рог, там горе, на онова малко и разнебитено място за панаири, и освен конете и мен, наоколо нямаше жива душа.

Издържах, доколкото можех, разхождах се насам-натам в калта и дъжда и през цялото време си мислех колко ми се иска да съм някой друг, а не аз. „Ако бях някой друг — мислех си аз, — нямаше да бъда тук, а щях да съм в града заедно с другите.“ Виждах се да влизам в кръчмата, да си поръчвам питие, а по-късно щях може би да отида до онова място и да си намеря жена.

Дотолкова се бях замислил, че започнах да се препъвам, като че ли онова, което беше в главата ми, наистина се случваше.

Само че жената, с която бях, не беше някоя евтина жена, каквато лесно можех да намеря, ако имах куража да направя това, което ми се искаше, а беше такава, каквато тогава си мислех, че няма да намеря на този свят. Тя беше нежна като цвете и приличаше малко на расов кон, като Изяж ги на финалната отсечка.

И аз си мислех за нея, мислех за нея, докато накрая не издържах и си казах: „И все пак ще направя нещо...“

И макар да бях казал на останалите коняри, че ще стоя и ще наглеждам конете им, измъкнах се от панаирното място и тръгнах надолу по хълма. Вървах, докато стигнах малка, ниска кръчма, която се намираше не в самото градче, а някъде по средата на склона. Някога тази кръчма е била жилище, навярно селска къща, но ако е била някога селска къща, то съм сигурен, че на селянина, който е живял там и е обработвал земята по този склон, не му е провървяло много. Местността нямаше вид на земеделска, каквато можеш да видиш около другите окръжни градчета, през които минахме в края на лятото и есента. Накъдето и да погледнеш наоколо, се виждаха забити в земята камъни, а повечето дървета бяха ниски, недорасли. Искам да кажа, че местността изглеждаше дива, безредна и запустяла. На платото горе, където беше панаирът имаше няколко ниви и ливади, по които пасяха овци, а на нивата, която беше точно до хиподрума, но не от страната на

градчето, а от задната му страна, е имало някога кланица, останките от която все още стояха. Не я бяха използвали от доста време, но наоколо из нивите бяха разпръснати кости от животни и от старата сграда се носеше миризма, от която можеше да ти се изправи косата.

Конете мразеха мястото, ние, конярите, също го мразехме и когато ги разхождахме сутрин из калта на хиподрума, за да поддържаме формата им, Изяж ги и Мой човек здравата цвилеха всеки път, когато ги отвеждахме към задната част на хиподрума и приближавахме старата кланица. Те се вдигаха на задните си крака, бореха се с юздите и започваха да препускат, докато се измъкнеха от миризмата на гнило и нито Бърт, нито аз можехме да ги спрем.

— Отвратителен е този град там долу, и хиподрумът е отвратителен — повтаряше непрекъснато Бърт. — Ако някога въобще стане този проклет панаир, кръв ще се пролее и някой тук ще бъде убит.

Дали това се случи, или не, не зная, защото си тръгнах преди това, причината за което скоро ще ви разкрия, но все пак в думите на Бърт имаше истина. Състезателният кон не е като човека. Той няма да търпи да върши работата си на някакво гнило, грозно бунище, както един човек би могъл да направи това, а също не търпи да му мирише, както човек търпи.

Но да се върнем към моя разказ. И така, вървах в тъмнината надолу по хълма в студения, мокрец до костите дъжд и не удържах думата си да остана горе и да наглеждам конете на другите. Когато стигнах до малката кръчма, реших да спра и да пийна чашка-две. Отдавна знаех, че две чашки са достатъчни, за да ми завъртят главата, горе-долу да ме напият и да не мога да ходя по права линия, но онази вечер не мислех за това.

И така, отправих се по нещо като пътека, която отбиваше от шосето и стигаше до входа на кръчмата. Тя се намиреше там, където трябва да е била гостната на дома, когато е бил селска къща и отпред имаше малко входно антре.

Преди да отворя вратата, спрях и се огледах. От мястото, където стоях, виждах долу главната улица на градчето, както ако се намирах в някой голям град, Ню Йорк или Чикаго например, щях да видя улицата долу от петнадесетия етаж на някое учреждение.

Хълмът беше доста стръмен и шосето нагоре трябваше да върти и да върти, иначе никой от града нямаше да може да се изкачи до проклетия им панаир.

Градът не беше нищо особено — една главна улица с много кръчми, няколко магазина, едно-две невзрачни кина, няколко форда, жени и момичета почти не се виждаха, само една тълпа мъже. Докато се разхождах в тъмнината и калта горе на панаирния площад, се опитвах да си представя, че момичето от моите мечти живее на такова място, но не излизаше нищо. Все едно да си представя Изяж ги да изпадне в състоянието, в което се намирах тогава и също като мен да влиза в това грозно свърталище. Това не можеше да се случи.

Все пак знаех, че това, което виждах пред себе си, не беше целият град. По хълмовете отзад и долу зад някой завой в равнината сигурно имаше доста от онези къщи, в които живеят пенсилванските миньори.

Предполагам, че тъй като беше съботна вечер и валеше, жените и децата си бяха останали у дома и навън бяха само мъжете, излезли с намерението да се напият. По-късно съм бил и в други миньорски градчета и ако бях миньор и трябваше да живея в някое от тях, в някоя от тези къщи, в които те живееха с жените и децата си, и аз щях да излизам и да се напивам.

Стоях там и гледах, чувствах се като болно куче и ми беше влажно и студено като на плъх в канализация. Виждах тъмната маса от хора да се движи там долу, зад главната улица течеше река, която плискаше и се чуваше ясно дори от мястото, където стоях, а отвъд реката се виждаха някакви железопътни релси, по които сновяха локомотивчета. Предполагам, че бяха построени за мините, в които работеха мъжете от градчето. И така, стоях, гледах, слушах и от време на време някакъв шум като гръмотевица отекваше от небето и мисля, че това бяха купищата въглища, може би товар за цял вагон, които се изсипваха долу във вагона.

Освен това по склона на един далечен хълм имаше цяла редица коксови пещи. Те бяха с малки отвори, през които излизаше светлина, и както бяха наредени близо една до друга, приличаха на зъбите на човекоядец-великан, който лежи и дебне жертвата си на хълмовете.

Цялата тази гледка, дори видът на тези мъже, които бяха доволни да обитават тези дяволски дупки, накара вътрешностите ми да се

разтреперат и ми се струва, че в онази нощ изпитах такова презрение към всички хора, включително и към себе си, каквото след това въобще не съм изпитвал. Да си призная, смятам, че жените са по-малко виновни от мъжете. От тях не зависи нищо.

След това блъснах вратата и влязох в кръчмата. Около дузина мъже, предполагам, миньори, играеха карти на маси в малката дълга, мръсна стая, от едната страна на която имаше бар, а зад него стоеше едър мъж с червено лице и мустаци.

Миришеше, както мирише на местата, където висят мъже, които са работили и са се потили в дрехите си, а може да са спали с тях и да не са ги прали, а да са продължили да ги носят. Ако някога сте живели в град, мисля, че разбирате какво искам да кажа. Можете да усетите тази миризма в града, в уличните трамваи през някоя дъждовна нощ, когато пътуват много фабрични работници. Доста бях свикнал с тази миризма, когато бях скитник, и доста ми се гадеше от нея.

Бях вече вътре, държах чаша уиски в ръката си и ми се струваше, че всички миньори гледат мен, което те съвсем не правеха, но така си мислех аз и се чувствах сякаш гледаха мен. Тогавя вдигнах поглед и в старото напукано огледало зад бара видях собственото си лице. Когато се видях на какво приличам, нямаше да се учудя, ако миньорите ме бяха гледали и ми се бяха подигравали.

То — лицето ми — беше пепелявосиво и не знам защо, но ми се стори, че не беше моето собствено лице. Странна е тази история, която се опитвам да ви разкажа и знам какво ще си помислите за мен, както сигурно вече си го мислите, затова не ме мислете за наивен или за засрамен. Само ми е чудно. Знам, че никога преди това не съм се чувствал по този начин, нито пък съм се чувствал така и след това. Може би причината беше самотата, която ме преследваше от дълго време. Често съм си задавал въпроса дали жените са по-самотни от мъжете.

Въпросът беше, че лицето, което видях в огледалото, когато вдигнах поглед от уискито си онази вечер, съвсем не беше моето лице, а лицето на жена. Искам да кажа, лице на момиче. Такова беше. Беше лице на момиче, на самотно и уплашено момиче. При това беше една хлапачка.

Когато видях това, чашата с уиски за малко щеше да се изплъзне от ръката ми, но аз я гаврътнах, сложих един долар на бара и поръчах още една. „Тук трябва да бъда внимателен, може да ми се случи нещо — казах си аз. — Ако някой от тези мъже ме загрее, ще си имам неприятности.“ Когато изпих втората чаша, поръчах трета и си помислих: „Когато изпия и тази, ще изчезна оттук и ще се върна горе, преди да съм се изложил и напил.“

Докато си мислех това и пиех третата чаша уиски, мъжете в стаята започнаха да се смеят и разбира се, помислих, че се смеят на мен. Но те не се смееха на мен. Всъщност никой в кръчмата не ми беше обърнал внимание.

Този, на когото всички се смееха, беше един мъж, който бе влязъл току-що. Никога не бях виждал такъв човек. Беше огромен мъж, с червена коса, която стърчеше на главата му като четка, а в ръцете си държеше едно червенокосо дете. Хлапето беше досущ като него, искам да кажа, едро за годините си и със същата остра червеникава коса.

Той влезе, сложи детето на бара до себе си, поръча си чаша уиски и всички мъже в кръчмата започнаха да викат и да се подиграват на него и на детето му. Само че те не викаха и не се смееха, когато ги гледаше и можеше да каже кой от тях прави това, а всички се смееха и викаха, когато бе с гръб към тях. Непрекъснато му викаха, че е смахнат. „Пукнатината на стария тиган става по-широка“, изпя някой и всички се разсмяха.

Чудя се как да ви накарам да почувствате онова, което чувствах аз онази нощ. Мисля, че след като съм започнал да пиша тази история, задачата ми е да я изкарам докрай. Не претендирам, че мога да ви кажа нещо ново или да ви сторя някакво добро. Просто се опитвам да ви накарам да разберете някои неща за мен, както аз бих искал да разбера някои неща за вас или за който и да е друг човек, стига да имам тази възможност. Във всеки случай цялата тази проклета история, искам да кажа това, което ставаше в малката кръчма в онази дъждовна съботна вечер, не беше съвсем истинска. Вече ви казах как погледнах в огледалото зад бара и видях там не своето собствено лице, а лицето на малко уплашено момиче. И мъжете, миньорите, които седяха по масите в полуосветеното помещение, кръчмарят с червеното лице, отвратителният огромен мъж, който бе влязъл, странното му дете,

което сега седеше на бара — всички те приличаха на герои от някаква пиеса и съвсем не приличаха на истински хора.

Там бях аз и не бях аз — а аз не съм някаква самодива. Всеки, който ме познава, много добре знае това.

А там стоеше мъжът, който бе влязъл. От него идваше някакво излъчване, което съвсем не беше излъчването на човек. Беше по-скоро усещането, което получаваш от кон, само че очите му не приличаха на конските очи. В конските очи има някакво спокойствие, а в неговите нямаше. Ако сте вървели някога нощем по пътека из гората и изведнъж усетите нещо странно във въздуха и спирате и някъде пред себе си виждате очите на някакво малко животно, които блестят в мъртвата стена от тъмнина — очите блестят големи и спокойни, но точно в центъра на всяко око има нещо, което танцува и трепти. Но вие не се страхувате, че малкото животно ще скочи върху вас, страхувате се, че очите ще скочат върху вас — ето от това се страхувате.

Само че, разбира се, конят, когато влезете нощем в обора, или малкото животно, което сте стреснали в гората по този начин, няма да говорят, а огромният мъж, който влезе със своето дете, говореше. Той говореше през цялото време, мърмореше, както казват хората, нещо под носа си и само от време на време можех да разбера по някоя и друга дума. Именно приказките му го правеха да изглежда ужасен. Очите говореха едно, а устните друго. Не можеха да си паснат, макар да принадлежаха на един и същ човек.

Работата беше в това, че мъжът беше прекалено едър. Големината му бе неестествена. Тя беше в дланите му, в ръцете му, в раменете му, в тялото му, в главата му — големина, която може да се види може би в дърветата и храстите на някоя тропическа страна. Никога не съм ходил в тропическа страна, но съм виждал снимки. Само очите му бяха малки. На огромната му глава те приличаха на очи на птица. Помня, че устните му бяха дебели като на негър.

Той не обръщаше никакво внимание нито на мен, нито на останалите в кръжмата, а продължаваше да мърмори на себе си или на седящото на бара дете — не мога да кажа на кого от двамата.

Отначало изпи една чаша, а после, набързо, още една. Гледах го и си мислех — навярно някаква бъркотия от мисли се въртеше в главата ми.

Каквото съм си мислил, сигурно е било нещо такова: „Той е един от онези хора, които непрекъснато срещаш в градовете“ — мислех си аз. Мислех, че е един от градските луди. В което и да е малко градче да отидете, непременно ще има един, а понякога двама-трима смахнати, които се разхождат наоколо. Вървят из улиците, мърморят си сами и обикновено хората са жестоки към тях. Близките им се правят на добри, но в действителност не са такива, а останалите в градчето, мъжете и момчетата, обичат да ги дразнят. Изпращат такъв тих луд за зелен хайвер — да търси кръгъл квадрат или дузина пощенски кутии, или пък му закачат надпис на гърба с „ритни ме“, или нещо подобно и после крещят и се смеят, като че ли са направили нещо забавно.

И така, смахнатият стоеше в кръчмата и виждах, че мъжете, които бяха вътре, искаха да се позабавляват, като си направят някаква груба шега, но много-много не смееха. Ясно бе, че този не беше от тихите. Продължавах да гледам мъжа и хлапето му, а от време на време и онова странно, недействително свое отражение горе в напуканото огледало зад бара.

— Плъхове, плъхове ровят в земята — миньорите са плъхове, дребни зайци — го чух да казва на своето хлапе със сериозното лице.

Все пак си мисля, че може би не беше толкова смахнат.

Седящото на бара хлапе продължаваше да мига срещу баща си като уловен на светло бухал, а баща му пиеше вече нова чаша уиски. Изпи една след друга шест чаши, това беше евтино уиски, от по десет цента. Сигурно вътрешностите му бяха направени от чугун.

Сред мъжете в кръчмата имаше двама-трима (може би те бяха по-уплашени от останалите, та трябваше да се представят за по-смели), които непрекъснато се смееха и подхвърляха шеги за високия мъж и хлапето му, а имаше един, който бе най-лошият от тайфата. Никога няма да забравя външността му и онова, което после му се случи.

Сигурно беше от онези, които обичат да се фукат и именно той запя песента за пукнатия тиган. Изпя я няколко пъти, след което доби повече смелост, изправи се и започна да се разхожда нагоре-надолу из кръчмата, като пееше непрекъснато. Беше с крещяща външност, имаше някаква фантазе жилетка с кафяви тютюневи петна по нея и очила. Всеки път, когато пускаше някоя шега, която смяташе за остроумна,

намигаше на останалите, сякаш искаше да каже: „Виждате ли ме? Не ме е страх от този грамаден човек!“ и тогава останалите се засмиваха.

Собственикът на кръчмата сигурно съзнаваше какво става и опасността от това, защото непрекъснато се навеждаше през бара и казваше на перчещия се мъж: „Шшт, стига вече!“, но това не помагаше. Мъжът продължаваше да се перчи като пуяк, накриви шапка на главата си, спря точно зад огромния мъж и запя онази песен за пукнатината в стария тенекиен тиган. Беше от онези хора, които не можеш да спреш с „шшт“, преди да си получат заслуженото — и не след дълго се стигна и до това.

Защото огромният човек продължаваше да мърмори и да пие уискито си, сякаш не чуваше нищо, после се обърна изведнъж, измъкна светкавично ръката си и сграбчи не човека, който се перчеше, а мен. Само с едно движение ме доближи до тялото си. Сетне ме тласна така, че гърдите ми се притиснаха към бара и като погледна хлапето в очите, каза:

— Сега ти го пази и ако го изпуснеш, ще те убия — с такъв спокоен глас, сякаш казваше „добро утро“ на някой съсед.

Тогава хлапето се наведе напред, обви ръце около главата ми, но въпреки това успях така да я извия, че да видя какво стана.

Това беше гледка, която никога няма да забравя. Огромният мъж се бе завъртял, хванал бе фукльото за раменете и лицето на оня представляваше истинска гледка. Огромният мъж навярно имаше славата на лош човек в града въпреки лудостта си, защото мъжът с фантазе-жилетката бе отворил сега устата си, шапката му бе паднала от главата, беше уплашен и мълчеше. Веднъж, когато бях скитник, видях как един влак уби дете. Детето вървеше по релсите и се перчеше пред няколко други деца, като им демонстрираше колко близо до себе си може да пусне локомотива, преди да избяга от него. Локомотивът свиреше и една жена от терасата на една къща наблизко подскачаше и крещеше, а хлапето остави локомотива да дойде съвсем близо до него, като искаше да се изфука повече и изведнъж се препъна и падна. Господи, никога няма да забравя израза на лицето му, секунда само преди да бъде настигнато и убито, и сега в онази кръчма видях същия ужасен поглед върху друго лице.

За миг затворих очи, повдигна ми се и когато отворих очи, юмрукът на огромния мъж тъкмо се стоварваше върху лицето на

другия. Първият удар го изненада и той падна като повалено от брадва животно.

След това се случи най-ужасното от всичко. Огромният мъж беше обут в тежки ботуши, той вдигна крак и го стовари върху рамото на другия, както онзи лежеше блед и пъшкащ на пода. Чух как костите му се трошаха и ми стана толкова зле, но трябваше да търпя и да стоя до онова хлапе, иначе знаех, че щях да бъда следващият.

Огромният мъж не изглеждаше развълнуван или нещо такова, а продължаваше да си мърмори, както правеше това, докато стоеше спокойно до бара и пиеше уискито си, но ето че отново вдигна крак и този път може би щеше да го стовари върху лицето на другия и да го „елиминира от играта“, както казват понякога спортистите и състезателите. Треперех като от студ, но в този момент, слава богу, хлапето, което ме държеше в ръцете си и с едната си ръка така натискаше носа ми, че и на другата сутрин белезите от ноктите му стояха, в този момент хлапето, слава богу, започна да вие и баща му престана да се занимава с оня на пода, обърна се, бутна ме настрана, взе хлапето на ръце и с тежки стъпки напусна кръчмата, като си мърмореше, както правеше това, откакто бе влязъл там.

Излязох и аз, но да ви кажа правата, без всякакво достойнство — излетях като вихър. Измъкнах се като крадец или страхливец, какъвто може би все пак съм.

Бях вече навън в тъмнината, беше студена, влажна, черна и пуста нощ, каквато едва ли някога човек е виждал. Толкова ми се повдигаше при мисълта за човешките същества тази нощ, че можех да повърна, ако продължавах да мисля за тях. Известно време просто се препъвах из калния път нагоре по хълма към мястото за панаири и преди да разбера къде се намирам, се озовах в яслата на Изяж ги.

Това бе едно от най-хубавите и най-приятните чувства, каквито съм изпитвал през живота си — да бъда сам с онзи кон в топлия обор онази нощ. Бях казал на другите коняри, че ще наобикалям редицата обори от време на време и ще хвърлям по едно око на конете им, но съвсем бях забравил обещанието си. Отидох и опрях гръб отстрани на обора, като си мислех колко долни и низки, объркани и изкривени могат да бъдат човешките същества и как понякога най-добрите от тях лесно могат да станат такива само защото са човешки същества и не могат да бъдат обикновени и чисти, каквито, може би са животните.

Сигурно знаете какво чувства човек в такъв момент. Спомняш си неща, странни, дребни неща, които смяташ, че си забравил. Някога, когато си бил малък, си вървял с баща си, който е бил облечен като за погребение или като за Четвърти юли например, двамата сте се разхождали по улицата и той те е държал за ръка. Минали сте покрай гарата, а там е стояла някаква жена. Тя не е била от градчето, била облечена така, както дотогава не си бил виждал и не си мислил, че ще видиш и била много хубава. След време разбираш, че това е било защото тя е имала добър вкус за разлика от повечето жени, но тогава си си мислел, че навярно е някоя кралица. Бил си чел приказки за кралици и мисълта за тях те изпълвала с трепет. Какви хубави очи имала непознатата и какви хубави пръстени носела на ръцете си.

Тогава баща ти излязъл от чакалнята на гарата, може би е отишъл да свери часовника си, хванал те за ръка и той и жената се усмихнали стеснително един на друг, а ти с копнеж си продължил да гледаш назад и вече далеч от нея питаш баща си дали това е наистина кралица. Ако баща ти не е симпатизирал на демокрацията, на идеята за свободна страна и на празните приказки за свободно гражданство, ще ти отговори, че тя наистина е кралица, а може би за него наистина е била такава.

Или например ако си объркан, както бях аз онази нощ, и не можеш да изясниш нещата около себе си и около другите хора, или пък ако не можеш да си отговориш на въпроса защо живееш ти или всеки, за когото ти дойде наум, всъщност мислиш не за хората, а за други неща — като например как през зимата си вървял из снега, да речем, някъде в Айова, и от някоя плевня близо до пътя си чул меки, топли звуци или пък когато друг път си се намирал на някой хълм, слънцето е залязвало и небето отведнъж е ставало, като огромна купа с нежен цвят и всичко е блестяло като обсипана със скъпоценни камъни купа, която някоя кралица в някакво далечно могъщо царство е поставила на огромна маса, когато веднъж в годината е канила всички свои поданици да обядват с нея.

Разбира се, не бих могъл да си представя какво ще си мислите, ако сте нещастни, както бях аз онази нощ. Може би като мен сте склонни да мислите за жени, а може би сте като онзи човек, когото срещнах веднъж по пътя и който, когато трябвало да се справи с нещо,

не мислел за друго, освен за храна и за голямо хубаво, чисто легло, в което да си легне.

— Не ме интересува нищо друго, дори не си позволявам да мисля за друго — казваше той. — Ако приличах на теб и мислех за жени, щях да се закача за някоя фуста, тя щеше да ми тегли два кръста отгоре и щях да прекарам остатъка от живота си в някоя фабрика, да печеля за нея и децата ѝ. Както вече казах, бях вече сам там горе в топлия обор на онова мрачно и изоставено място за панаири и имах чувството, че ми се повдига от мисълта за човешките същества и от това, какви могат да бъдат те.

Изведнъж изпитах онова странно чувство, което няколко пъти преди това бях изпитвал от коня, искам да кажа, чувството за взаимно разбиране по начин, който не мога да ви обясня.

След като го почувствах отново, отидох при него и започнах с ръце да галя цялото му тяло просто защото обичах това усещане. Да ви кажа самата истина, понякога ми се струваше, сякаш с ръце докосвах тялото на някаква жена, която познавах и харесвах. Галех го по главата и по врата му, после по твърдото му заоблено тяло, после по хълбоците и надолу по краката. Спомням си, че хълбоците му трепереха и един път обърна главата си и отри студените си ноздри по моя врат и меко, игриво ме ухапа. Малко ме заболя, но не обърнах внимание.

Тогавя се промуших през дупката горе в сеното и си помислих, че все пак тази нощ свърши и бях доволен от това, но тя съвсем не беше свършила.

Тъй като дрехите ми бяха прогизнали, а ние конярите нямахме такива работи като нощници или пижами, трябваше да си легна, разбира се, гол.

Но имахме много конски чулове, та се заврях сред тях и се помъчих да не мисля повече. Присъствието на Изяж ги и то толкова близо под мен, ме накара да се почувствам по-добре.

След това съм заспал добре и засънувах и изведнъж — прас! — сякаш изневиделица някой те удря с тояга — получих друг удар.

Предполагам, че тъй като бях объркан, бях забравил да заключа вратата долу на обора на Изяж ги и двама негри бяха влезли, мислейки, че са на тяхното си място, и се бяха вмъкнали през дупката, където спях аз. Бяха пийнали малко, но не бяха, както се казва,

мъртвопияни и мисля, че искаха да свършат нещо, каквото двама бели коняри щяха също да свършат, ако имаха пари в джоба си.

Искам да кажа, че двама бели коняри, след като пийнат малко на гуляй в града и ако им се приискат жени, могат да си намерят. Виждам съм и съм чувал, че такива жени се намират във всеки град, стига някой кръчмар да им подшушне къде да отидат.

Но един негър на място като това, където няма или има много малко негърки, няма да знае какво да прави, ако му се прииска, и ще изпадне в затруднено положение.

Така става — Бърт и другите негри, които добре познавах, често са ми говорили за това. Представете си един млад негър — не коняр или някаква друга долнопробна личност, а да кажем някой, завършил колеж, който е възпитан и се опитва да бъде добър човек, възможно най-добрият, да бъде чист, както казват те. Неговото положение няма да е по-добро, нали? Ако е събрал малко пари и иска да седне в хубав ресторант или да слуша хубава музика, или да гледа хубава пиеса в театъра, той получава онова, което ние по хиподрумите наричаме „мръсния край на вилата за тор“, не е ли така?

Така е дори на такова долно място, което хората наричат „бардак“. Белите коняри и други могат да отидат там, където има и негърки и правят това, но ако някой черен коняр се опита да направи обратното, ще видите как ще излезе оттам.

Виждате, че сега, когато седя в собствената си къща и пиша, а жена ми Джеси пече сладкиш или нещо друго в кухнята, мога справедливо да премисля всичко това и да оправдая двамата негри, които нахлуха в плевнята, където спях, и прекрасно да проповядвам колко трудно живеят негрите в тази страна, но ще ви кажа, че онази нощ съвсем не мислех по този начин.

Защото вие разбирате какво са си помислили те, малко пийнали, когато единият от тях отметнал одеялата от мен. Помислили са си, че съм жена. Единият от тях носеше фенер, но той беше опушен и не пропускаше много светлина. Та те сигурно са си представили, тъй като тялото ми тогава беше доста бяло и нежно, като момичешко, че някой бял коняр ме е довел там горе. Момичетата от градчето, които ще тръгнат с някой коняр в такава дъждовна нощ, не са особено прекрасни създания, но можеш да ги намериш навсякъде. Виждам съм много такива по мое време.

И така, представям си, че тези двама огромни самци, заблудени по този начин, просто решили да ме отнемат от белия коняр, който уж ме бе довел и безгрижно ме бе изоставил да лежа там.

— Не мърдай, гълъбче. Нищо лошо няма да ти направим — каза единият от тях с кискащ се смях, в който освен смях се усещаше и нещо друго. Беше смях, който можеше да те накара да настръхнеш.

Дяволското беше, че не можех да изрека нито дума. Не знам защо, но не можех да изкрещя, да ги изругая и просто да ги избудалкам и да ги изхвърля, просто не можех. Опитвах се, опитвах се, та чак гърлото ме заболя, но нищо не излизаше. Само лежах и ги гледах втренчено.

Беше една объркана нощ. Друга подобна никога не ми се е случвала.

Дали бях уплашен? Боже мой, ще ви кажа, че бях наистина уплашен.

Защото двете едри черни лица се бяха надвесили точно над мен и по бузите си усещах пиянския им дъх, очите им блещяха на бледата светлина на опушения фенер и в средата на зениците им танцуваше онова пламъче, за което ви казах, че можете да видите в очите на дивите животни, ако минете нощем с фенер през гората.

Заплетена история! Тъй като не съм имал сестра, а по онова време нямах и приятелка, през целия си живот съм мечтал и мислил за жени и мисля, че винаги съм мечтал за чиста и невинна жена, създадена от бога само за мен. Такива са мъжете. Макар и високомерно да казват: „Жените да вървят по дяволите“, те винаги носят тази мисъл вътре в себе си. Това се отнася дори и за самоуверените мъже и днешните еманципирани жени, които казват: „Не съм по-лоша от мъжете и ще правя това, което правят те“, са на погрешен път, ако наистина искат, както казват те, да „вържат“ някого за себе си.

Бях си измислил някаква принцеса с черни коси и нежно, гъвкаво тяло, за която си мечтаех. Представях си я срамежлива и плаха да каже онова, което чувства, на друг освен на мен. Струва ми се, въобразявах си, че ако намеря наистина някога такава жена от плът и кръв, аз щях да бъда силният, самоувереният, а тя — плахата, стеснителната.

А сега аз бях такава жена, самият аз бях нещо като нея.

Извих се като току-що извадена от реката риба. Това, което направих след това, не беше добре премислено. Хванаха ме и аз се гърчех в ръцете им, това беше всичко.

Двамата негри скочиха върху мен, но успях да ритна фенера, той угасна и при първото движение, което направиха, тоест когато и двамата се нахвърлиха отгоре ми, не ме улучиха.

За щастие налучках дупката, през която пусках сено долу в обора на коня и през която се покатервах, за да легна горе в одеялата в сеното, и се изхлузих през нея, без да се опитвам да намеря с крака стълбата, просто се пуснах надолу.

За по-малко от секунда бях навън в тъмнината и дъжда и двамата черни също се бяха смъкнали през дупката и бяха излезли след мен от обора.

Мисля, че никога няма да разбера колко време и докъде са ме преследвали. Беше тъмно като в рог, валеше силно и започна да духа виещ вятър. Навярно бялото ми тяло светеше като слаб лъч в тъмното, мислех си, че могат да ме видят, а знаех, че аз пък тях не мога, затова ужасът ми нарасна десетократно. Струваше ми се, че ще ме сграбчат всеки момент.

Знаете какво е, когато човек е объркан и уплашен, както бях аз. Предполагам, че двамата негри са ме преследвали известно време, тичайки през калното трасе до малката горичка, която растеше на овалното място в средата, но вероятно след няколко минути са се отказали, върнали са се обратно, наместили са се и са заспали. Бяха пийнали и може би не са се чувствали добре.

Но не бях сигурен в това. Докато тичах, непрекъснато чувах звуци, звуци, които идваха от дъжда, който минаваше през сухите листа, останали по дърветата и от духането на вятъра, а звуците, които ме плашеха най-много, бяха от собствените ми крака, когато стъпвах върху някое сухо клонче, счупвах го или нещо подобно.

Имаше нещо странно и ужасно, един постоянен шум, сякаш някакъв едър мъж тичаше и тежко дишаше точно до рамото ми. Може да е бил и собственият ми дъх, бърз и учестен. Струваше ми се, че чувам кикотещия се смях, който чух горе в плевнята, смеха, който ме накара да настръхна. Разбира се, всяко дърво, което доближавах, приличаше на човек, който ме чакаше, готов да ме сграбчи, и аз непрекъснато се изплъзвах, за да се блъсна в друго дърво. Раменете ми

непрекъснато се блъскаха в дърветата, цялата ми кожа бе издрана, всеки път, когато това ставаше, си мислех, че към мен се е протегнала голяма черна ръка, сграбчила ме е и къса от плътта ми.

Колко продължи това, не знам, може би цял час, може би само пет минути, но тъмнината не намаляваше, нито ужасът ми и аз не можех да извикам, нито да издам някакъв звук, за да спася живота си.

Само че защо не можех, не зная. Може би защото през цялото време бях жена и същевременно не бях такава. Може би се срамувах, че съм станал момиче и се страхувах някой мъж да не го чуе. Не зная защо. Това е извън моите възможности.

Във всеки случай не можех да издам нито звук. Опитвах се и се опитвах, гърлото ме заболя от опити, но звук не излизаше.

След много време, или поне на мен ми стори толкова, се измъкнах от горичката, заобиколена от трасето, и се озовах отново на самото трасе. Мислех, че двамата негри продължават да ме преследват и навярно се досещате, че тичах като луд.

Тичайки така — сигурно е било по задната отсечка, — след известно време стигнах мястото, където беше старата кланица в полето зад хиподрума. Както бях уплашен я познах веднага по отвратителната миризма. По някакъв начин успях да се прехвърля през високата стара ограда на панаирното място и се озовах на полето, където се намираше кланицата.

През цялото време се мъчех да извикам или да изкрещя нещо, да бъда разумен и да кажа на онези двама негри, че съм мъж, а не жена, но не успях. Тогава чух шум, наподобяващ пукане или чупене на дъска от оградата и си помислих, че те все още ме преследват.

Продължих да тичам като луд из полето, докато изведнъж се препънах и паднах върху нещо. Вече ви казах, че цялата местност около кланицата бе осеяна с кости, които лежах от дълго време там и бяха станали бели. Имаше черепи на овце и крави и най-различни такива неща.

Когато паднах и се строполих напред, аз се озовах сред нещо безмълвно, студено и бяло.

Може би беше скелетът на някой кон, който лежеше там. В малките градчета като това, когато някой стар и изтощен кон умре, го пренасят далеч от града и го одират заради кожата му, която може да се продаде за някой и друг долар. Няма значение какъв е бил конят,

обикновено всички свършват по този начин. Може би дори Изяж ги или Мой човек и други добри бързи коне, които съм виждал и познавал, са свършили досега по този начин.

И така, струва ми се, това бяха костите на кон, който лежеше там и то сигурно на гърба си. Птиците и дивите животни бяха изяли цялото месо, а дъждът бе измил костите.

Във всеки случай паднах и се строполих напред, потънах доста дълбоко и ръцете ми сграбчиха нещо. Бях попаднал точно между ребрата на коня и те сякаш здраво се увиха около мен. Ръцете ми посегнаха нагоре и уловиха челюстите на този умрял кон, които бяха студени като лед и измити от дъжда. Бели кости се увиваха около мен и бели кости се навираха в ръцете ми.

Обзе ме нов ужас, който сякаш стигна до дъното на душата ми, навътре, искам да кажа. Той ме накара да се разтреперя, както когато веднъж видях плъх да се разтреперва от едно куче в хамбара. Това бе ужас, който прилича на огромна вълна, която те залива, когато се разхождаш по брега на морето. Виждаш я да приближава, опитваш се да тичаш и да избягаш от нея, но когато започнеш да тичаш назад, оказва се, че не можеш да изкачиш стръмния бряг. Вълната, висока като планина, се приближава и ето я точно пред теб и нищо на света не може да я спре. Събаря те, търкаля те и те преобръща, прави те чист, чист, но и мъртъв.

Именно така се чувствах тогава, струваше ми се, че съм мъртъв от сляп ужас. Чувствах, сякаш божият пръст се спуска по гърба ми, гори ме и така ме пречиства, това искам да кажа.

Той изпепели всички тези глупости, че съм момиче. Най-накрая изкрещях и магията, която тегнеше върху мен, се развали. Хващам се на бас, че крясъкът, който излезе от устата ми, се чу на миля и половина.

Изведнъж се почувствах по-добре и изпълзах изпод купчината кости, изправих се и вече не бях нито жена, нито младо момиче, а мъж, бях самият аз и доколкото знам, оттогава съм си винаги такъв. Дори черната нощ ми се стори топла и ласкава, като майка към своето дете на тъмно.

Само че не можех да се върна на хиподрума, защото плачех и циврех, срамувах се от себе си, от това в какъв глупак се бях

превърнал. Някой можеше да ме види, а това не беше по силите ми, поне в оня момент.

Тръгнах из полето, но този път вървах, а не тичах като луд. Скоро стигнах до една ограда, прескочих я и се озовах в друга нива, където в дълбоката тъмнина съвсем случайно открих купа слама.

Купата бе стояла дълго време, някакви овце бяха скубали от нея и от едната ѝ страна бяха направили доста дълбока дупка, като пещера. Намерих дупката и се вмъкнах вътре, а там се оказаха овце, около дузина на брой.

Когато влязох пълзешком, те не вдигнаха голям шум, просто се размърдаха, после се успокоиха.

Настаних се между тях. Бяха топли, нежни и добри, като че ли присъствието им ме накара да се почувствам по-добре, отколкото бих се чувствал с което и да е познато по онова време човешко същество.

И така, настаних се между тях и след малко заспах. Когато се събудих, беше вече светло, не беше студено и дъждът бе спрял. По небето облаците се разчистваха и навярно през следващата седмица панаирът щеше да се състои, но знаех, че аз няма да присъствам на него.

Защото се случи онова, което очаквах. Трябваше съвсем по светло да се върна през полето и през мястото за панаири, за да взема дрехите си, защото бях съвсем гол и, разбира се, знаех, че някой непременно ще е станал, ще нададе вик, всеки коняр и ездач ще подаде глава и ще се залее от смях.

Щяха да ми зададат хиляди въпроси и от срам и смущение нямаше да мога да отговоря, сигурно щях да се разцивря, а това най-малко исках.

Всичко стана, както и очаквах, освен че когато шумът и смехът станаха най-силни, Бърт излезе от обора, където нощуваше Мой човек и когато ме видя, без да знае какво става, веднага разбра, че нещо се е случило, което не беше честно и за което не бях виновен.

Той така се разгневи, че близо минута не можа да каже нищо, сетне грабна една вила и започна да подскача нагоре-надолу пред другите конюшни и така царски наруга тълпата коняри и жокеи, както не бяха чували досега. Трябваше да чуете как ги ругаеше. Беше чудесен!

Докато той правеше това, аз незабелязано се промъкнах горе в плевнята и зациврих, но този път от радост и щастие, когато чувах да ги ругае така, бързо облякох мокрите си дрехи, смъкнах се долу, целунах за сбогом Изяж ги и се изпарих.

Последното, което видях в този ден от живота си, беше Бърт, който още продължаваше да крещи на онзи, който си бе направил шега с мен, да излезе и да си получи заслуженото. Той държеше вилата, размахваше я около себе си и от време на време я забиваше я в някое дърво, я някъде другаде — беше полудял, и освен него никой не се виждаше наоколо. Бърт не видя даже и мен, как се промъкнах покрай оградата и през вратата надолу по хълма, за да се разделя завинаги с конните състезания и със скитническия живот.

Издание:

Шъруд Андерсън. Незапалените лампи

Американска, първо издание

ДИ „Народна култура“, София, 1984

Редактор: Владимир Трендафилов

Художник: Стефан Десподов

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.